

แนวทางการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง

โดย

นายคมกฤษ เทียนทัต

ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗

สำนักงานศาลยุติธรรม

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๖๐

ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช ๒๕๖๐ – ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

เรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง

ลักษณะวิชา การเมือง

ผู้วิจัย นายคมกฤษ เทียนทัต หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐

ศาลฎีกาประสบปัญหาปริมาณคดีล้นศาลทำให้ไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จไปในเวลาอันรวดเร็วส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ เปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจาก “ระบบสิทธิ” (Appeal as of Rights) ซึ่งถือหลักว่า การฎีกาเป็นสิทธิของคู่ความ การห้ามฎีกาเป็นข้อยกเว้น เป็น “ระบบอนุญาต” (Discretionary Appeal) ซึ่งถือหลักว่าการฎีกาเป็นสิ่งที่กฎหมายห้าม คู่ความจะสามารถฎีกาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา เพื่อให้ศาลฎีกามีอำนาจกลั่นกรองเฉพาะคดีที่มีความสำคัญขึ้นสู่ศาลฎีกา ทำให้ลดปริมาณคดีของศาลฎีกาลงได้มาก และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ใช้บังคับควบคู่กันไปด้วย ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบตลอดจนสภาพปัญหาจากการแก้ไขกฎหมายเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่ง ผลการวิจัยปรากฏว่า การแก้ไขกฎหมายดังกล่าวยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาปริมาณคดีล้นศาลในศาลฎีกาได้เท่าที่ควร ทำให้ศาลฎีกาไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วและเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ โดยปรากฏปัญหาข้อขัดข้องในกระบวนการขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งที่สำคัญ ๒ ประการ ประการแรก ปัญหาความไม่ชัดเจนของการบังคับใช้กฎหมายโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่แก้ไขใหม่มิได้บัญญัติถึงขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ไว้โดยชัดเจน และมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายว่า คดีที่มีเนื้อหาแห่งคดีเป็นเรื่องที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือกฎหมายอื่นได้บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องนั้นเป็นที่สุดไว้เป็นการเฉพาะ อันเป็นการจำกัดสิทธิฎีกาตามระบบเดิม คู่ความมีสิทธิขออนุญาตฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องดังกล่าวหรือไม่ ทำให้คาดหมายได้ว่า คู่ความจะใช้สิทธิยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งที่ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาหรือคำสั่งเกือบทุกคดีเมื่อศาลฎีกาต้องใช้เวลาในการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาจำนวนมาก จึงเป็นเหตุให้ศาลฎีกาไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วได้ ประการที่สอง ปัญหาความยุ่งยากในกระบวนการขออนุญาตฎีกา โดยข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาไม่ได้กำหนดระยะเวลาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งยื่นคำคัดค้านคำร้องขออนุญาตฎีกาและคำแก้ฎีกาในคราวเดียวกัน ทำให้เกิด

ปัญหาข้อขัดข้องกรณีศาลฎีกามีคำสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาส่งมายังศาลชั้นต้นแล้ว แต่คู่ความเพิ่งจะยื่นคำคัดค้าน ทำให้ศาลชั้นต้นต้องงดการอ่านคำสั่งศาลฎีกาและส่งสำนวนกลับไปให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องอีกครั้ง เป็นเหตุให้มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นและคู่ความต้องรอฟังผลการขออนุญาตฎีกานานเกินสมควร และเมื่อศาลฎีกาอนุญาตให้ฎีกาแล้ว ก็ยังไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้เลย เพราะต้องส่งคำสั่งไปให้ศาลชั้นต้นอ่านให้คู่ความฟังและดำเนินการให้จำเลยฎีกายื่นคำแก้ฎีกาก่อน ทำให้ศาลฎีกาพิจารณาคดีที่อนุญาตให้ฎีกาแล้วล่าช้า ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะแนวทางการปรับปรุงหลักเกณฑ์และกระบวนการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง โดยสมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง กำหนดขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ให้ชัดเจนว่า คดีที่ไม่สามารถฎีกาได้ในระบบสิทธิตามกฎหมายเดิม เป็นคดีที่ไม่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ และหากคู่ความยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในกรณีนี้ ก็ให้ศาลชั้นต้นมีอำนาจสั่งยกคำร้องและสั่งไม่รับฎีกาได้ โดยให้คำสั่งศาลชั้นต้นเป็นที่สุดท้าย เพื่อให้ศาลฎีกามีภาระต้องพิจารณาวินิจฉัยคำร้องดังกล่าวอีก และแก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ กำหนดระยะเวลาในการยื่นคำคัดค้านคำร้องขออนุญาตฎีกาให้ชัดเจน และให้คู่ความอีกฝ่ายยื่นคำแก้ฎีกาในคราวเดียวกัน กับเมื่อศาลฎีกามีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาแล้ว ให้ศาลฎีกาส่งสำเนาคำสั่งไปยังศาลชั้นต้น เพื่อแจ้งให้คู่ความทราบและให้ศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาไปได้เลย การดำเนินการตามข้อเสนอแนะดังกล่าวจะเป็นการพัฒนากระบวนการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่งให้มีความสมบูรณ์ตามที่ควรจะเป็น สามารถลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลฎีกา ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งยังมีส่วนเสริมสร้างให้ประชาชนและสังคมมีความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความยุติธรรมของศาลยุติธรรมในภาพรวมอีกด้วย

ABSTRACT

Title : Guidelines for Developing the Request for Approval to Appeal (to the Supreme Court) in Civil Case System

Field : Politics

Name : Mr.Khomkrit Thienthad **Course** NDC Class 60

As Thai Supreme Court has confronted a substantially large volume of cases, certainly the delay of cases occurs and it also affects to case-overloaded in Thai Supreme Court. The delay in issuing the judgment causes the sluggish execution and relatively impact on economy and society. There was an effort to solve this problem by given Act Amending the Civil Procedure Code (NO. 27), B.E. 2558. Under such amended act, the rule has been changed from Appeal as of Right system to discretionary appeal (to the Supreme Court) system. To support such amended act, Rules of the President of the Supreme Court regarding Request for Approval to Appeal (to the Supreme Court) in Civil Case B. E 2558 also applied. After studying, the researcher, however, found that such amended act could not solve the problem. There are two significant obstacles on the process of Discretionary Appeal System : In the first instance, the Act Amending the Civil Procedure Code (NO. 27), B.E. 2558 has not clearly declared in which scope of cases can be requested for approval to appeal to the Supreme Court. This issue refers to the cases which must be final by Appellate Court in accordance with the Civil Procedure Code or other Laws. Should the litigants have the right to request for approval to appeal such judgment or writ to the Supreme Court under the Amended Act? If so, most litigants must request for approval to appeal to the Supreme Court. In consequence, the Supreme Court has to examine abundantly cases as it used to be. Secondly, since Rules of the President of the Supreme Court regarding Request for Approval to Appeal (to the Supreme Court) in Civil Case B. E. 2558 has not stated the period of time to an opposing party to file the complaint against the request for approval to appeal to the Supreme Court. Additionally, the rule hereinbefore has not stated that the appellee had to file a cross-appeal at the same time as they filed the complaint. Subsequently, the Supreme Court has to work repeatedly under the same cases. As a result, the work flow has been increased and the litigants have to be long awaited. The researcher would like to propose the guidance to adjust the rule of the discretionary

appeal (to the Supreme Court) system in civil matters by amending the Civil Procedure Code. It should clarify the scope of which cases could request for approval to appeal to the Supreme Court and straighten out that the cases which were not allowed to appeal to the Supreme Court by Appeal as of Right system should be prohibited to file a request for approval to appeal in discretionary appeal (to the Supreme Court) system. Furthermore, likewise the Civil Procedure Code, Rules of the President of the Supreme Court regarding Request for Approval to Appeal (to the Supreme Court) in Civil Case B. E. 2558 should be amended. It should add the exact period of time for the litigants to file the cross-request for approval to appeal. Besides, it should prescribe that the appellees have to file the cross-appeal at the same time. By following these guidelines, the Discretionary Appeal (to the Supreme Court) System will be developed. The case-overloaded in the Supreme Court will be decreased.

คำนำ

การแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา อันจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่หลังจากมีการบังคับใช้กฎหมายที่แก้ไขใหม่มาได้ระยะหนึ่ง ปรากฏปัญหาข้อขัดข้องที่คาดหมายได้ว่าการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวอาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหาปริมาณคดีล้นศาลในศาลฎีกาได้เท่าที่ควร ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบและสภาพปัญหาจากการเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตามพระราชบัญญัติดังกล่าวและตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ เพื่อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงหลักเกณฑ์และกระบวนการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งที่จะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอันจะทำให้ผลการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการฎีกาเป็นไปตามเจตนารมณ์ในการเปลี่ยนระบบการฎีกาดังกล่าว

ผู้วิจัยหวังว่า เอกสารวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่การพัฒนากระบวนการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่งของประเทศไทยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเป็นแนวทางในการพิจารณาแก้ไขกฎหมายเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีอาญาต่อไป ซึ่งหากศาลฎีกาสามารถพิจารณาพิพากษาคดีในฐานะศาลสูงสุดได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดตามหลักนิติธรรมแล้ว ย่อมอำนวยประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนได้อย่างบริบูรณ์

(นายคมกฤษ เทียนทัต)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
คำนำ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
ขอบเขตของการวิจัย	๓
วิธีดำเนินการวิจัย	๔
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๔
คำจำกัดความ	๔
บทที่ ๒ แนวความคิดเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกา	๕
ความเป็นมาของการอุทธรณ์ฎีกา	๕
หลักการสำคัญเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกา	๖
วัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์ฎีกา	๗
ระบบศาลยุติธรรม	๑๐
ระบบการอุทธรณ์ฎีกา	๑๑
ระบบศาลยุติธรรมและการอุทธรณ์ฎีกาของประเทศไทย	๑๒
กฎหมายเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกาคดีแพ่ง	๒๑
ระบบศาลยุติธรรมและการอุทธรณ์ฎีกาของต่างประเทศ	๒๔
บทที่ ๓ การเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต	๓๐
ปัญหาปริมาณคดีชั้นศาล	๓๐
ความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกา	๓๔
การขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่	๔๑

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ ๔	
แนวทางการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง	๔๔
ผลกระทบและสภาพปัญหาในการดำเนินการตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่	๔๔
แนวทางการปรับปรุงหลักเกณฑ์และกระบวนการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง	๕๖
บทที่ ๕	
สรุปและข้อเสนอแนะ	๕๕
สรุป	๕๕
ข้อเสนอแนะ	๖๑
บรรณานุกรม	๖๓
ภาคผนวก	๖๖
ผนวก ก พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๓) พ.ศ. ๒๕๕๘	๖๓
ผนวก ข ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘	๗๑
ประวัติย่อผู้วิจัย	๗๕

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
๒-๑	โครงสร้างศาลยุติธรรมไทย	๒๐

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๓-๑	สถิติจำนวนคดีรับใหม่ คดีที่พิจารณาเสร็จ และคดีที่ค้างพิจารณา ของศาลฎีกา	๓๑
๔-๑	สถิติจำนวนคดีแพ่งทั่วไปและคดีแพ่งของศาลชั้นอุทธรณ์ พิจารณาเสร็จ	๕๑
๔-๒	สถิติจำนวนคดีแพ่งทั่วไปรับใหม่ของศาลฎีกา	๕๒

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาลฎีกาประสบปัญหาในการมีคดีขึ้นสู่การพิจารณาเป็นจำนวนมากแต่ไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จไปในเวลาอันรวดเร็วเป็นเหตุให้มีปริมาณคดีค้างพิจารณาสูงและบางคดีค้างพิจารณาอยู่เป็นเวลานานหลายปี โดยมีแนวโน้มว่าแต่ละปีจะมีคดีค้างพิจารณาสะสมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การที่ประชาชนผู้มีอรรถคดีต้องรอผลคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นเวลานานทำให้การบังคับคดีตามคำพิพากษาต้องล่าช้าส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นคดีแพ่งซึ่งมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแล้ว ความรวดเร็วในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลมีผลต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติด้วย ศาลฎีกาตระหนักถึงปัญหาการพิจารณาพิพากษาคดีล่าช้า และได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ทั้งโดยการปรับปรุงระบบการบริหารจัดการคดี การเพิ่มอัตรากำลังผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ในศาลฎีกา การใช้เครื่องมือทางกฎหมายที่ทำให้คดีซึ่งไม่มีสาระควรแก่การพิจารณาเสร็จไปจากศาลฎีกาโดยเร็ว ตลอดจนการแก้ไขกฎหมายเพิ่มข้อจำกัดสิทธิการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ แต่ก็มีผลเพียงบรรเทาปัญหาดังกล่าวไปบ้างเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีความคิดว่า สาเหตุที่ทำให้คดีขึ้นสู่ศาลฎีกาจำนวนมากเกิดจากระบบการอุทธรณ์ฎีกาที่ไม่เหมาะสม หากเปลี่ยนระบบการอุทธรณ์ฎีกาของไทยซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาให้สอดคล้องกับระบบของอารยประเทศก็น่าจะแก้ไขปัญหานี้ให้เบาบางลงได้ จึงได้ดำเนินการแก้ไขกฎหมายเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาของไทยจากเดิมที่ใช้ “ระบบสิทธิ” (Appeal as of Rights) ซึ่งถือหลักว่า การฎีกาเป็นสิทธิของกลุ่มความ การห้ามฎีกาเป็นข้อยกเว้น มาเป็น “ระบบอนุญาติ” (Discretionary Appeal) ซึ่งถือหลักว่าการฎีกาเป็นสิ่งที่กฎหมายห้าม กลุ่มความจะสามารถฎีกาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาติจากศาลฎีกา เพื่อให้ศาลฎีกามีอำนาจกลั่นกรองเฉพาะคดีที่มีความสำคัญขึ้นสู่ศาลฎีกาเท่านั้น ซึ่งจะทำให้ลดปริมาณคดีของศาลฎีกาลงได้มาก ศาลฎีกาสามารถพิจารณาคดีให้เสร็จสิ้นได้ภายในเวลาอันรวดเร็วและการพิจารณาพิพากษาแต่ละคดีเป็นไปด้วยความละเอียดรอบคอบยิ่งขึ้น โดยการเปลี่ยนระบบดังกล่าว เริ่มต้นจากคดีบางประเภทที่ต้องการให้คดีเสร็จเด็ดขาดโดยเร็ว และจำเป็นต้องมีกฎหมายกำหนดวิธีพิจารณาคดีไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะก่อน ได้แก่ คดียาเสพติดตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐ และคดีผู้บริโภครวมตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพื่อนำการฎีกาในระบบอนุญาตมาใช้ในคดีแพ่งทั่วไปตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งมีผลให้คดีแพ่งที่ฟ้องต่อศาลตั้งแต่วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ อันเป็นวันที่พระราชบัญญัติดังกล่าวเริ่มต้นใช้บังคับ คู่ความที่ประสงค์จะฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ชั้นอุทธรณ์ต้องยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกา และศาลฎีกาจะอนุญาตให้ฎีกาเฉพาะคดีที่มีปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัยเท่านั้น โดยประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้องและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาใช้บังคับควบคู่กันไปด้วย หลังจากนั้นก็ได้มีการแก้ไขกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครวมและกฎหมายวิธีพิจารณาคดีของศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษ ได้แก่ คดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ คดีภาษีอากร คดีแรงงาน คดีล้มละลาย คดีเยาวชนและครอบครัว โดยให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับกับการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งส่วนแพ่งในคดีดังกล่าวด้วยโดยอนุโลม การฎีกาคดีส่วนแพ่งทั้งหมดในปัจจุบันจึงเป็นระบบอนุญาตตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่แก้ไขใหม่

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตนี้มีผลทำให้คดีที่เคยต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามกฎหมายเดิมสามารถขออนุญาตฎีกาได้ด้วย และเนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาบางเรื่อง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือกฎหมายอื่น ได้บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ในเรื่องนั้นเป็นที่สุดไว้เป็นการเฉพาะ จึงมีปัญหาคือกฎหมายว่า คู่ความจะขออนุญาตฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ในเรื่องดังกล่าวได้หรือไม่ ซึ่งนักกฎหมายยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ และหากถือตามความเห็นที่ว่า กรณีเช่นนี้คู่ความสามารถขออนุญาตฎีกาได้ก็ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่าคู่ความจะต้องใช้สิทธิยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งทั้งที่เป็นคดีหลักและคดีสาขาที่ศาลชั้นอุทธรณ์จำนวน ๑๑ ศาล มีคำพิพากษาหรือคำสั่งเกือบทุกคดี ทำให้มีคำร้องขออนุญาตฎีกาขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาเป็นจำนวนมาก และเมื่อศาลฎีกาต้องใช้เวลาส่วนหนึ่งในการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ศาลฎีกา ก็อาจจะไม่สามารถพิจารณาคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ให้เสร็จสิ้นไปภายในเวลาอันรวดเร็วได้ แม้ว่าปริมาณคดีในส่วนนี้จะลดลงแล้วก็ตาม

นอกจากนี้กระบวนการในการขออนุญาตฎีกาตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ในบางเรื่องไม่เอื้ออำนวยให้การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาเป็นไปได้โดยรวดเร็วและเป็นธรรม ทั้งมีผลทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาแล้วต้องล่าช้าด้วย

เมื่อมีการบังคับใช้กฎหมายที่แก้ไขใหม่มาได้ระยะหนึ่ง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษา และวิเคราะห์ผลกระทบและสภาพปัญหาจากการเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิ เป็นระบบอนุญาต เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง เพื่อให้ได้ ขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็วยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์ฎีกาโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษา ของศาลยุติธรรม

๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบและสภาพปัญหาจากการเปลี่ยนระบบการฎีกา ในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘

๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง ซึ่งจะทำให้ การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

เน้นการวิจัยเฉพาะหลักเกณฑ์และกระบวนการในการยื่นคำร้องและการพิจารณา วินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ และตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลจากกฎหมายและเอกสารที่เกี่ยวข้องของไทยเปรียบเทียบกับของต่างประเทศ รวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบปัญหาข้อขัดข้อง แล้วจึงเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑. ทำให้ทราบถึงแนวคิดและหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์ฎีกาโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาลยุติธรรม
๒. ทำให้ทราบถึงผลกระทบและสภาพปัญหาจากการเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘
๓. ได้แนวทางในการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่งซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

คำจำกัดความ

ระบบสิทธิ	หมายถึง ระบบการอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่างต่อศาลที่มีลำดับชั้นสูงกว่า โดยกฎหมายบัญญัติให้คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลได้เสมอ เว้นแต่กรณีที่กฎหมายบัญญัติจำกัดสิทธิห้ามอุทธรณ์ฎีกาไว้เป็นการเฉพาะเรื่องเฉพาะคดี
ระบบอนุญาต	หมายถึง ระบบการอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่างต่อศาลที่มีลำดับชั้นสูงกว่า โดยกฎหมายบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเป็นที่สุด ห้ามคู่ความอุทธรณ์ฎีกา เว้นแต่จะได้รับการอนุญาตจากศาลสูงให้อุทธรณ์ฎีกาได้ เป็นการเฉพาะเรื่องเฉพาะคดี

บทที่ ๒

แนวความคิดเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกา

โครงสร้างศาลยุติธรรมของประเทศไทยมี ๓ ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์และศาลฎีกา ซึ่งเป็นศาลสูงสุด การอุทธรณ์ฎีกาหมายถึง การยื่นคำฟ้องหรือคำร้องคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่างต่อศาลที่มีลำดับชั้นสูงกว่า โดยการยื่นคำคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นต่อศาลชั้นอุทธรณ์หรือศาลฎีกาเรียกว่าการอุทธรณ์ และการยื่นคำคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาเรียกว่าการฎีกา อย่างไรก็ตาม อาจเรียกรับการคัดค้านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่างต่อศาลสูงทุกกรณีว่าการอุทธรณ์ตามความหมายทั่วไป โดยการฎีกาก็คือการอุทธรณ์ครั้งที่สองนั่นเอง

ความเป็นมาของการอุทธรณ์ฎีกา

ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ และคณะ (๒๕๔๕ : ๘ - ๑๐) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของการอุทธรณ์ฎีกาไว้ว่า นับแต่มนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นสังคม อำนาจในการปกครองและวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทต่าง ๆ เป็นของผู้ปกครอง และต่อมาได้เป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงไว้ทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจที่จะวินิจฉัยอรรถคดีต่าง ๆ โดยเด็ดขาดอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด แต่ในเวลาต่อมาสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปและประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับพระราชกรณียกิจในด้านอื่นของพระมหากษัตริย์ มีมากขึ้นด้วย พระมหากษัตริย์ จึงทรงมอบหมายอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีบางประเภทให้แก่ขุนนาง แต่ยังคงทรงสงวนอำนาจหน้าที่ที่จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่มีความสำคัญไว้ เช่น คดีที่มีโทษประหารชีวิต ถ้าราษฎรเห็นว่าคำตัดสินของขุนนางไม่ถูกต้องหรือไม่ยุติธรรม มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำตัดสินนั้นต่อพระมหากษัตริย์ได้ การอุทธรณ์ในเวลานั้น จึงมีขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ที่จะควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของขุนนางเป็นสำคัญ เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการปกครองแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ ไม่ให้ขุนนางทั้งหลายที่อยู่ภายใต้การควบคุมของพระมหากษัตริย์ใช้อำนาจโดยมิชอบทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนตามแนวความคิดของระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) การให้สิทธิราษฎรที่จะขอให้พระมหากษัตริย์ทรงทบทวนคำวินิจฉัยของขุนนางได้นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการอุทธรณ์ฎีกาในเวลาต่อมา โดยเมื่อ

มีการจัดตั้งศาลให้มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดคดี และคำตัดสินของศาลชั้นต้นอาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมในสังคม การให้สิทธิอุทธรณ์ไปยังศาลที่เหนือกว่า (Superior Court) ย่อมเป็นการแก้ไขความไม่ยุติธรรมนั้นได้

ต่อมาเมื่อสังคมเกิดแนวความคิดเรื่องรัฐสมัยใหม่ซึ่งมีแนวความคิดในเรื่องเสรีนิยม เชื่อในความเท่าเทียมกันและความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ สนับสนุนเสรีภาพส่วนบุคคล ยกย่องการทำงาน การทำมาหากินเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพย์สิน ยกย่องคุณวุฒิของบุคคลและการใช้เหตุผลโน้มน้ำหนักจิตใจ ปฏิเสธการใช้อำนาจข่มขู่หรือใช้กำลังบังคับและระบบอภิสิทธิ์ที่มีได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งแนวความคิดในเรื่องโครงสร้างของรัฐตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power) ซึ่งแบ่งอำนาจสูงสุดในการปกครองรัฐหรืออำนาจอธิปไตยออกเป็น อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยมีองค์กรที่ทำหน้าที่และใช้อำนาจดังกล่าวแยกเป็นเอกเทศจากกัน โดยมุ่งต่อการถ่วงดุลและคานอำนาจกันระหว่างองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐไม่ให้มีองค์กรใดใช้อำนาจโดยเด็ดขาด หรือสามารถที่จะใช้อำนาจล่วงละเมิดสิทธิของราษฎรได้ตามอำเภอใจ การปกครองและการบริหารราชการต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย มีองค์กรหรือสถาบันผู้มีอำนาจวินิจฉัยว่าสิ่งใดชอบหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายที่เป็นอิสระ เป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน หรือที่เรียกว่า การปกครองโดยหลักนิติธรรม (The Rule of Law) สำหรับการใช้อำนาจตุลาการก็มีหลักการที่มุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเปิดโอกาสให้มีการแก้ไขความไม่ถูกต้องที่อาจเกิดขึ้นในการพิจารณาคดีและเป็นการควบคุมการใช้ดุลพินิจของศาลในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยเมื่อศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาหรือคำสั่งใดๆแล้ว คู่ความในคดีไม่เห็นพ้องด้วย ย่อมมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งต่อศาลสูงต่อไปได้ จึงกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์ฎีกาในยุคสมัยใหม่นี้เป็นไปเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริง ศาลซึ่งทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา จึงเป็นศาลที่ใช้อำนาจทบทวนแก้ไข (Judicial Review) ทั้งความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษาและข้อผิดพลาดในกระบวนการพิจารณาของศาลชั้นต้น

หลักการสำคัญเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกา

แนวความคิดในการอุทธรณ์ฎีกาสืบเนื่องมาจาก “หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษา” (Res Judicata) ที่ว่า เมื่อมีคำพิพากษาหรือคำสั่งชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีอันเป็นที่ยุติแล้ว คู่ความและประชาชนก็ควรที่จะต้องยอมรับนับถือและมีความเคารพในเหตุและผลของคำตัดสิน และคำตัดสินนั้นควรได้รับความเลื่อมใสและศรัทธาจากผู้ใช้กฎหมายและประชาชน โดยหลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษานี้เกิดขึ้นจากแนวความคิดที่ว่า คำพิพากษาของพระมหากษัตริย์ (King's Court) มีความศักดิ์สิทธิ์และต้องยอมรับเป็นที่ยุติ ดังนั้นจึงไม่สามารถพิสูจน์เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ ซึ่งทุกคนต้องผูกพัน

และปฏิเสธไม่ได้ ข้อความทุกอย่างที่ถูกบันทึกไว้ในคำพิพากษาย่อมมีผลเป็นคำพิพากษาและต้องรับฟังเป็นยุติ ทั้งนี้ เพื่อหลีกเลี่ยงการไม่มีที่สิ้นสุดของการโต้เถียง โดยนัยกฎหมายเห็นพ้องกันว่า คำพิพากษาน่าจะเป็นคำตัดสินข้อโต้เถียงที่ดีที่สุดและเป็นที่ยุติได้โดยถือว่าหลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งคำพิพากษาถูกสร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับหลักเหตุผลของความยุติธรรม ความเหมาะสมกับความจำเป็นในทางปฏิบัติ และความสงบเรียบร้อยของสาธารณะในทางรัฐประศาสนโยบาย (Public Policy) เพื่อประโยชน์ของกลุ่มความ การประหยัดเวลาในทางคดีความ และเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกระบวนการยุติธรรม (Judicial Orderly) (ปริณามาสุมุททิท, ๒๕๓๓ : ๘๖ อ้างใน ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์ และคณะ, ๒๕๔๕ : ๑๑)

หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษานี้สอดคล้องกับ “หลักกฎหมายปิดปากโดยคำพิพากษา” (Estoppel by Record) ซึ่งห้ามไม่ให้เถียงผลของคำพิพากษาซึ่งได้วินิจฉัยไปแล้ว และคำพิพากษามีผลเป็นการปิดปากไม่ให้คู่ความโต้เถียงเป็นอย่างอื่นเฉพาะคำพิพากษาซึ่งได้มีคำวินิจฉัยไว้ในประเด็นที่ตรงกันกับประเด็นที่กล่าวอ้างในคดีหลัง โดยหลักดังกล่าวมาจากแนวความคิดที่ว่าในการฟ้องร้องคดีกันนั้นควรสิ้นสุด และบุคคลหนึ่งไม่ควรต้องได้รับการเลี้ยงถึง ๒ ครั้ง จากกรกระทำครั้งเดียว ดังนั้น เมื่อศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว คู่ความในคดีนั้นๆ จะถูกปิดปากจากการที่จะรื้อฟื้นคดีนั้นขึ้นมาฟ้องร้องกันใหม่ นอกจากนี้คู่ความยังไม่สามารถที่จะหยิบยกหรือกล่าวอ้างข้อความใด ๆ ซึ่งศาลได้เคยพิจารณาตัดสินไปแล้วขึ้นมาให้ศาลวินิจฉัยใหม่อีกด้วย

จากควมมีผลเด็ดขาดที่โต้เถียงไม่ได้ของคำพิพากษตามหลักดังกล่าวทำให้เห็นกันว่าโดยทั่วไปเมื่อมีคำพิพากษาอย่างไรแล้วก็ควรยุติได้ ไม่ควรจะให้มีการอุทธรณ์ฎีกาอีกต่อไป เว้นแต่เฉพาะกรณีที่เกิดข้อผิดพลาดจริง ๆ เท่านั้น เพื่อที่จะทำให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกเคารพต่อคำพิพากษาไม่อุทธรณ์ฎีกาอย่างไรเหตุผล หรืออาศัยการอุทธรณ์ฎีกาเป็นการประวิงคดี เพื่อหวังเหนี่ยวการบังคับคดีให้ช้าลง แต่คำพิพากษาของศาลชั้นต้นอาจมีความบกพร่องหรือไม่ถูกต้องได้ ควรที่จะให้มีการตรวจสอบโดยศาลสูงก่อนจึงจะเป็นที่สุด หลักความเป็นที่สุดแห่งคำพิพากษาจึงมีผลเพียงห้ามองค์กรภายนอกที่มีไช้องค์กรตุลาการมาตรวจสอบทบทวนคำพิพากษาของศาลเท่านั้น แต่ศาลในลำดับสูงกว่ายังมีอำนาจที่จะตรวจสอบคำพิพากษาของศาลที่อยู่ในลำดับต่ำกว่าได้ (ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์ และคณะ, ๒๕๔๕ : ๑)

วัตถุประสงค์ของการอุทธรณ์ฎีกา

ในทางธรรมดาสამัญนั้นศาลหรือผู้พิพากษาย่อมเป็นปุณชนธรรมดาที่อาจเกิดความพลั้งเผลอหรือผิดพลาดในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ไม่ว่าในกรณีเกี่ยวกับการฟังข้อเท็จจริงหรือการใช้กฎหมายมาปรับกับข้อเท็จจริง หรือการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ผลของคดีที่เกิดจาก

การตัดสินใจที่ผิดพลาดไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายและไม่เป็นธรรมต่อคู่ความและสังคม หากไม่ยอมให้ประชาชนมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกาคำวินิจฉัยที่ผิดพลาด อาจทำให้ประชาชนที่หวังจะได้รับความยุติธรรมจากศาลกลับไปใช้วิธีการอื่นเพื่อยุติหรือระงับข้อพิพาทของตนซึ่งอาจเป็นการใช้กำลังรุนแรงและก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมืองได้ นอกจากนี้การให้โอกาสประชาชนที่ไม่พอใจคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้นอุทธรณ์ฎีกาต่อศาลที่สูงกว่าเพื่อเป็นการถ่วงถ่วงอีกชั้นหนึ่งหรือสองชั้น โดยให้ศาลที่สูงกว่าซึ่งมีประสบการณ์มากกว่าช่วยตรวจสอบและแก้ไขข้อผิดพลาดบกพร่องของศาลล่างยังเป็นการสร้างหลักประกันและความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนว่าคดีของตนจะได้รับการวินิจฉัยด้วยความถูกต้อง เทียบธรรม และรอบคอบอีกด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่า การอุทธรณ์ฎีกามีวัตถุประสงค์หลักเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยให้ศาลที่สูงกว่าตรวจสอบและแก้ไขข้อผิดพลาดหรือความไม่ถูกต้องในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลล่าง โดยไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาคดีนั้นซ้ำใหม่อีกครั้งหนึ่ง เพราะคดีนั้นได้พิจารณาเสร็จสิ้นโดยคำพิพากษาศาลชั้นต้นอันมีผลบังคับตามกฎหมายแล้ว

นอกจากวัตถุประสงค์หลักดังกล่าว กาญจนา ชัยคดี (๒๕๕๓ : ๑๐-๑๓) ได้อธิบายถึงเหตุผลที่ต้องมีการให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาโต้แย้งคำพิพากษาของศาลล่างไว้ ๔ ประการ ดังนี้

๑. เพื่อความถูกต้องและความยุติธรรม

ผู้พิพากษา ผู้ตัดสินคดีเป็นเพียงบุคคลคนหนึ่ง อาจมีการปฏิบัติหน้าที่โดยพลั้งเผลอหรือผิดพลาดในการวินิจฉัยหรือสั่งคดีได้ ไม่ว่าในเรื่องการรับฟังข้อเท็จจริง การวินิจฉัยข้อกฎหมาย หรือการกำหนดโทษ รวมถึงดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดพลาดผิดระเบียบ ผลของคำพิพากษาที่เกิดจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดไม่ว่าจะด้วยกรณีใด ๆ ก็ตามย่อมก่อให้เกิดความเสียหายและความไม่เป็นธรรมแก่คู่ความและประชาชน ด้วยเหตุนี้แม้ศาลจะมีความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีก็อาจมีความจำเป็นต้องให้โอกาสแก่คู่ความฝ่ายที่เสียหายมีสิทธิที่จะโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาลล่างที่ผิดพลาดได้ เพื่อให้ศาลที่มีอำนาจเหนือกว่าซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่ามีความระมัดระวัง รอบคอบและมีประสบการณ์สูงกว่ามาทำหน้าที่ในการตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ เหล่านั้น อันจะเสริมสร้างหลักประกันและความเชื่อมั่นในการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

๒. เพื่อรองรับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการใช้สิทธิทางศาล

การใช้สิทธิทางศาลของประชาชนถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง ที่กฎหมายยอมรับตามคำประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. ๑๙๔๘ (Universal Declaration of Human Rights) ข้อ ๘ ซึ่งวางหลักว่า “บุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาอย่างได้ผลโดยศาลแห่งชาติ ซึ่งมีอำนาจ เนื่องจากการกระทำใด ๆ อันละเมิดต่อสิทธิขั้นมูลฐานที่ตน

“ได้รับจากรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย” และในข้อ ๑๐ ซึ่งวางหลักว่า “บุคคลชอบที่จะเท่าเทียมกัน อย่างบริบูรณ์ในอันที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผยโดยศาลที่เป็นอิสระและไร้อคติในการวินิจฉัยชี้ขาดสิทธิและหน้าที่ตลอดจนข้อที่ตนถูกกล่าวหาใด ๆ ทางอาญา” และยังถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประการหนึ่งตามกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ.๑๙๖๖ (International Covenant on Civil and Political Rights) ข้อ ๑๔(๕) ซึ่งวางหลักว่า “บุคคลทุกคนที่ถูกลงโทษในความผิดอาญาต้องมีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาต่อศาลสูงให้พิจารณาทบทวนอีกครั้งตามกฎหมาย” ซึ่งเกือบทุกประเทศต่างก็ยอมรับสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวนี้ โดยบัญญัติกฎหมายภายในของตนรับรองสิทธิดังกล่าวไว้

ในการตัดสินชี้ขาดคดีโดยศาลยุติธรรมในชั้นแรกนี้ แม้ศาลจะตัดสินอย่างไร คู่ความก็ยังคงอาจไม่พอใจต่อคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาล โดยเห็นว่าตนยังไม่ได้รับความยุติธรรมเพียงพอ หากไม่ให้ประชาชนมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาได้แล้วย่อมจะเป็นการสร้างความไม่ยุติธรรมให้เกิดแก่สังคมทางอ้อม ในแง่ที่ว่า หากประชาชนเสื่อมศรัทธาต่อกระบวนการยุติธรรม อาจหลีกเลี่ยงวิธีการของกฎหมายในการใช้สิทธิทางศาล โดยหันกลับไปใช้กำลังหรือวิธีการอื่นใดเพื่อระงับข้อพิพาทของตน ในทางตรงกันข้าม หากให้มีการอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาของศาล เมื่อคู่ความไม่พอใจคำพิพากษาของศาลชั้นต้น ก็ย่อมแสวงหาความยุติธรรมจากองค์กรที่อยู่เหนือขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งได้ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเห็นว่าการใช้สิทธิทางศาลนั้นเป็นหนทางแก้ปัญหาได้ดีกว่า เพราะอย่างน้อยก็จะได้มีการตัดสินข้อพิพาทโดยมีการถ่วงถ่วงอีกชั้นหนึ่งหรือสองชั้น การให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาจึงเป็นการสนับสนุนให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพในการใช้สิทธิทางศาลได้อย่างเต็มที่ อันจะเป็นหนทางหนึ่งที่จะสร้างระเบียบให้แก่สังคม อันจะส่งผลให้ประเทศชาติก้าวไปสู่ความเป็นนิติรัฐ

๓. เพื่อให้มีการวิเคราะห์ประเด็นปัญหาในการพิจารณาคดีอย่างละเอียดรอบคอบ

ในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นมักตั้งอยู่บนประเด็นปัญหาสำคัญ ๒ ประการ คือ ปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งจะนำไปสู่การวินิจฉัยคดีในศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกาต่อไป การให้สิทธิอุทธรณ์ฎีกาจึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการวิเคราะห์ในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายได้หลายครั้งอย่างละเอียดรอบคอบ ซึ่งถือเป็นหน้าที่สำคัญของศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุดในการอธิบายให้เหตุผล วางหลักเกณฑ์และตีความกฎหมายนั้นๆ ให้สอดคล้องเหมาะสมต่อสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงของสังคม อันเป็นการวางมาตรฐานของสังคมให้ประชาชนปฏิบัติตาม

นอกจากนี้ผู้พิพากษาศาลชั้นอุทธรณ์และผู้พิพากษาศาลฎีกาเป็นผู้มีประสบการณ์และความชำนาญมากกว่าผู้พิพากษาศาลชั้นต้นทั้งในแง่ความรู้ความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ ซึ่งการวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้ถูกต้องนั้นนอกจากความรู้ในทางตัวบทกฎหมายแล้วยังจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคลอันเกิดจากการสร้างสมและการฝึกอบรมมาเป็นระยะเวลานานของผู้วินิจฉัยประกอบด้วย เพราะการใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเกี่ยวกับปัญหาข้อเท็จจริงนั้นเป็นอำนาจโดยแท้ของศาลด้วยเหตุที่ไม่มีกฎหมายบัญญัติกำหนดไว้ชัดเจนแน่นอนดังเช่นปัญหาข้อกฎหมาย ดังนั้น การให้ผู้พิพากษาศาลสูงได้วินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายอีกครั้งหนึ่งย่อมเป็นหลักประกันที่ดีของคู่ความที่จะได้รับความเป็นธรรมอย่างแท้จริง

๔. เพื่อป้องกันการฉ้อฉล

หากให้คำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดและสิ้นสุดลงที่ศาลชั้นต้นโดยไม่ให้มีการอุทธรณ์ฎีกาอีกอาจเป็นการเปิดช่องให้คู่ความที่ไม่สุจริตอาศัยประโยชน์จากการนี้ทำการฉ้อฉลเพื่อให้ได้มาซึ่งคำพิพากษาที่มีประโยชน์แก่ตน อันจะทำให้ฝ่ายที่สุจริตและอ่อนแอกว่าเสียเปรียบ เช่น นำสืบหรือแสดงหลักฐานเท็จต่อศาลทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่สมประโยชน์แก่ฝ่ายที่นำมาแสดง แม้ว่าการนำสืบหรือแสดงพยานหลักฐานเท็จนั้นจะมีกฎหมายอาญากำหนดบทลงโทษไว้แล้วก็ตาม แต่ก็ไม่อาจแก้ไขคำพิพากษาที่ได้ตัดสินชี้ขาดไปแล้วได้ ดังที่สุภายัตกกฎหมายละตินได้กล่าวไว้ว่า “Commodum Ex Injuria neon Habere debet” หมายความว่า ผู้กระทำโดยมิชอบในการใดสมควรได้รับประโยชน์จากการนั้น ผู้กระทำการฉ้อฉลโดยนำสืบหรือแสดงพยานหลักฐานเท็จ ก็ถือเป็นผู้กระทำมิชอบเช่นกัน ดังนั้น การอุทธรณ์ฎีกาเพื่อให้ศาลสูงได้ตรวจสอบการดำเนินกระบวนการพิจารณาและคำพิพากษาของศาลชั้นต้นจึงป้องกันไม่ให้เกิดผลจากการฉ้อฉลได้

ระบบศาลยุติธรรม

เมื่อการอุทธรณ์ฎีกาเป็นหลักประกันที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลล่างไปยังศาลสูงในทุกประเทศถือเสมือนเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน โครงสร้างของศาลจึงประกอบด้วยศาลหลายชั้น ซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกา (ศาลสูงสุด) โดยมีแนวความคิดการกำหนดโครงสร้างศาลตามลำดับชั้นของศาลแยกเป็น ๒ ระบบ คือ ระบบศาลสองชั้นและระบบศาลสามชั้น

ระบบศาลสองชั้นเป็นระบบที่แบ่งศาลออกเป็น ๒ ชั้น คือศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์ แม้ว่าบางประเทศจะมีศาลฎีกาขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งก็ไม่ถือว่าศาลฎีกาเป็นศาลชั้นที่สาม เพราะศาลฎีกาไม่ได้ทำหน้าที่แก้ไขข้อผิดพลาดของศาลล่างดังเช่นศาลชั้นอุทธรณ์ แต่จะมีหน้าที่วินิจฉัยปัญหา

ข้อกฎหมาย เพื่อวางหลักหรือตีความกฎหมายให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน การจัดรูปแบบศาลในระบบนี้จะเน้นบทบาทการพิจารณาในศาลชั้นต้นมาก ดังนั้น การอุทธรณ์จึงให้สิทธิกระทำได้เพียงครั้งเดียวโดยสามารถอุทธรณ์ได้ทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย แต่จำกัดบทบาทและหน้าที่ของศาลอุทธรณ์ให้ถือตามข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นได้พิจารณา มา ส่วนการอุทธรณ์ต่อไปอีกชั้นหนึ่งหรือการฎีกานั้นส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องตีความห้ามหรือไม่ให้สิทธิฎีกาไว้โดยจะฎีกาได้แต่เฉพาะกรณีที่ถูกกฎหมายกำหนดเงื่อนไขไว้ อันมีลักษณะเป็นการจำกัดสิทธิในการฎีกา

ระบบศาลสามชั้น เป็นระบบที่แบ่งศาลออกเป็น ๓ ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกา การจัดรูปแบบศาลในระบบนี้จะวางบทบาทและหน้าที่ของศาลในแต่ละระดับให้รับผิดชอบต่างกัน และมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน โดยศาลชั้นต้นทำหน้าที่พิจารณาและพิพากษาคดี ศาลชั้นอุทธรณ์ทำหน้าที่ตรวจสอบและแก้ไขข้อผิดพลาดต่าง ๆ ของศาลชั้นต้น (Correcting Court) ส่วนศาลฎีกา ทำหน้าที่ควบคุมดูแลการใช้ดุลพินิจของศาลล่าง (Supervisory) และวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายที่สำคัญ ระบบนี้มีการให้สิทธิอุทธรณ์และฎีกาอย่างกว้างขวาง และเปิดโอกาสให้มีการทบทวนแก้ไขการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงได้ จะมีข้อจำกัดเพียงเล็กน้อย หรือวางข้อจำกัดและเงื่อนไขเพื่อแก้ไขปัญหาคดีชั้นศาล (Case Loads) เท่านั้น (ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์ และคณะ, ๒๕๔๕ : ๓๗-๓๘)

วรรณชัย บุญบำรุง และคณะ (๒๕๕๔ : ๒๓๕-๒๔๑) ได้กล่าวถึงความแตกต่างที่สำคัญของศาลฎีกาในระบบทั้งสองไว้ว่า ศาลฎีกาในระบบศาลสองชั้น มีบทบาทเกี่ยวกับการทำให้การบังคับใช้หลักเกณฑ์ของกฎหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยศาลฎีกามีเพียงอำนาจยกเลิกหรือกลับคำพิพากษาของศาลล่าง แต่ไม่มีอำนาจที่จะพิพากษาคดีนั้นใหม่ใช้แทนคำพิพากษาของศาลล่าง เนื่องจากศาลฎีกาไม่ได้พิจารณาข้อเท็จจริงของคดีซึ่งเป็นอำนาจเด็ดขาดของศาลล่าง ระบบศาลสองชั้นนี้มีใช้กันหลายประเทศในยุโรปตะวันตก เช่น ฝรั่งเศส อิตาลี เบลเยียม ส่วนศาลฎีกาในระบบศาลสามชั้นมีอำนาจเต็มที่จะพิจารณาคดีใหม่ และมีคำพิพากษาเป็นของตนเอง โดยระบบนี้ใช้กันอยู่ในกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์รวมทั้งประเทศที่ได้รับอิทธิพลจากระบบกฎหมายดังกล่าว เช่น ประเทศไทย

ระบบการอุทธรณ์ฎีกา

การอุทธรณ์ฎีกาเป็นวิธีการแก้ไขความไม่ถูกต้องในเนื้อหาของคำพิพากษาของศาลล่าง แต่หากทุกคดีมีการแก้ไขได้ก็ย่อมกระทบกระเทือนถึงความเด็ดขาดแน่นอนของคำพิพากษาและความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษาย่อมไม่อาจมีขึ้นได้ ซึ่งจะทำให้ประชาชนเสื่อมความศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม แต่ถ้าความไม่ถูกต้องนี้ไม่มีการแก้ไขเสียเลยย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย

เช่นเดียวกัน ทำให้แต่ละประเทศวางแนวทางและหลักการในการอุทธรณ์ฎีกาว่าจะทำได้มากน้อยอย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องที่สุดแล้วแต่ว่าประเทศใดจะเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและศาลของตนเอง การอุทธรณ์ฎีกาอาจแยกตามลักษณะการให้สิทธิได้เป็น ๒ ระบบ คือ ระบบสิทธิ (Appeal as of Right) และระบบอนุญาต (Discretionary Appeal)

ระบบสิทธิ หมายถึง ระบบการอุทธรณ์ฎีกาที่เปิดโอกาสให้คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์ฎีกาได้อย่างกว้างขวาง โดยถือว่าการอุทธรณ์ฎีกาเป็นสิทธิของคู่ความ การห้ามอุทธรณ์ฎีกาเป็นข้อยกเว้นซึ่งจะทำในรูปแบบการจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ฎีกา ประเทศที่ใช้ระบบนี้เป็นหลักได้แก่ ไทย ญี่ปุ่น อินเดียและปากีสถาน

ระบบอนุญาต หมายถึง ระบบการอุทธรณ์ฎีกาที่ถือว่าการอุทธรณ์ฎีกานั้นเป็นสิ่งที่กฎหมายห้าม คู่ความสามารถอุทธรณ์ฎีกาได้ต่อเมื่อมีบทบัญญัติของกฎหมายวางข้อยกเว้นเอาไว้ให้เป็นบางกรณี โดยทั่วไปแล้วแม้ว่าประเทศใดจะเลือกใช้ระบบอนุญาตเป็นหลักในการอุทธรณ์ฎีกาก็ตาม การอุทธรณ์ในครั้งแรกนั้น กฎหมายอนุญาตให้ทำได้เสมอทั้งการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย แต่การอุทธรณ์ในครั้งที่สองหรือการฎีกานั้นถือว่าเป็นสิ่งที่กฎหมายห้ามหรืออนุญาตให้กระทำได้ในบางกรณีเท่านั้น ประเทศที่ใช้ระบบอนุญาตเป็นหลักได้แก่ สหรัฐอเมริกา เยอรมนี และฝรั่งเศส ระบบอนุญาตนี้มีทั้งการขออนุญาตศาลล่างผู้ตัดสินคดีและการขออนุญาตศาลสูง

สำหรับประเทศไทย ปัจจุบันมีการแก้ไขกฎหมายให้การฎีกาคดีบางประเภทต้องได้รับอนุญาตจากศาลฎีกาตาม “ระบบอนุญาต” ซึ่งจะได้กล่าวโดยละเอียดต่อไป

ระบบศาลยุติธรรมและการอุทธรณ์ฎีกาของประเทศไทย

ระบบศาลยุติธรรมไทยมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี โดย ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ และคณะ(๒๕๔๕ : ๑๔๕-๑๖๕) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของระบบศาลไทยตามลำดับ ดังนี้

๑. สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

สมัยนี้บ้านเมืองยังไม่มีประชากรคับคั่ง การพิจารณาคดีตกอยู่แก่พระมหากษัตริย์ โดยตรงพระองค์ทรงตัดสินคดีด้วยความสุจริตธรรมเป็นที่ตั้ง ปรากฏใน พ.ศ.๑๘๒๖ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น และสลักศิลาจารึกไว้ในปี พ.ศ.๑๘๓๕ มีข้อความเกี่ยวกับกฎหมายซึ่งน่าจะถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของไทย ในสมัยนี้ยังไม่มี การจัดตั้งศาล ประชาชนที่มีเรื่องเดือดร้อนจะมาสั้นกระดิ่งที่ประตูพระราชวัง พระมหากษัตริย์ก็จะเสด็จออกประทับเหนือแผ่นหิน พระแท่นมั่งคศิลาภายใต้ไม้ตาล เพื่อรับและวินิจฉัยฎีกานั้น

ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจนว่าสมัยสุโขทัยได้มีการจัดระบบศาลหรือมอบหมายหน้าที่ในการวินิจฉัยคดีให้แก่ขุนนางผู้ใดผู้หนึ่ง โดยเฉพาะเจาะจง และจากข้อความในศิลาจารึกบางตอนที่กล่าวถึงคุณสมบัติของตุลาการซึ่งมีใจความว่า “ไพร่ฟ้าลูกเจ้าลูกขุน มิแผลผัดแผกแสกว้างกัน สวนคูแท้แล้ว จึงแล่งความแก่ข้าด้วยชื่อ บ่เข้าผู้ลัก มักผู้ซ่อน เห็นข้าวท่านบ่ใคร่พิน เห็นสินท่านบ่ใคร่เดียด” หมายถึง การตัดสินคดีความ ตุลาการต้องตัดสินคดีด้วยความซื่อสัตย์สุจริตไม่ว่าคู่ความจะเป็นขุนนางหรือราษฎร โดยไม่เห็นแก่อำมิส ไม่ริษยา อยากได้ทรัพย์สินเขา จึงอาจสรุปได้ว่า การใช้อำนาจหน้าที่ของตุลาการอยู่ภายใต้การควบคุมและสั่งการของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเห็นได้ชัดในสมัยพ่อขุนรามคำแหงพระองค์ได้สร้างหลักการควบคุมความเป็นธรรม (ระบบฎีการ้องทุกข์) ขึ้น และหากพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแล้ว คดีย่อมเป็นที่สุดจะได้แย้งคัดค้านไม่ได้ การร้องทุกข์ในสมัยนี้ราษฎรสามารถกระทำได้ทุกเรื่องรวมทั้งร้องทุกข์เกี่ยวกับตุลาการที่ทุจริตด้วย

๒. สมัยกรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรีเป็นราชธานี

เมื่อครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ได้ยกทัพไปตีเขมร และทรงมีอำนาจเหนือเขมรทั้งหมด จึงเกิดความจำเป็นที่ต้องทำให้พระมหากษัตริย์ไทยทรงอยู่ในฐานะเทวราช เช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์เขมรสมัยที่เรืองอำนาจ มิฉะนั้นก็ไม่อาจปกครองเขมรต่อไปได้ทำให้อิทธิพลของพราหมณ์ที่เคยครอบงำเขมร เข้ามามีอิทธิพลในราชสำนักของราชอาณาจักรอยุธยา แต่คดียุติความเชื่อที่ว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้ประทานความยุติธรรมก็ยังมีอยู่ ในสมัยนี้พระมหากษัตริย์ทรงพิจารณาพิพากษาคดีเอง และยังมีมอบหมายให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่วินิจฉัยคดีไปตามพระธรรมศาสตร์อันเป็นกฎหมายบ้านเมืองในครั้งนั้นแทนพระองค์ด้วย

สถานที่ชำระความและตัดสินคดีในช่วงแรกนั้นต้องเป็นสถานที่กว้างใหญ่และเปิดเผย ตุลาการผู้ชำระความมีหลายคนเพื่อช่วยเหลือกันในการชำระคดี สถานที่ชำระคดีจึงต้องเป็นสถานที่กลาง ๆ ไม่ใช่บ้านของผู้ใดผู้หนึ่ง โดยเฉพาะ สถานที่ชำระคดีนี้เรียกว่า “ศาล” ซึ่งมีความหมายอย่างกว้างขวาง

ต่อมาเมื่อมีการปกครองเป็นแบบจตุสดมภ์ ได้มีการแบ่งราชการออกเป็น ๔ กรม คือ เวียง วัง คลัง นา มีเสนาบดี ๔ ตำแหน่ง เป็นหัวหน้ากรมเหล่านั้น เสนาบดีกรมวังซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในราชสำนักได้รับพระราชทานอำนาจจากองค์พระมหากษัตริย์ในการพิจารณาอรรถคดีทั้งหลายที่ราษฎรพิพาทกันเองต่างพระเนตรพระกรรณ จตุสดมภ์จึงประกอบขึ้นด้วยลักษณะเป็นศาล ซึ่งแรกเริ่มมี ๔ ศาล ได้แก่ ศาลกรมวัง ศาลกรมเมืองหรือศาลนครบาล ศาลกรมนา และศาลกรมคลัง ต่อมา มีการจัดตั้งศาลขึ้นมากมายตามกรมต่างๆ เมื่อมีคดีเกี่ยวข้องกับกรมใด กรมนั้นจะเป็นผู้ชำระความ

เมื่อมีการฟ้องร้องต้องไปยื่นต่อกรมรับฟ้อง เพื่อจะเสนอไปยังลูกขุน ณ กรมลูกขุน เมื่อลูกขุนพิจารณาแล้วว่าเป็นฟ้องที่ถูกต้องก็จะพิเคราะห์ว่าเป็นเรื่องที่จะจ่ายให้ศาลใดชำระและจะจ่ายฟ้องไปยังศาลนั้นให้ลูกขุน ณ ศาลหลวงเป็นผู้พิพากษาว่าฝ่ายใดผิด ส่วนจะตัดสินลงโทษอย่างใดนั้นเป็นหน้าที่ของผู้ปรับ และจะนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายเพื่อโปรดเกล้าฯกำหนดโทษพระราชอาญาต่อไป จะเห็นได้ว่าการแยกแยะงานพิจารณาคดีโดยแบ่งเจ้าหน้าที่เป็นตระลาการซึ่งมีหน้าที่ไต่สวน เมื่อไต่สวนเสร็จ จึงส่งสำนวนให้ผู้พิพากษา เฉพาะคดีที่ยุ่งยากหรือเป็นปัญหาสำคัญจึงจะกราบบังคมทูลขอพระราชวินิจฉัย

เมื่อมีคำพิพากษาแล้ว คดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาดเลย ไม่มีการฟ้องร้องระหว่างคู่ความเดิมในศาลชั้นสูงอีก เว้นแต่ในกรณีที่คู่ความเห็นว่าตระลาการ ผู้ถามความ ผู้ถือสำนวน พยานซึ่งเกี่ยวข้องกับคดีของตนกระทำมิชอบหรือไม่ให้ความยุติธรรมแก่ตน ก็อาจฟ้องร้องบุคคลดังกล่าวต่อศาลหลวงได้ แต่หากเป็นความอุทธรณ์ในหัวเมือง ศาลหน้าโรงผู้รักษาเมืองจะเป็นผู้พิจารณา คดีในลักษณะเช่นนี้ในสมัยอยุธยา นับว่าเป็นความอุทธรณ์และศาลหลวงก็คือศาลอุทธรณ์

สรุปแล้ว การพิจารณาพิพากษาคดีในสมัยนี้ แบ่งงานกันหลายหน้าที่ เริ่มจากกรมรับฟ้อง ลูกขุน ตระลาการ และผู้ปรับ ซึ่งอยู่คนละหน่วยงานให้มาทำงานร่วมกัน เมื่อมีคำพิพากษาของศาลแล้วคดีเป็นอันเสร็จเด็ดขาด การอุทธรณ์มีขึ้นได้เฉพาะกรณีที่คู่ความเห็นว่าตระลาการทุจริต จึงไม่ใช่การอุทธรณ์ในเนื้อหาแห่งคดีตามความหมายในปัจจุบัน ส่วนศาลฎีกายังไม่มี แต่อาจมีราษฎรทูลเกล้าฯถวายฎีกาต่อพระมหากษัตริย์บ้าง

๓. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้เสด็จขึ้นครองราชย์และสถาปนากรุงเทพฯเป็นราชธานี ได้ทรงมีบัญชาให้ชำระสะสางกฎหมายที่มีอยู่ตั้งแต่สมัยอยุธยาเสียใหม่รวบรวมไว้ในที่เดียวกันและเรียกว่า “กฎหมายตราสามดวง” การชำระกฎหมายนี้มิได้สร้างหลักการใด ๆ ขึ้นมาใหม่เลย ระบบศาลสมัยนี้จึงเหมือนสมัยอยุธยาตอนปลาย กล่าวคือ ศาลมีจำนวนมากแยกย้ายกันอยู่ตามกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ เช่น

๓.๑ ศาลอาญานอก สังกัดกลาโหม

๓.๒ ศาลอุทธรณ์ สังกัดมหาดไทย

๓.๓ ศาลต่างประเทศ สังกัดกรมท่า

๓.๔ ศาลโภชากร สังกัดกรมนา

๓.๕ ศาลนครบาล สังกัดกรมเมือง

๓.๖ ศาลกรมวัง แยกเป็นศาลย่อยๆในสังกัด ๔ ศาล ได้แก่ ศาลมรดก ศาลแพ่งวัง ศาลนครบาลวัง และศาลอาญาวัง

๑.๗ ศาลธรรมการ

๑.๘ ศาลกรมสุรัสวดี

๑.๙ ศาลพระคลังมหาสมบัติ

๑.๑๐ ศาลกรมแพทยา

๑.๑๑ ศาลแพ่งเกษม

๑.๑๒ ศาลแพ่งกลาง หรือ ศาลแพ่งไกรสี

จะเห็นได้ว่ามีศาลจำนวนมากอยู่กระจัดกระจายกันก่อให้เกิดผลคืออำนาจศาลไม่แน่นอน ศาลบางศาลแก่งแย่งหน้าที่กัน หรือไม่เอาธุระรักษาการตามหน้าที่ อีกทั้งอำนาจหน้าที่ของตุลาการมิได้แยกออกจากฝ่ายปกครองเป็นการเด็ดขาด การพิจารณาคดีความแทบทั้งหมดมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่เสมอ นอกจากเจ้ากระทรวงและเจ้าเมืองจะมีหน้าที่ทางฝ่ายปกครองแล้วยังต้องชำระความอีกด้วย ถูกขุน ตระลาการผู้พิจารณาพิพากษาหาผลประโยชน์ส่วนตัวอันมิบังควร วิธีกระบวนพิจารณาคความยืดยาว

การอุทธรณ์ ราษฎรสามารถฟ้องร้องยังศาลอุทธรณ์ นอกจากนี้พระมหากษัตริย์ยังได้พระราชทานให้อธิบดีเจ้ากระทรวงรับเรื่องราวซึ่งราษฎรฟ้องร้องกล่าวโทษเจ้าเมืองและตระลาการด้วย

ในสมัยนี้ยังไม่มีองค์กรทำหน้าที่ศาลฎีกา แต่มีระบบการทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาเพื่อร้องทุกข์และขอความเป็นธรรมจากพระมหากษัตริย์เมื่อถูกข่มเหงจากผู้มีอำนาจเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา ซึ่งมีผลทำให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นสถาบันสูงสุดในการให้ความยุติธรรมแก่ประชาชน

๔. สมัยรัชกาลที่ ๕ (ยุคปฏิรูประบบศาลและกฎหมายไทย) จนถึงปัจจุบัน

สมัยนี้มีการตั้งกรมตรวจฎีกา หรืออีกนัยหนึ่งศาลฎีกาที่ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์เมื่อ ร.ศ. ๕๓ (พ.ศ. ๒๔๑๗) ตั้งอยู่ที่ประตูต้นสน ณ อัญญาวิจารณ์ศาลา ในพระบรมมหาราชวัง มีหน้าที่ตรวจฎีกาและทำความเข้าใจความเห็นถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงวินิจฉัย จึงมีลักษณะเป็นกรมตรวจฎีกามากกว่าศาลอย่างที่เข้าใจในปัจจุบัน

จากสภาพการศาลในสมัยกรุงรัตน โกสินทร์ตอนต้นที่มีศาลจำนวนมากแยกย้ายอยู่ตามกรมต่าง ๆ ทำให้จำเป็นต้องวางรูปแบบใหม่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปฏิรูปกฎหมายและการศาลไทย โดยมีเสด็จในกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์เป็นกำลังสำคัญ เพื่อให้ศาลมีสภาพทัดเทียมกับระบบของนานาอารยประเทศ และเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาเป็นไปโดยเสมอภาคทั่วกัน จึงได้ทรงประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๐ (พ.ศ. ๒๔๓๔) มีเสนาบดีเป็นประธาน โดยกำหนดให้บรรดาคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ในศาลตามกระทรวงต่าง ๆ ได้แก่ ศาลนครบาล ศาลแพ่งเกษม ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมวัง ศาลอาญานอก ศาลอุทธรณ์ กรมมหาดไทย ศาลกรมนา ศาลกรมท่ากลาง ศาลกรมท่าซ้าย ศาลกรมท่าขวาศาลต่างประเทศ

ศาลราชตระกูล ศาลมรดกศาลสรรพากร ศาลกรรมการ รวมศาลฎีกาคือเป็น ๑๖ ศาล กับศาลฝ่ายพระราชวังบวรที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ และที่ขึ้นอยู่แก่อธิบดีต่าง ๆ ตลอดจนบรรดาผู้พิพากษาตระลาการในกระทรวงศาลทั้งปวงนั้น ได้ยกมารวมอยู่ในศาลสถิตยุติธรรมที่ตั้งขึ้นเป็นกระทรวงใหม่นี้ได้บังคับบัญชาเป็นแห่งเดียว และให้แบ่งศาลโดยคงอยู่แต่ ๗ ศาล ได้แก่

๔.๑ ศาลฎีกา เรียกว่า ศาลอุทธรณ์คดีหลวง

๔.๒ ศาลอุทธรณ์มหาดไทย เรียกว่า ศาลอุทธรณ์คดีราษฎร

๔.๓ ศาลนครบาล ศาลอาญานอก รวมกันเรียกว่า ศาลพระราชอาญา

๔.๔ ศาลแพ่งเกษม ศาลกรมวัง ศาลกรมนา รวมกันเรียกว่า ศาลแพ่งเกษม

๔.๕ ศาลแพ่งกลาง ศาลกรมท่ากลาง ศาลกรมท่าซ้าย ศาลกรมท่าขวา ศาลกรรมการ และศาลราชตระกูล รวมกันเรียกว่า ศาลแพ่งกลาง

๔.๖ ศาลสรรพากร และศาลมรดก รวมกันเรียกว่า ศาลสรรพากร

๔.๗ ศาลต่างประเทศ ให้คงตามเดิม

ในประกาศนี้ ยังได้ตั้งกรมรับฟ้องขึ้นในกระทรวงยุติธรรม และกำหนดให้ศาลฎีกาเดิมเปลี่ยนเป็นศาลอุทธรณ์คดีหลวงสำหรับพิจารณาคดีอุทธรณ์และมีอำนาจเท่าศาลอุทธรณ์ธรรมดา ดังนั้น ส่วนที่เป็นฎีกาให้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้โดยกล่าวโทษต่อเสนาบดีเจ้ากระทรวงทั้งปวง โดยพระมหากษัตริย์อาจโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งองคมนตรีเป็นผู้ไต่สวนหรือเรียงความเห็นทูลเกล้าฯ ถวายเป็นพิเศษ หรืออาจให้ที่ประชุมเสนาบดีปรึกษาคัดลिनความเรื่องนั้นก็ได้ โดยฎีกาชนิดนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกระทรวงยุติธรรม

ต่อมาใน ร.ศ. ๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๓๕) ได้มีพระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตยุติธรรม โดยให้ยกเลิกศาลอุทธรณ์คดีหลวง แล้วยกเอาความอุทธรณ์ที่ค้างพิจารณาในศาลนั้นไปรวมพิจารณาในศาลอุทธรณ์คดีราษฎรต่อไป และถ้าจะอุทธรณ์จากศาลนี้แล้วก็ให้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา เมื่อมีการปฏิรูประบบศาล ทำยที่สุดใในสมัยรัชกาลที่ ๕ ศาลในกระทรวงยุติธรรมแบ่งออกเป็น ๒ แผนก คือ

๑. ศาลสถิตยุติธรรม ได้แก่

๑.๑ ศาลฎีกา (เป็นศาลอุทธรณ์สูงสุด)

๑.๒ ศาลอุทธรณ์ (เป็นศาลอุทธรณ์ชั้นแรก)

๑.๓ ศาลพระราชอาญา (เป็นศาลสูงชั้นต้น)

๑.๔ ศาลแพ่ง (เป็นศาลสูงชั้นต้น)

๑.๕ ศาลต่างประเทศ (เป็นศาลสูงชั้นต้น)

๑.๖ ศาลโปริสสภา (เป็นศาลชั้นต่ำชั้นต้นและศาลไต่สวน)

๒. ศาลหัวเมือง ได้แก่

๒.๑ ศาลมณฑล

๒.๒ ศาลเมือง

๒.๓ ศาลแขวง

สำหรับการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลในหัวเมืองเป็นไปตามพระธรรมนูญศาลหัวเมือง ร.ศ. ๑๑๔ มาตรา ๒๐ ซึ่งบัญญัติว่า คู่ความจะอุทธรณ์คำพิพากษาศาลแขวงและศาลเมืองให้อุทธรณ์ต่อศาลมณฑล เมื่อจะอุทธรณ์คำพิพากษาศาลมณฑล จึงให้เข้ามาอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ ณ สนามสถิตยุดิธรรมในกรุงเทพฯ

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติตั้งข้าหลวงพิเศษสำหรับจัดการแก้ไขธรรมเนียมศาลยุดิธรรมทั้งปวง ร.ศ. ๑๑๕ และประกาศ ร.ศ. ๑๑๖ ให้คู่ความอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลในหัวเมืองนอกจากมณฑลกรุงเทพฯต่อข้าหลวงพิเศษ จึงเกิดศาลอุทธรณ์ ๒ ศาล แยกกันคือ ศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ และศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ

ใน ร.ศ. ๑๒๗ มีพระธรรมนูญศาลยุดิธรรมเกิดขึ้น ซึ่งบัญญัติให้แบ่งแยกศาลออกเป็น ๓ แผนก ได้แก่

๑. ศาลฎีกา รับผิดชอบต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๒. ศาลสถิตยุดิธรรมกรุงเทพฯ ขึ้นอยู่กับกระทรวงยุดิธรรม

๓. ศาลหัวเมือง ขึ้นอยู่กับกระทรวงยุดิธรรม

ในมาตรา ๖ กำหนดให้ศาลฎีกาซึ่งตั้งขึ้นโดยพระบรมราชานุญาตให้เป็นศาลสูงสุดในการพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เรื่องที่มีปัญหาข้อกฎหมายหรือมีข้อสงสัยอันใดในกระบวนการพิจารณาและกรรมการศาลฎีกาเห็นสมควรจะนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาได้ก่อนพิพากษาคดีนั้น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้พิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปแล้วในคดีเรื่องใด คู่ความจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาชั้นที่สองต่อไปไม่ได้

สมัยรัชกาลที่ ๖ ใน ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) พระองค์ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศจัดระเบียบราชการกระทรวงยุดิธรรม ให้แยกหน้าที่ราชการกระทรวงยุดิธรรมเป็นฝ่ายธุรการส่วนหนึ่งและฝ่ายตุลาการอีกส่วนหนึ่ง

ฝ่ายธุรการ มีเสนาบดีกระทรวงยุดิธรรมบังคับบัญชาและรับผิดชอบ

ฝ่ายตุลาการ มีประธานคืออธิบดีศาลฎีกา ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นประธานศาลฎีกา ในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ หากมีข้อขัดข้องเกี่ยวกับปัญหาข้อกฎหมาย เป็นหน้าที่ของอธิบดีศาลฎีกาเป็นผู้วินิจฉัย ถ้ามีข้อใดซึ่งจำเป็นต้องเรียนพระราชปฏิบัติ ให้อธิบดีศาลฎีกานำขึ้นกราบบังคมทูลเรียนพระราชปฏิบัติโดยตรงได้

นอกจากนี้ รัชกาลที่ ๖ ได้ทรงยกศาลฎีกาซึ่งยังมีได้รวมอยู่ในกระทรวงไต่และเป็นพระราชธุระพิเศษส่วนหนึ่งให้มารวมอยู่ในกระทรวงยุติธรรมอีกด้วย

สมัยรัชกาลที่ ๗ ทรงมีประกาศลงวันที่ ๘ เมษายน ๒๔๖๕ ให้รวมศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ และศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษเป็นศาลเดียวกัน เรียกว่าศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ มีอำนาจพิพากษาคดีอุทธรณ์ทั่วราชอาณาจักร

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย มีการประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๗ กำหนดโครงสร้างศาลยุติธรรมเป็น ๓ ชั้น ได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา (ศาลสูงสุด) โดยศาลทั้งหลายขึ้นตรงต่อกระทรวงยุติธรรม จนกระทั่งต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๒๗๕ บัญญัติให้ศาลยุติธรรมมีหน่วยงานธุรการของศาลยุติธรรมที่เป็นอิสระ โดยมีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาขึ้นตรงต่อประธานศาลฎีกา และให้สำนักงานศาลยุติธรรม มีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่น ดังนั้น จึงมีการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายเพื่อแยกศาลออกจากกระทรวงยุติธรรมตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓

ปัจจุบัน โครงสร้างศาลยุติธรรมเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ท้ายพระราชบัญญัติให้ใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ ซึ่งกำหนดให้ศาลยุติธรรมมี ๓ ชั้น ตามที่เป็นมาแต่เดิม ได้แก่ ศาลชั้นต้น ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลฎีกา คำว่าศาลสูงจึงหมายถึง ศาลชั้นอุทธรณ์ ซึ่งเป็นศาลชั้นที่สูงกว่าศาลชั้นต้น และศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุด ส่วนคำว่าศาลล่าง หมายถึง ศาลชั้นต้น หรือหมายถึงศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์ กรณีที่คดีได้ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาแล้ว

สำหรับศาลชั้นต้นซึ่งมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีต่างๆที่อยู่ในเขตอำนาจในชั้นต้น มีหลายศาลกระจายอยู่ทุกท้องที่ทั่วราชอาณาจักร มีทั้งศาลตามที่ระบุในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม และศาลที่มีพระราชบัญญัติจัดตั้งเป็นการเฉพาะ โดยมีสำนักงานอธิบดีผู้พิพากษาภาค ๑ - ๕ ทำหน้าที่กำกับดูแลศาลจังหวัดและศาลแขวงที่ตั้งอยู่ในเขตอำนาจ

ส่วนศาลชั้นอุทธรณ์ เดิมมีศาลอุทธรณ์ศาลเดียว มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นทั่วราชอาณาจักร ต่อมาเนื่องจากศาลอุทธรณ์มีปริมาณคดีที่ค้างมาก จึงได้มีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์ภาค ๑ - ๕ จำนวน ๕ ศาล เพื่อกระจายงานคดีของศาลอุทธรณ์ออกไป และในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้มีการจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ เป็นศาลชั้นอุทธรณ์เพิ่มขึ้นอีก ๑ ศาล

สำหรับศาลฎีกามีอยู่ศาลเดียวเป็นศาลสูงสุด มีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้เสนอต่อศาลฎีกาได้โดยตรง และคดีที่อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์ตามที่กฎหมายบัญญัติ โดยศาลฎีกาได้แบ่งส่วนราชการเป็นแผนกเพื่อพิจารณาคดีบางประเภท จำนวน ๑๑ แผนก ดังนี้

๑. แผนกคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ
๒. แผนกคดีภาษีอากร
๓. แผนกคดีแรงงาน
๔. แผนกคดีล้มละลาย
๕. แผนกคดีเยาวชนและครอบครัว
๖. แผนกคดีผู้บริโภค
๗. แผนกคดีพาณิชย์และเศรษฐกิจ
๘. แผนกคดีสิ่งแวดล้อม
๙. แผนกคดีเลือกตั้ง
๑๐. แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
๑๑. แผนกคดีคำสั่งคำร้องและขออนุญาตฎีกา

นอกจากการจัดแบ่งศาลตามลำดับชั้นดังกล่าวแล้ว ไพโรจน์ วายุภาพ (๒๕๖๐ : ๔๖-๔๘) ได้จัดแบ่งศาลยุติธรรมตามลักษณะคดีและวิธีพิจารณาคดีที่ศาลใช้บังคับออกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่ ศาลธรรมดา ศาลชั้นต้นชำนาญพิเศษ และศาลอุทธรณ์คดีชำนาญพิเศษ

ศาลธรรมดาคือศาลตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาทั่วไปโดยใช้วิธีพิจารณาตามแบบที่บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ. ๒๔๕๕ ตลอดจนพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภทที่มีกฎหมายกำหนดวิธีพิจารณาคดีไว้เป็นพิเศษแต่ไม่ได้จัดตั้งศาลชั้นพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวโดยเฉพาะ ได้แก่ คดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ คดียาเสพติดตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐ และคดีคุ้มครองตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีคุ้มครอง พ.ศ. ๒๕๕๕

ศาลชั้นต้นชำนาญพิเศษเป็นศาลชั้นต้นที่ใช้วิธีพิจารณาตามแบบที่บัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีของศาลนั้นเป็นพิเศษที่แตกต่างจากศาลธรรมดา คดีซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลประเภทนี้เป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษซึ่งจะต้องมีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องนั้น ๆ โดยเฉพาะเป็นผู้พิจารณาคดีดังกล่าว จึงจัดว่าเป็นศาลชำนาญพิเศษ

ได้แก่ ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลล้มละลาย ศาลเยาวชนและครอบครัว และศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

ศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ เป็นศาลชั้นอุทธรณ์ที่ใช้วิธีพิจารณาตามแบบที่บัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ พ.ศ.๒๕๕๘ และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและวิธีพิจารณาคดีของศาลชั้นต้นชั้นอุทธรณ์พิเศษดังกล่าวเว้นแต่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ

แผนภาพที่ ๒-๑ : โครงสร้างศาลยุติธรรมไทย

ที่มา : ประมวลผลโดยผู้วิจัย, ๒๕๖๑

กฎหมายเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกาคดีแพ่ง

กฎหมายเกี่ยวกับการอุทธรณ์เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยอยุธยาสมัยพระเจ้าปราสาททอง คือ พระโอยการลักษณะอุทธรณ์ ซึ่งตราขึ้นใน พ.ศ. ๒๑๗๖ เพื่อเป็นแนวทางการพิจารณาคดีในศาล ความอุทธรณ์ที่คู่ความฟ้องร้องกล่าวหาตระลาการว่าทำผิดหน้าที่ ฝ่ายแพคดีจะถูกปรับไหมลงโทษ และให้ออกค่าธรรมเนียมในการขึ้นศาลอุทธรณ์ ถ้าตระลาการหรือเจ้าหน้าที่แพคดีในชั้นอุทธรณ์ คดีเดิมที่ตระลาการหรือเจ้าหน้าที่บกพร่องก็ให้ตระลาการและเจ้าหน้าที่คนใหม่ทำหน้าที่พิจารณาแทน ในสมัยรัตนโกสินทร์หลังจากรัชกาลที่ ๕ มีพระบรมราชโองการประกาศตั้งกระทรวงยุติธรรมและ จัดระเบียบการศาลแล้ว ก็ได้มีการตรากฎหมายที่ใช้บังคับแก่การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาล โดยแยกเป็นคดีแพ่งและคดีอาญา ได้แก่ พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. ๑๑๓ พระราชบัญญัติ กระบวนพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. ๑๑๕ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. ๑๑๕ และการอุทธรณ์ได้เปลี่ยนแปลงจากการอุทธรณ์ที่เป็นการฟ้องร้องกล่าวโทษตระลาการ มาเป็นการอุทธรณ์ในเนื้อหาคดีตามความหมายในปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเป็นการตรวจสอบความ ถูกต้องของศาลชั้นต้น อย่างไรก็ตามสิทธิในการอุทธรณ์ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวยังมีได้กำหนด เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ต่างๆที่จะเข้ามาจำกัดสิทธิอุทธรณ์ ไม่ว่าจะเป็นการอุทธรณ์ในชั้นแรกและ การอุทธรณ์ขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง(ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่เรียกว่าการฎีกาอย่างในปัจจุบัน) ครั้น ต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. ๑๒๗ จึงได้มีการบัญญัติกล่าวถึงการ อุทธรณ์ขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งเป็นขั้นที่สุดหรือการฎีกาอย่างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน และในกฎหมายฉบับ นี้เองจึงได้เริ่มมีการจำกัดสิทธิฎีกาขึ้นบ้าง โดยการอาศัยการกำหนดจำนวนทุนทรัพย์มาเป็นตัวจำกัด แต่การอุทธรณ์นั้นยังคงไม่มีการสร้างหลักเกณฑ์และเงื่อนไขใดๆ มาจำกัดสิทธิอุทธรณ์ (ชาญณรงค์ ปรานีจิตต์ และคณะ, ๒๕๔๕ : ๑๖๗-๑๖๘)

ต่อมาได้มีการตรากฎหมายแก้ไขปรับปรุงกระบวนการพิจารณาคดีหลายครั้ง จนกระทั่ง มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ และประกาศใช้ประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ และใช้บังคับมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการแก้ไข เพิ่มเติมกฎหมายดังกล่าวเป็นระยะๆให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา

สำหรับระบบการอุทธรณ์คดีแพ่งของไทยเป็นระบบสิทธิ โดยประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่งวางหลักในเรื่องสิทธิในการอุทธรณ์ไว้ในมาตรา ๒๒๓ ว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ชั้นต้นนั้นให้ยื่นอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติห้ามมิให้อุทธรณ์หรือมีกฎหมาย บัญญัติว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นเป็นที่สุด โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มีบทบัญญัติจำกัดสิทธิในการอุทธรณ์ดังต่อไปนี้

๑. ห้ามอุทธรณ์คำพิพากษาที่ศาลพิพากษาไปตามที่คู่ความตกลง หรือทำสัญญา ประนีประนอม ขอมความกัน เว้นแต่จะมีเหตุสำคัญตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๓๘

๒. ห้ามอุทธรณ์ในปัญหาเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมอย่างเดียว เว้นแต่จะอุทธรณ์ว่าค่าฤชาธรรมเนียมนั้นมิได้กำหนดหรือคำนวณให้ถูกต้องตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๖๘

๓. คดีไม่มีข้อพิพาทให้อุทธรณ์ได้แต่เฉพาะกรณีที่ศาลยกคำร้อง หรือมิได้ปฏิบัติตามกฎหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๘๘

๔. ห้ามอุทธรณ์คำสั่งศาลซึ่งปฏิเสธไม่ยอมพิพากษาตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ หรือคำพิพากษาของศาลตามคำชี้ขาดของอนุญาโตตุลาการ เว้นแต่จะมีเหตุสำคัญตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๒

๕. ห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นอุทธรณ์ไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท และในคดีฟ้องขับไล่บุคคลใดๆออกจากอสังหาริมทรัพย์ อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละ ๔,๐๐๐ บาท เว้นแต่ผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีนั้นในศาลชั้นต้นได้ทำความเห็นแย้งไว้ หรือได้รับรองว่ามีเหตุอันควรอุทธรณ์ได้หรือได้รับอนุญาตให้อุทธรณ์เป็นหนังสือจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลชั้นต้นหรืออธิบดีผู้พิพากษาภาคตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๔

ส่วนการอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายนั้นสามารถอุทธรณ์ได้ไม่ว่าคดีจะมีทุนทรัพย์มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้คดีที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ดำเนินคดีแบบกลุ่ม คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นได้โดยไม่นำข้อจำกัดสิทธิเรื่องทุนทรัพย์ของการอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงมาใช้บังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๒/๔๕

๖. ห้ามอุทธรณ์คำสั่งในระหว่างพิจารณา เว้นแต่คำสั่งบางเรื่องบางกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๖ ถึงมาตรา ๒๒๘

๗. ห้ามอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นที่สุด เช่น คำสั่งอนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๕ เบื้อง

๘. ห้ามโจทก์อุทธรณ์คำสั่งจำหน่ายคดีเพราะเหตุโจทก์หรือคู่ความทั้งสองฝ่ายขาดนัดพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๐๓

๙. ห้ามอุทธรณ์คำสั่งที่เป็นอำนาจหรือดุลพินิจโดยเฉพาะของผู้พิพากษาตามกฎหมาย เช่น คำสั่งรับรองหรือไม่รับรองให้อุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงในคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๔ ทั้งนี้ แม้ว่าจะไม่มีกฎหมายบทใดบัญญัติไว้

โดยชัดแจ้งว่าให้คำสั่งเช่นนี้เป็นที่สุด และไม่มีบทกฎหมายใดบัญญัติตัดสิทธิในการอุทธรณ์ไว้ก็ตาม (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๑๗๗/๒๕๔๗) เหตุที่ไม่สามารถอุทธรณ์คำสั่งนี้ได้ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยใช้ระบบอุทธรณ์โดยสิทธิ เป็นเพราะว่าโดยสภาพของคำสั่งนี้กฎหมายต้องการให้เป็นอำนาจหรือดุลพินิจโดยเฉพาะของผู้พิพากษาที่ได้นั่งพิจารณาคดีนั้น ฉะนั้นหากให้คู่ความมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งนี้ได้แล้ว อำนาจหรือดุลพินิจในเรื่องนี้ก็จะเปลี่ยนไปเป็นอำนาจของศาลอุทธรณ์ ซึ่งจะเป็นการขัดกับวัตถุประสงค์ของกฎหมาย (จรัญ ภักดีธนากุล, ๒๕๕๓ : ๘)

๑๐. ห้ามอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่มีได้ยกขึ้นว่ากันมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้น โดยคำฟ้องอุทธรณ์จะต้องมีเนื้อความที่เป็นการโต้แย้งคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้น โดยชัดแจ้งทั้งจะต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๕ แต่ถ้าคู่ความฝ่ายใดมิได้ยกปัญหาอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนขึ้นกล่าวในศาลชั้นต้น หรือคู่ความฝ่ายใดไม่สามารถยกปัญหาข้อกฎหมายใดๆ ขึ้นกล่าวในศาลชั้นต้น เพราะพฤติการณ์ไม่เปิดช่องให้กระทำได้ หรือเพราะเหตุเป็นเรื่องที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติว่าด้วยกระบวนการพิจารณาชั้นอุทธรณ์ คู่ความฝ่ายนั้นย่อมมีสิทธิยกปัญหาดังกล่าวขึ้นอุทธรณ์ได้

ส่วนระบบการฎีกาคดีแพ่ง เดิมเป็นระบบสิทธิซึ่งมีข้อจำกัดสิทธิในการฎีกาทำนองเดียวกับการอุทธรณ์ ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ เปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต โดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๗ ที่แก้ไขใหม่ ได้บัญญัติวางหลักไว้ว่า การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา สำหรับหลักเกณฑ์และวิธีการขออนุญาตฎีกาและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่จะได้กล่าวโดยละเอียดในบทถัดไป

อนึ่ง คดีที่เสนอต่อศาลฎีกา หากศาลฎีกาเห็นว่าข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่ฎีกานั้นไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา ศาลฎีกามีอำนาจไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาได้ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๓ และระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาพิพากษา พ.ศ. ๒๕๕๑ แต่หลังจากเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาคดีแพ่งแล้ว ศาลฎีกามีแนวปฏิบัติว่า คดีที่ศาลฎีกาอนุญาตให้ฎีกาแล้ว ศาลฎีกา จะไม่กลับไปมีคำสั่งไม่รับคดีดังกล่าวไว้พิจารณาพิพากษาอีก

ระบบศาลยุติธรรมและการอุทธรณ์ฎีกาของต่างประเทศ

ระบบกฎหมายที่ประเทศต่างๆ ใช้ยังสามารถแยกได้เป็น ๒ ระบบหลัก ได้แก่ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์หรือระบบกฎหมายจารีตประเพณี และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ หรือระบบประมวลกฎหมาย ขรรค์ชัย สุนทร และคณะ (๒๕๔๕ : ๑๑-๑๓) ได้กล่าวถึงโครงสร้างศาลและระบบการอุทธรณ์ฎีกาของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และประเทศเยอรมนี ซึ่งเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ไว้ดังต่อไปนี้

๑. ประเทศสหรัฐอเมริกา

๑.๑ โครงสร้างศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแบบรัฐรวม ระบบศาลของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระบบศาลคู่ประกอบด้วยศาลสหรัฐและศาลมลรัฐ แต่ละมลรัฐและรัฐบาลกลางต่างก็มีระบบศาลของตนเอง ดังนี้

๑.๑.๑ ศาลสหรัฐ (Federal Court) เป็นศาลของรัฐบาลกลางที่ตั้งขึ้นโดยกฎหมายรัฐธรรมนูญของสหรัฐ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญและความผิดตามกฎหมายแห่งสหรัฐ สนธิสัญญา กฎหมายทางทะเล และคดีพิพาทระหว่างมลรัฐต่างๆ ศาลสหรัฐแบ่งเป็น ๓ ลำดับชั้นศาล ได้แก่

๑.๑.๑.๑ ศาลจังหวัดของสหรัฐ (Federal District Court) เป็นศาลชั้นต้นของสหรัฐที่มีเขตอำนาจทั่วไปของรัฐบาลกลาง

๑.๑.๑.๒ ศาลอุทธรณ์ของสหรัฐ (U.S. Court of Appeal) เป็นศาลระดับกลางในกระบวนการยุติธรรมของสหรัฐแบ่งออกเป็น ๑๒ เขต (Circuits) มีเขตอำนาจครอบคลุมศาลจังหวัดของสหรัฐ ศาลอุทธรณ์ในแต่ละเขตมีเขตอำนาจเหนืออุทธรณ์ที่มาจากศาลจังหวัดทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา ศาลเหล่านี้ยังมีเขตอำนาจในการทบทวนคำสั่งของหน่วยงานทางปกครองของสหรัฐอีกด้วย คดีที่อุทธรณ์จากศาลจังหวัดของสหรัฐมายังศาลอุทธรณ์ของสหรัฐนี้ถือเป็นสิทธิของกลุ่มความและสามารถอุทธรณ์ได้ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย เนื่องจากศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่เป็นศาลระดับแรกของการอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์จึงต้องรับพิจารณาคดีทุกคดีไม่มีกรณีการใช้ดุลพินิจเลือกพิจารณาคดีดังเช่นศาลฎีกา อย่างไรก็ตามศาลอุทธรณ์อาจกำหนดบทลงโทษสำหรับคู่ความที่ทำให้ศาลเสียเวลาในการพิจารณาอุทธรณ์ที่ไม่มีสาระแก่คดี (Fivolous) ได้

๑.๑.๑.๓ ศาลฎีกาของสหรัฐ (U.S. Supreme Court) เป็นศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาไม่อาจมีการอุทธรณ์ต่อไปได้อีก (Last Resort) ประกอบด้วยผู้พิพากษา ๕ คน การพิจารณาจะต้องนั่งครบทั้ง ๕ คน เสมอ ศาลฎีกาของสหรัฐมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์มาจาก

ศาลอุทธรณ์ของสหรัฐและคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลฎีกาของมลรัฐรวมทั้งมีอำนาจชี้ขาดว่ากฎหมายหรือการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐและตกเป็นโมฆะหรือไม่ด้วย การที่ศาลฎีกาของสหรัฐจะรับคดีไว้พิจารณาเป็นดุลพินิจของศาลว่าจะรับคดีนั้นไว้พิจารณาหรือไม่ (Discretionary Power) หากเป็นคดีที่กฎหมายบังคับ คู่ความก็สามารถฎีกาขึ้นสู่ศาลฎีกาของสหรัฐได้ แต่หากเป็นกรณีที่อยู่ในดุลพินิจของศาลฎีกาว่าจะเลือกรับไว้พิจารณาหรือไม่นั้น คู่ความจะต้องยื่นคำร้องที่เรียกว่า Writ of Certiorari เพื่อขอให้ศาลฎีกาของสหรัฐรับคดีไว้พิจารณา ในกรณีนี้ศาลจะปฏิบัติตาม Rule of Four กล่าวคือ หากผู้พิพากษาจำนวน ๔ ใน ๙ คนประสงค์จะรับคำร้อง Writ of Certiorari คดีจึงจะได้รับการพิจารณา

๑.๑.๒ ศาลมลรัฐ (State Court) มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาที่เกิดขึ้นในมลรัฐนั้น ๆ ซึ่งศาลของแต่ละมลรัฐต่างก็มีลักษณะที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามอาจจะแบ่งได้เป็น ๓ ชั้นศาล ได้แก่

๑.๑.๒.๑ ศาลชั้นต้นระดับต่ำสุดคือศาลแขวง (Magistrate Court) เป็นศาลที่มีเขตอำนาจจำกัดมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่เป็น Misdemeanor คือคดีที่มีความผิดไม่ร้ายแรงและทำหน้าที่ไต่สวนมูลฟ้องในคดีอาญาที่เป็นความผิด Felony คือคดีที่มีความผิดอุกฉกรรจ์ ถัดจากศาลแขวงขึ้นไปเป็นศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป (General Jurisdiction) แต่ละมลรัฐเรียกชื่อต่าง ๆ กันเช่น Superior Court, Circuit Court, District Court และ Court of Common Plea มีเขตอำนาจเป็นศาลชั้นต้นในคดีความผิดที่เป็น Felony นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์โดยพิจารณาอุทธรณ์ที่มาจากศาลแขวง

๑.๑.๒.๒ ศาลอุทธรณ์ระดับกลาง (Intermediate Court of Appeal) รับคดีที่มีการอุทธรณ์จากศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป การอุทธรณ์จึงอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ระดับกลางก่อน ส่วนในบางมลรัฐที่ไม่มีศาลอุทธรณ์ระดับกลาง การอุทธรณ์จะอุทธรณ์ไปยังศาลฎีกาของมลรัฐโดยตรง

๑.๑.๒.๓ ศาลฎีกาของมลรัฐ (State Supreme Court) เป็นศาลฎีกาในกระบวนการยุติธรรมของมลรัฐ บางมลรัฐเรียกว่า Supreme Court ส่วนมลรัฐที่ไม่มีศาลอุทธรณ์ระดับกลางเรียกศาลฎีกาว่า Court of Appeal การอุทธรณ์มายังศาลฎีกาของมลรัฐเป็นดุลพินิจของศาลฎีกาที่จะรับคดีนั้นไว้พิจารณาหรือไม่ (Discretionary Power)

๑.๑.๓ การนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลสูงสหรัฐ

๑.๑.๓.๑ การอุทธรณ์

ในสหรัฐอเมริการอการอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ไม่ว่าจะเป็นอุทธรณ์ในข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายนั้นเป็นสิทธิอย่างหนึ่งไม่มีข้อจำกัดใดๆ ทั้งสิ้น ศาลอุทธรณ์

จึงต้องรับพิจารณาทุกคดีซึ่งแตกต่างจากการยื่นฎีกาไม่ใช่สิทธิของผู้ฎีกาแต่เป็นดุลพินิจของศาลฎีกา (Discretion) ว่าจะรับพิจารณาฎีกาหรือไม่และการฎีกาจะทำได้เฉพาะข้อกฎหมายเท่านั้น ส่วนคำสั่งระหว่างพิจารณานั้นโดยหลักทั่วไปไม่อาจอุทธรณ์ได้ เว้นแต่มีลักษณะที่จะกระทบสิทธิของคู่ความทำให้เกิดความเสียหายที่ไม่อาจแก้ไขได้หากจะต้องรอการทบทวนคำพิพากษาศาลชั้นต้นเมื่อคดีเสร็จเด็ดขาด

๑.๒ การฎีกา

๑.๒.๑ ประเภทของคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา

๑.๒.๑.๑ คดีที่กฎหมายบังคับให้ศาลฎีกาของสหรัฐต้องรับพิจารณาหรือเป็นสิทธิของคู่ความที่จะฎีกาได้ (Appeal by Rights) เช่นคดีข้อพิพาทระหว่างมลรัฐ คดีที่ศาลสหรัฐหรือศาลฎีกาของมลรัฐตัดสินว่ากฎหมายของรัฐสภาคัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือคดีที่ศาลสหรัฐตัดสินยกกฎหมายของมลรัฐว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือขัดต่อกฎหมายของสหรัฐ เป็นต้น

๑.๒.๑.๒ คดีที่ศาลฎีกาของสหรัฐมีอำนาจใช้ดุลพินิจรับหรือไม่รับไว้พิจารณาได้แก่คดีที่อุทธรณ์จากศาลสหรัฐหรืออุทธรณ์จากศาลฎีกาของมลรัฐเป็นต้น ศาลฎีกาจะไม่พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงกล่าวคือข้อเท็จจริงที่ถูกชี้ขาดโดยคณะลูกขุน ศาลฎีกาจะไม่หยิบยกขึ้นพิจารณาใหม่แม้จะไม่มีรัฐธรรมนูญห้ามไว้ก็ตาม โดยศาลจะปฏิบัติตามหลักแห่งการจำกัดตนเอง (Rule of Self-limitation) ในการพิจารณาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น

๑.๒.๒ การรับรองให้ฎีกา

นอกจากการยื่นคำร้อง Writ of Certiorari แล้ววิธีอื่นในการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาของศาลฎีกาคือการรับรองโดยศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์อาจรับรองปัญหาข้อกฎหมายในคดีแพ่งหรือคดีอาญาในเวลาใดก็ได้ การรับรองนี้จำกัดเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้นและปัญหาข้อกฎหมายนั้นต้องมีลักษณะพิเศษและแน่นอน แต่ศาลฎีกาอาจไม่รับพิจารณาคดีดังกล่าวได้ หากเห็นว่าการรับรองนั้นไม่เหมาะสมเนื่องจากอำนาจศาลฎีกาในการพิจารณาการรับรองนี้เป็นดุลพินิจของศาลฎีกา

๒. ประเทศเยอรมนี

๒.๑ โครงสร้างศาลของประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีมีทั้งศาลยุติธรรมและศาลชำนาญพิเศษหลายศาล สำหรับศาลยุติธรรมหรือศาลที่มีเขตอำนาจในคดีทั่วไป (Courts of Ordinary or Regular Jurisdiction หรือ Ordentliche Gerichte) ซึ่งทำหน้าที่พิจารณาคดีแพ่งระหว่างเอกชนกับเอกชน ทั้งประเภทคดีที่มีข้อพิพาทและคดีที่ไม่มีข้อพิพาท ทางด้านคดีอาญามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเกี่ยวกับความผิดอาญาทุกประเภทได้แก่

๒.๑.๑ ศาลแขวง (The Local Court หรือ Amtsgericht) เป็นศาลชั้นต้นที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกินที่กฎหมายกำหนด แต่หากเป็นการพิจารณาคดีฟ้องหย่าหรือคดีเกี่ยวกับการเช่าก็อาจจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาในทุนทรัพย์ที่สูงขึ้นเพื่อให้มีการตกลงกันได้อย่างรวดเร็ว ส่วนคดีอาญาที่จะอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลแขวงได้แก่คดีอาญาที่มีโทษขั้นสูงไม่เกิน ๓ ปี นอกจากนี้ศาลแขวงยังมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเยาวชนและครอบครัวได้ด้วย

๒.๑.๒ ศาลจังหวัด (The Regional Court หรือ Landgericht) ทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์คดีที่มาจากศาลแขวงและยังทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้นในคดีแพ่งทุนทรัพย์ที่พิพาทเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด คดีพาณิชย์และคดีอาญาร้ายแรง

๒.๑.๓ ศาลสูงของมลรัฐ (Higher Regional Court of Appeal หรือ Oberlandesgerichte) จะทำหน้าที่เป็นศาลชั้นต้นสำหรับคดีบางประเภทเช่นคดีอาญาที่มีความสำคัญและมีโทษรุนแรงที่สุดอันได้แก่คดีเกี่ยวกับการเป็นกบฏหรือการทรยศต่อประเทศเป็นต้น แต่โดยหลักแล้วจะทำหน้าที่เป็นศาลชั้นสุดท้ายสำหรับคดีที่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลแขวงต่อศาลจังหวัดและมีการฎีกาคำพิพากษาของศาลจังหวัดดังกล่าวต่อศาลสูงของมลรัฐ เว้นเสียแต่บางคดีที่คู่ความมีสิทธิฎีกาต่อศาลสูงของสหพันธรัฐได้อีกเนื่องจากเป็นคดีที่เริ่มต้นการพิจารณาในศาลจังหวัดหรือเป็นคดีที่มีการเริ่มต้นคดีโดยศาลแขวงแต่สามารถอุทธรณ์แบบกบกระโดด (Leap-Frog) ต่อศาลสูงของสหพันธรัฐ ดังนี้ศาลสูงของมลรัฐก็จะทำหน้าที่เป็นเพียงศาลอุทธรณ์เท่านั้น

๒.๑.๔ ศาลสูงของสหพันธรัฐ (The Federal Court of Justice หรือ Bundesgerichtshof) เป็นศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาอุทธรณ์เท่านั้น โดยพิจารณาคดีที่มาจากศาลสูงของมลรัฐ คดีที่จะเข้าสู่การพิจารณาของศาลนี้ได้จะต้องได้รับความยินยอมจากศาลสูงของมลรัฐและข้อที่ยกขึ้นอุทธรณ์นั้นต้องเป็นข้อกฎหมายใหม่หรือเป็นเรื่องที่แตกต่างจากบรรทัดฐานเดิมของศาลสูงของสหพันธรัฐ หากเป็นกรณีคดีแพ่งจะต้องมีทุนทรัพย์ที่พิพาทกันเกินกว่าที่กฎหมายกำหนด นอกจากนี้ศาลสูงของสหพันธรัฐยังมีอำนาจพิจารณาคดีที่อุทธรณ์มาจากศาลชำนาญพิเศษ เช่น คดีที่อุทธรณ์มาจากศาลสิทธิบัตร สหพันธรัฐ (Federal Patent Court หรือ Bundespatentgericht) เป็นต้น

๒.๒ การนำคดีเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลสูง

สิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาแยกพิจารณาเป็น ๒ ข้อ ดังนี้

๒.๒.๑ สิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศเยอรมนีได้แบ่งประเภทของการอุทธรณ์ฎีกาเป็น ๓ ประเภท โดยการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งเหล่านี้จะต้องทำตามรูปแบบและภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดอันได้แก่

๒.๒.๑.๑ การอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลล่าง (Appeal หรือ Berufung)

คำพิพากษาที่อุทธรณ์ได้ต้องเป็นคำพิพากษาที่มีผลเป็นการเสร็จคดีทั้งเรื่องของศาลชั้นต้นแล้วเช่น คำพิพากษาของศาลแขวงหรือศาลจังหวัด และต้องมีทนายที่พิพากษาในชั้นอุทธรณ์ไม่ต่ำกว่า ที่กฎหมายกำหนด ศาลที่จะรับอุทธรณ์อาจหมายถึงศาลจังหวัด (Landgericht) ที่พิจารณาอุทธรณ์ของศาลแขวง (Amtsgericht) หรืออาจหมายถึงศาลสูงของมลรัฐ (Oberlandesgericht) ที่พิจารณาอุทธรณ์ของศาลจังหวัด (Landgericht) โดยศาลอุทธรณ์จะพิจารณาทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย นอกจากนี้คู่ความยังสามารถเสนอข้ออ้างและพยานหลักฐานใหม่ได้หากคำพิพากษาของศาลล่างขัดต่อกฎหมายคำพิพากษานั้นจะถูกเพิกถอนและศาลอุทธรณ์จะมีคำพิพากษาใหม่แต่ก็มีบางครั้งที่ศาลอุทธรณ์จะยื่นสำนวนให้ศาลล่างพิจารณาพิพากษาใหม่อีกครั้ง

๒.๒.๑.๒ การฎีกาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย (Revision หรือ Appeal on Points of Law) การฎีกาเฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเป็นการฎีกาคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ (Court of Appeal) ซึ่งผู้ฎีกาต้องขออนุญาตฎีกา โดยมีเงื่อนไขว่าต้องขอหมาย Summon Pevisible เพื่อให้มีการทบทวน(Review)ในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น (ชาลนรงค์ ปราณิจิตต์ และคณะ, ๒๕๔๕ : ๒๐๕)

๒.๒.๑.๓ การโต้แย้งคำสั่งศาล (Complaint หรือ Beschwerde) จะกระทำได้ ก็ต่อเมื่อมีบทกฎหมายให้สิทธิไว้อย่างชัดแจ้งและจะได้รับการพิจารณาจากศาลสูงในลำดับถัดไป (Court of Next Instance) คำสั่งศาลอุทธรณ์จะมีคำตัดสินในรูปคำสั่งของศาลเอง แต่จะฎีกาคำสั่งนี้ต่อไปได้เฉพาะข้อกฎหมาย หากคู่ความมีข้อกล่าวอ้างหรือเหตุผลใหม่สนับสนุน

๒.๓ สิทธิในการอุทธรณ์และฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในคดีอาญาผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการตัดสินของศาลต่างมีสิทธิอุทธรณ์คำพิพากษา แม้ว่าจะไม่มีการลงโทษจำเลยในคดีนั้น ๆ ก็ตาม การอุทธรณ์จะโต้แย้งคำพิพากษาทั้งฉบับหรือบางส่วนก็ได้ รวมถึงการอุทธรณ์ให้ศาลพิจารณการกระทำในชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการ ทั้งนี้การอุทธรณ์ไม่ได้กำหนดรูปแบบเพียงแต่จะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรโดยได้จัดแบ่งการอุทธรณ์ในคดีอาญาเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๒.๓.๑ การอุทธรณ์ทั่วไป (Appeal on Fact and Law หรือ Berufung) การอุทธรณ์กรณีนี้ ก็คือการอุทธรณ์โต้แย้งทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายซึ่งให้สิทธิแก่ทั้งจำเลยและพนักงานอัยการรวมถึงทนายจำเลยโดยความยินยอมของจำเลยและโจทก์ร่วมกัน ศาลอุทธรณ์จะพิจารณาทบทวนคดีที่อุทธรณ์ ทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายที่ได้รับการพิจารณาแล้วในศาลชั้นต้นและคู่ความยังมีสิทธิที่จะเสนอข้อเท็จจริงพยานหลักฐานใหม่เข้าสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์ได้ด้วย หากศาลอุทธรณ์เห็นชอบด้วยกับข้ออุทธรณ์จะพิพากษากลับคำพิพากษาศาลชั้นต้นและมีคำพิพากษาใหม่ในนามของศาลอุทธรณ์เอง

๒.๓.๒ การฎีกาเฉพาะข้อกฎหมาย (Appeal on Points of Law หรือ Revision) คำพิพากษาที่จะฎีกาในประเภทนี้ได้อาจมาจากศาลที่พิจารณาคดีในชั้นแรกคือศาลจังหวัด (Landgericht) หรือศาลของมลรัฐ (Oberlandesgericht) รวมทั้งคำพิพากษาในชั้นอุทธรณ์ของศาลจังหวัด (Appeals Judgments of the Landgericht) นอกจากนี้การฎีกาเฉพาะข้อกฎหมายยังอาจเกิดขึ้นจากการฎีกาคำพิพากษาศาลแขวง (Amtsgericht) โดยตรงไม่ต้องผ่านชั้นอุทธรณ์ (Leap-Frog Appeal) การพิจารณาคดีในชั้นนี้ศาลฎีกาจะพิจารณาว่าศาลล่างปรับบทกฎหมายทั้งสารบัญญัติและวิธีสบัญญัติถูกต้องหรือไม่ โดยในการฎีกาจะต้องอ้างถึงความผิดพลาดในวิธีพิจารณาความและบทกฎหมายมาตราที่ศาลล่างทำผิดพลาดมาด้วย แต่หากเป็นความผิดในการปรับบทกฎหมายสารบัญญัติ ผู้ฎีกาสามารถระบุเพียงกฎหมายสารบัญญัติส่วนที่ถูกละเมิดเท่านั้นและในกรณีนี้ศาลจะทบทวนคำพิพากษาใหม่ทั้งหมด โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นการปรับบทกฎหมายสารบัญญัติ ข้อกฎหมายที่ศาลฎีกาหยิบยกขึ้นมาพิจารณารวมถึง กฎหมายจารีตประเพณี กฎข้อบังคับต่าง ๆ หลักทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ กฎทางการทดลองวิทยาศาสตร์และตรรกะ นอกจากนี้พนักงานอัยการยังฎีกาโต้แย้งคำพิพากษาที่ตัดสินปล่อยตัวจำเลยให้พ้นข้อกล่าวหาได้ แต่ศาลอาจไม่ใช้การพิจารณาเต็มรูปแบบโดยสามารถยกฎีกาของพนักงานอัยการได้ทันที หากฎีกานั้นปราศจากเหตุผล หากศาลฎีกาตัดสินตามที่ฎีกาขึ้นมา คำพิพากษาของศาลล่างจะถูกยกโดยจะต้องย้อนสำนวนไปให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาพิพากษาใหม่

๒.๔ การโต้แย้งคำสั่งศาล (Complaint หรือBeschwerde) อาจเกิดขึ้นได้ทุกชั้นตอนในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาโดยไม่ถูกจำกัดด้วยระยะเวลาแต่จะต้องเสนอต่อศาลที่ออกคำสั่งนั้น ๆ เองและศาลนั้นจะเป็นผู้ออกคำสั่งแก้ไขหรือศาลสูงขึ้นไปอาจทำหน้าที่นี้แทน โดยคำสั่งศาลที่ถูกโต้แย้งนี้จะถูกพิจารณาทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

บทที่ ๓

การเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาคดีแพ่งจากระบบสิทธิ เป็นระบบอนุญาต

ปัญหาปริมาณคดีชั้นศาล

เมื่อสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจของประเทศมีการเปลี่ยนแปลงประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งเป็นคดีความฟ้องร้องต่อศาลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเมื่อกฎหมายเปิดโอกาสให้คู่ความมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกาคดีที่ศาลชั้นต้นตัดสินแล้ว ต่อศาลสูงคือศาลชั้นอุทธรณ์ (ซึ่งอาจเรียกโดยรวมว่าศาลอุทธรณ์) และศาลฎีกาได้ ย่อมเป็นเหตุให้มีคดีขึ้นมาสู่การพิจารณาของศาลสูงจำนวนมาก และศาลสูงมีคดีที่ค้างพิจารณาสะสมเพิ่มขึ้นทุกปีอันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลต้องล่าช้า บางคดีต้องใช้เวลานานนับสิบปีตั้งแต่ฟ้องคดีในศาลชั้นต้นกว่าศาลฎีกาจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด โดยศาลฎีกาประสบปัญหาในการมีคดีขึ้นมาสู่การพิจารณาเป็นจำนวนมาก แต่ไม่สามารถพิจารณาพิพากษาให้แล้วเสร็จไปในเวลาอันรวดเร็ว ทำให้มีคดีค้างพิจารณาสูง และบางคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนมากอาจค้างพิจารณาอยู่เป็นเวลานานหลายปี ซึ่งการที่ประชาชนต้องรอผลคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นเวลานานทำให้การบังคับคดีตามคำพิพากษาต้องล่าช้า ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่คู่ความและผู้เกี่ยวข้อง ตลอดจนส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นคดีแพ่งซึ่งเป็นคดีข้อพิพาทเกี่ยวกับการพาณิชย์ สิทธิหน้าที่ในทางแพ่ง และทรัพย์สินของบุคคลอันเป็นคดีที่มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแล้ว ความรวดเร็วในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลมีผลต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติด้วย

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และ ๒๕๔๕ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ และคณะ (๒๕๔๕ : ๒๐๗) - ๒๒๗) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา พบว่าระบบอุทธรณ์ฎีกาตามกฎหมายในขณะนั้นเป็นลักษณะการให้สิทธิ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คู่ความอุทธรณ์ฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล่างได้เสมอ หากการอุทธรณ์ฎีกานั้นไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย วิธีการจำกัดปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาที่ผ่านมาจึงใช้วิธีการเพิ่มข้อห้ามในการอุทธรณ์ฎีกาเป็นหลักมาโดยตลอด แม้ว่าวิธีการดังกล่าวจะทำให้ปริมาณคดีที่จะขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาลดลงไปบ้าง แต่ก็ไม่สามารถทำให้ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาควบคุมปริมาณคดีที่เข้าสู่การพิจารณาให้เหมาะสมกับปริมาณงานที่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาสามารถรองรับ

ได้ เพราะคดียี่สิบกว่าคดีที่คู่ความสามารถใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกายังคงเข้าสู่การพิจารณาของศาลสูงได้ตามกฎหมาย ในขณะที่กฎหมายยังเปิดช่องให้คดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ฎีกาหลาย ๆ ประเภทขึ้นสู่การพิจารณาของศาลสูงได้หากมีคุณสมบัติครบตามที่กฎหมายบัญญัติด้วย จึงเป็นเหตุให้คดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลอุทธรณ์และศาลฎีกายังคงมีปริมาณที่มากและก่อให้เกิดปัญหาคดีค้างพิจารณาสะสมอยู่ตลอดเวลา ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาจึงต้องใช้วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการบริหารงานภายใน ทั้งการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาและจำนวนงบประมาณ แต่ก็ไม่สามารถลดปริมาณคดีที่ค้างพิจารณาลงไปได้มากนัก และสำหรับศาลฎีกาการเพิ่มจำนวนผู้พิพากษามีผลเพียงแต่ทำให้คดีที่ค้างพิจารณาเสร็จไปจากศาลมากขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อผ่านไประยะเวลาหนึ่ง คดีค้างพิจารณาในศาลก็จะมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นอีก และเป็นเหตุให้มีการเพิ่มผู้พิพากษาในเวลาต่อมาอีก ซึ่งการแก้ไขปัญหาลักษณะนี้อาจทำให้ศาลฎีกามีขนาดใหญ่โตขึ้นเรื่อย ๆ จนอาจกระทบกระเทือนต่อความเชื่อมั่นในฐานะเป็นศาลสูงสุดของระบบศาลยุติธรรมได้ เมื่อระบบการให้สิทธิในการฎีกาเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ปริมาณคดีในศาลฎีกามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ชาญณรงค์ ปราณจิตต์ และคณะ (๒๕๔๕ : ๔๑๑-๔๒๐) จึงเสนอแนะให้ปรับปรุงระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต โดยแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความให้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดในทุกกรณี และให้อำนาจศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณารับคดีไว้วินิจฉัยเอง หากเห็นว่าเป็นคดีที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง อันจะทำให้ศาลฎีกาเป็นผู้ควบคุมปริมาณคดีในศาลของตนได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ฐิติมา ภู่อสาร (๒๕๔๗ : ๑๕๕) ขรรค์ชัย สุนทร และคณะ (๒๕๔๕ : ๔๗) และ สติชัย อรรถพลกุล (๒๕๕๑ : ๘๓) ก็มีความเห็นทำนองเดียวกันว่า ควรนำระบบการอนุญาตให้ฎีกามาใช้ในประเทศไทย เพื่อแก้ไขปัญห ปริมาณคดีล้นศาลในศาลฎีกา

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๖๐ ศาลฎีกามีสถิติจำนวนคดีรับใหม่ คดีที่พิจารณาเสร็จ และคดีที่ค้างพิจารณาในแต่ละปีดังนี้

ตารางที่ ๓ - ๑ : สถิติจำนวนคดีรับใหม่ คดีที่พิจารณาเสร็จและคดีที่ค้างพิจารณาของศาลฎีกา

พ.ศ.	คดีรับใหม่	คดีเสร็จ	คดีค้าง
๒๕๔๕	๑๓,๓๕๔	๕,๕๓๕	๒๔,๓๘๕
๒๕๕๐	๑๔,๗๔๕	๑๐,๗๑๕	๒๘,๔๒๓
๒๕๕๑	๑๖,๐๘๕	๑๕,๒๒๕	๒๕,๒๘๓
๒๕๕๒	๑๔,๗๐๘	๕,๕๔๓	๓๔,๐๕๒
๒๕๕๓	๑๕,๗๔๘	๑๖,๐๔๕	๓๓,๗๕๕

ตารางที่ ๓-๑ : สถิติจำนวนคดีรับใหม่ คดีที่พิจารณาเสร็จและคดีที่ค้างพิจารณาของศาลฎีกา (ต่อ)

พ.ศ.	คดีรับใหม่	คดีเสร็จ	คดีค้าง
๒๕๕๔	๑๕,๖๖๔	๑๒,๑๘๕	๓๓,๒๓๐
๒๕๕๕	๑๔,๗๖๘	๒๒,๘๕๓	๒๕,๑๔๕
๒๕๕๖	๑๔,๔๐๘	๒๑,๕๐๐	๒๑,๖๕๓
๒๕๕๗	๑๒,๐๑๑	๑๕,๕๐๕	๑๓,๗๕๕
๒๕๕๘	๑๑,๔๕๑	๑๕,๗๓๒	๕,๕๓๓
๒๕๕๙	๕,๕๔๒	๑๑,๐๖๖	๘,๐๐๐
๒๕๖๐	๕,๒๐๒	๑๐,๐๖๗	๗,๑๓๕

ที่มา : ส่วนบริหารจัดการคดี สำนักอำนวยการประจำศาลฎีกา, ๒๕๖๑ ประกอบกับสถิติคดีอ้างในสถิติ อรรถบถยุค, ๒๕๕๑ : ๑๘

เมื่อพิจารณาปริมาณคดีของศาลฎีกาตามสถิติคดีดังกล่าว จะพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๔๕ ศาลฎีกามีคดีค้างพิจารณาสะสมจำนวนมาก โดยในปี พ.ศ.๒๕๕๔ มีคดีค้างพิจารณาสูงสุด ๓๓,๒๓๐ คดี สำหรับคดีรับใหม่ก็มีปริมาณคดีสูงกว่า ๕,๐๐๐ คดี ทุกปี ในปี พ.ศ.๒๕๕๑ มีปริมาณคดีรับใหม่สูงสุด ๑๖,๐๘๕ คดี โดยในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๕ ถึง พ.ศ.๒๕๖๐ มีปริมาณคดีรับใหม่เฉลี่ยปีละประมาณ ๑๓,๐๐๐ คดี

ส่วนอัตรากำลังผู้พิพากษาศาลฎีกานั้น คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมได้กำหนดเกณฑ์การจัดอัตรากำลังผู้พิพากษาในศาลฎีกา โดยนอกจากผู้พิพากษาที่ดำรงตำแหน่งบริหารได้แก่ ประธานศาลฎีกา รองประธานศาลฎีกา ประธานแผนกคดีในศาลฎีกา เลขานุการและรองเลขานุการศาลฎีกากับผู้พิพากษาในกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกาแล้ว ให้จัดผู้พิพากษาเป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดี โดยผู้พิพากษา ๑ คณะ ประกอบด้วยผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ ๑ คน และผู้พิพากษา ๒ คน และให้มีผู้พิพากษาหัวหน้าคณะ ๑ คน ต่อคดี ๗๒ เรื่อง ต่อปี ผู้พิพากษา ๑ คน ต่อคดี ๕๖ เรื่อง ต่อปี ผู้พิพากษาศาลฎีกา ๑ คณะจึงมีมาตรฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีจำนวน ๒๖๔ เรื่อง ต่อปี นอกจากนี้ในศาลฎีกายังมีผู้พิพากษาอาวุโสที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีในบางคณะ โดยผู้พิพากษาอาวุโส ๑ คน มีมาตรฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีจำนวน ๔๘ เรื่อง ต่อปี ดังนั้น หากกำหนดจำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกาตามเกณฑ์ปริมาณคดีดังกล่าว ศาลฎีกามีปริมาณคดีรับใหม่เฉลี่ยปีละประมาณ ๑๓,๐๐๐ คดี ก็ต้องมีผู้พิพากษาศาลฎีกาประมาณ ๔๐ ถึง ๕๐ คณะ แต่การกำหนดกรอบอัตรากำลังผู้พิพากษาในแต่ละช่วงเวลาคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมได้พิจารณาขนาดและสถานะของศาล งบประมาณ

ตลอดจนปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องประกอบกับปริมาณคดีด้วย โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ศาลฎีกามีอัตรากำลังผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวน ๑๐๗ คน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึง พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้เพิ่มอัตรากำลังผู้พิพากษาศาลฎีกาเป็น ๑๒๒ คน จัดเป็นองค์คณะจำนวน ๓๕ คณะ โดยมีมาตรฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีจำนวน ๘,๒๔๐ เรื่อง ต่อปี ผู้พิพากษาศาลฎีกาจึงต้องแบกรับภาระพิจารณาพิพากษาคดีทั้งคดีรับใหม่และคดีที่ค้างพิจารณาสะสมเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐานมาโดยตลอด

หลังจากการศึกษาวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว ปัญหาปริมาณคดีล้นศาลในศาลฎีกายังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ศาลฎีกาตระหนักดีว่าความยุติธรรมที่ล่าช้าก็คือความไม่ยุติธรรม (Justice Delayed is Justice Denied) จึงได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาคำสั่งนี้ตลอดมา โดยทางหนึ่งดำเนินการเร่งรัดการพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างพิจารณาให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว อีกทางหนึ่งคือหามาตรการที่จะลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลฎีกา สำหรับแนวทางแรก ศาลฎีกาได้ปรับปรุงระบบบริหารจัดการคดีตั้งแต่การตรวจและคัดแยกสำนวนคดี การจ่ายสำนวนคดี จนถึงการปรับปรุงรูปแบบคำพิพากษาและการตรวจร่างคำพิพากษา มีการนำระบบการยกร่างคำพิพากษามาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพคดี การจัดระบบงานสนับสนุนให้ผู้พิพากษาศาลฎีกามีคำสั่งไม่รับวินิจฉัยฎีกาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่เป็นสาระแก่คดี แต่ไม่ควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๘ วรรคหนึ่ง (เดิม) การจัดระบบงานสนับสนุนให้ผู้พิพากษาศาลฎีกามีคำสั่งไม่รับวินิจฉัยฎีกาที่ไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาของศาลฎีกาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๑๕ วรรคสอง พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๑ วรรคหนึ่ง และระเบียบที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาว่าด้วยการไม่รับคดีซึ่งข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาจะไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณาไว้พิจารณาพิพากษา พ.ศ. ๒๕๕๑ จัดหาอุปกรณ์เครื่องมือระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ ตลอดจนหนังสือตำราต่าง ๆ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกในการค้นคว้าและการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา ตลอดจนกำหนดมาตรการต่างๆ ในการติดตามและเร่งรัดคดีอย่างต่อเนื่อง เป็นผลให้ศาลฎีกาสามารถพิจารณาพิพากษาคดีแล้วเสร็จได้จำนวนมาก แม้ว่าศาลฎีกาจะมีภาระหน้าที่อื่นที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญอีกหลายประการ เช่น การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การพิจารณาคดีเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา การเลือกหรือสรรหาผู้สมควรเป็นกรรมการองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ ก็ตาม โดยในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ศาลฎีกาพิจารณาคดีเสร็จสูงสุดถึง ๒๒,๘๕๓ คดี ทำให้หลังจากนั้นคดีค้างพิจารณาในแต่ละปีลดลงเป็นลำดับ นับได้ว่าปัญหาปริมาณคดีล้นศาลได้บรรเทาลงบ้าง แต่ตราบใดที่ศาลฎีกาไม่สามารถควบคุมปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลฎีกาได้ และยังคงมีปริมาณคดีรับใหม่โดยเฉลี่ยมากกว่า ๑๐,๐๐๐ คดีต่อปี ก็ไม่อาจแก้ไขปัญหาปริมาณคดีล้นศาลให้คลี่คลายไปได้ สำหรับแนวทางในการลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลฎีกาต้องอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นสำคัญดังจะได้อธิบายในหัวข้อต่อไป

ความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกา

จากสภาพปัญหาเกี่ยวกับปริมาณคดีดังกล่าวมาแล้วที่ทำให้ศาลฎีกาต้องมีผู้พิพากษาจำนวนมาก ซึ่งหากปริมาณคดีรับใหม่ยังคงมีจำนวนสูง และระบบการบริหารจัดการคดีแม้จะมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ไม่อาจทำให้คดีจำนวนมากเสร็จจากศาลฎีกาไปโดยรวดเร็วได้แล้ว ก็อาจจำเป็นต้องเพิ่มจำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกาอีก ซึ่งอาจทำให้ศาลฎีกามีขนาดใหญ่โตขึ้นเรื่อย ๆ จนอาจกระทบถึงความเชื่อมั่นในฐานะเป็นศาลสูงสุดของระบบศาลยุติธรรมได้ และเมื่อพิจารณาถึงลักษณะคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกา ซึ่งแม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๘ (เดิม) จะกำหนดให้คดีแพ่งที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นฎีกาไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท และคดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละ ๑๐,๐๐๐ บาท ต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๑๘ และมาตรา ๒๑๙ จะกำหนดให้คดีอาญาที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาขึ้นหรือแก้ไขเล็กน้อยและให้ลงโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี ตลอดจนคดีอาญาที่ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกิน ๒ ปี หรือปรับไม่เกิน ๔๐,๐๐๐ บาท และศาลอุทธรณ์ยังคงลงโทษจำเลยไม่เกินกำหนดดังกล่าว ต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริง อันเป็นการกำหนดข้อห้ามในการฎีกาเพื่อถ่วงดุลมิให้คดีที่กฎหมายเห็นว่าไม่มีความสำคัญเพียงพอขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา อย่างไรก็ตามข้อห้ามในการฎีกาดังกล่าวเป็นข้อห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงเท่านั้น ส่วนปัญหาข้อกฎหมายไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในคดีประเภทใดสามารถนำขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาได้เสมอ ซึ่งเท่ากับกฎหมายให้ค่าของปัญหาข้อกฎหมายว่าเป็นปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการวินิจฉัยจากศาลฎีกาทุกปัญหา นอกจากนี้แล้วการกำหนดข้อห้ามในการฎีกาปัญหาข้อเท็จจริง กฎหมายกำหนดความสำคัญจากประเภทคดีเป็นหลัก เช่นเดียวกับกรณีของข้อห้ามอุทธรณ์ในศาลอุทธรณ์ เมื่อการกำหนดความสำคัญกำหนดจากประเภทคดี ดังนั้น เพื่อเปิดโอกาสให้ปัญหาสำคัญในประเภทคดีที่ต้องห้ามฎีกาสามารถขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาได้ จึงได้มีการกำหนดข้อยกเว้นให้นำปัญหาสำคัญในประเภทคดีที่ต้องห้ามฎีกาขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาได้ กล่าวคือ ในคดีแพ่งถ้า ๑. ผู้พิพากษาที่ได้นั่งพิจารณาคดีในศาลอุทธรณ์ได้มีความเห็นแย้ง ๒. ผู้พิพากษาที่ได้นั่งพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ได้รับรองว่ามีเหตุสมควรที่จะฎีกาได้ หรือ ๓. เมื่อได้รับอนุญาตให้ฎีกาเป็นหนังสือจากประธานศาลอุทธรณ์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๘ (เดิม) ในคดีอาญาถ้า ๑. ผู้พิพากษาซึ่งพิจารณาหรือลงชื่อในคำพิพากษาหรือทำความเห็นแย้งในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์เห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญอันควรสู่ศาลสูงสุด และอนุญาตให้ฎีกา หรือ ๒. อัยการสูงสุดรับรองว่ามีเหตุอันควรที่ศาลสูงสุดจะได้วินิจฉัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๒๑

จากข้อยกเว้นดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการฎีกาปัญหาข้อเท็จจริงในประเภทคดีที่ต้องห้ามฎีกา กฎหมายให้อำนาจบุคคลที่กฎหมายกำหนดเป็นผู้ตีค่าความสำคัญของปัญหาที่ควรขึ้นสู่ศาลฎีกาแทนการกำหนดความสำคัญโดยกฎหมายเพื่อลดความเคร่งครัดและเปิดโอกาสให้ปัญหาที่สำคัญได้ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งการให้อำนาจแก่บุคคลเพื่อรับรองความสำคัญของปัญหาให้ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาดังกล่าว นอกจากจะก่อให้เกิดข้อวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับการใช้ดุลพินิจในการอนุญาตให้ฎีกาของบุคคลดังกล่าวว่า คดีที่ได้รับการอนุญาตหรือรับรองไม่มีความสำคัญอย่างเพียงพอแล้ว ยังก่อให้เกิดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับความเหมาะสมของการให้อำนาจแก่บุคคลดังกล่าวว่าเป็นการให้อำนาจแก่ผู้พิพากษาในศาลที่มีลำดับต่ำกว่าหรือให้อำนาจแก่อัยการสูงสุด ซึ่งมีฐานะเสมือนเป็นคู่ความในคดีเป็นผู้พิจารณาว่าคดีมีความสำคัญที่ควรขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาหรือไม่ และยังมีผลเท่ากับบุคคลต่างๆ เหล่านี้เป็นผู้เพิ่มปริมาณคดีให้แก่ศาลฎีกาอีกด้วย

การกำหนดคุณสมบัติของคดีที่อาจจะขึ้นสู่ศาลฎีกาได้นั้น โดยหลักการมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากการกำหนดคุณสมบัติของคดีที่จะขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์เลย กล่าวคือเมื่อคดีประเภทใดมีคุณสมบัติครบถ้วนแล้วย่อมขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาได้ทันที ลักษณะการกำหนดประเภทของคดีที่จะขึ้นสู่ศาลฎีกาเช่นนี้ จึงทำให้ระบบการฎีกาเป็นระบบสิทธิเช่นเดียวกับระบบการอุทธรณ์ที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่าคดีส่วนใหญ่ที่ขึ้นสู่ศาลฎีกามีลักษณะแห่งคดีที่ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ทั้งในแง่ของประเภทคดี จำนวนคู่ความ และความหนักเบาแห่งคดี ปัญหาที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาเป็นปัญหาข้อเท็จจริงเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนปัญหาข้อกฎหมายส่วนใหญ่ก็เป็นข้อกฎหมายที่ชัดเจนหรือมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาวินิจฉัยไว้แล้ว ส่วนผลการวินิจฉัยคดีของศาลฎีกาปรากฏว่าศาลฎีกามีคำวินิจฉัยที่แตกต่างไปจากศาลอุทธรณ์อย่างมากเพียงไม่เกินร้อยละ ๑๕ (สถิติ อรรถดลยกุล, ๒๕๕๑ : ๖๘)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาภาพรวมของคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาทั้งหมดอาจกล่าวได้ว่า คดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาส่วนใหญ่มีความสำคัญไม่มากนัก และอาจไม่มีความสำคัญตามที่กฎหมายตั้งเจตนารมณ์ที่จะให้ศาลฎีกาเป็นศาลสูงสุด สภาพการทำงานของศาลฎีกาเมื่อพิจารณาจากลักษณะแห่งคดี ความสำคัญของปัญหา และผลการวินิจฉัยแล้ว ทำให้เห็นว่าการฎีกามีลักษณะไม่แตกต่างไปจากการอุทธรณ์ในศาลอุทธรณ์เลย นั่นคือเป็นการทำงานในลักษณะทบทวนแก้ไขดุลพินิจของศาลอุทธรณ์ในเชิงของการให้โอกาสอีกครั้ง (Second Chance) ในคดีใดคดีหนึ่งมากกว่าจะเป็นระบบการทำงานของศาลสูงที่เน้นการวางหลักกฎหมายเพื่อเป็นบรรทัดฐานหรือเป็นแนวทางในการใช้กฎหมายของศาลล่าง ระบบการฎีกาของประเทศไทยจึงเป็นระบบการพิจารณาทบทวนแก้ไขเป็นครั้งที่สาม (Third-tier Trial) นอกจากนี้ระบบการให้สิทธิในการฎีกาและการขาดประสิทธิภาพในข้อห้ามการฎีกา

ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การทำงานในศาลฎีกามีสภาพที่ไม่แตกต่างไปจากศาลอุทธรณ์และนับเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ศาลฎีกามีปริมาณคดีที่สูงมาก

เมื่อเปรียบเทียบกับระบบศาลยุติธรรมของต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศเยอรมนี การทำงานของศาลสูงสุดซึ่งเทียบได้กับศาลฎีกาในประเทศไทยจะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ โดยคดีที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาจะต้องเป็นคดีที่มีความสำคัญทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาได้ก็จะกระทำได้แต่โดยความยินยอมหรือคำอนุญาตของศาลฎีกาเท่านั้น ระบบการฎีกาของศาลในต่างประเทศส่วนใหญ่จึงเป็นระบบอนุญาต ด้วยวิธีการเช่นนี้ทำให้ระบบศาลสูงสุดมีความแตกต่างไปจากศาลล่างหรือศาลลำดับกลาง โดยกฎหมายจะกำหนดประเภทคดีต่าง ๆ ที่เห็นว่าควรจะยุติในศาลชั้นต้นหรือศาลอุทธรณ์ไว้และจะห้ามมิให้มีการฎีกาอีกต่อไป เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาลฎีกาเท่านั้นซึ่งคดีที่ศาลฎีการับไว้พิจารณาจะมีจำนวนไม่มากและเป็นคดีที่มีความสำคัญในระดับสาธารณะอย่างแท้จริง การทำงานของศาลฎีกาจึงเน้นไปที่คดีที่มีผลกระทบต่อนโยบายสาธารณะหรือเป็นการวางหลักกฎหมายที่สำคัญของประเทศ แทนการตรวจสอบและถ่วงดุลการทำงานของศาลล่างเป็นรายคดี ซึ่งถือเป็นหน้าที่หลักของศาลอุทธรณ์หรือศาลชั้นต้นที่ทำหน้าที่เป็นศาลอุทธรณ์ของศาลที่อยู่ในลำดับต่ำกว่า ด้วยวิธีการดังกล่าวจะทำให้ศาลฎีกาสามารถคัดเลือกคดีที่มีความสำคัญเข้าสู่การพิจารณาของศาลและทำให้ศาลฎีกาเป็นผู้ควบคุมปริมาณคดีในศาลของตนได้ การทำงานภายใต้ระบบดังกล่าวจึงมีส่วนส่งเสริมสถานะของศาลให้มีสถานภาพเป็นศาลสูงสุดอย่างแท้จริงทั้งในแง่ของอำนาจในการควบคุมปริมาณคดี ลักษณะแห่งคดีที่มีความสำคัญต่อหลักกฎหมายของประเทศและจำนวนผู้พิพากษาในศาลสูงสุดของประเทศเหล่านั้น จะมีจำนวนไม่มากและได้รับการคัดเลือกหรือแต่งตั้งอย่างเข้มข้น อันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เช่น ศาลสูงสุดในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีผู้พิพากษาศาลสูงสุดเพียง ๕ คน

สำหรับประเทศไทยหากยังคงให้ระบบการฎีกาเป็นระบบสิทธิดั้งเดิมและใช้วิธีการทางกฎหมายในการลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกา โดยการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพิ่มจำนวนทุนทรัพย์และอัตราโทษคดีที่ต้องห้ามฎีกาในลักษณะเดียวกันกับที่เคยกระทำมาย่อมไม่อาจแก้ไขปัญหาปริมาณคดีล้นศาลในศาลฎีกาได้นักกฎหมายจึงเห็นกันว่า เมื่อสาเหตุที่ทำให้คดีขึ้นสู่ศาลฎีกาจำนวนมากเกิดจากระบบการอุทธรณ์ฎีกาที่ไม่เหมาะสม หากเปลี่ยนระบบการอุทธรณ์ฎีกาซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตให้สอดคล้องกับระบบของอารยประเทศก็น่าจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เบาบางลงได้ โดยสถิติ อรรถบถยกุล (๒๕๕๑ : ๗๑-๗๕) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่สมควรนำระบบอนุญาตมาใช้ในการฎีกาไว้ดังนี้

๑. การนำระบบอนุญาตมาปรับใช้จะทำให้ศาลฎีกาควบคุมปริมาณคดีของตนเองได้ โดยสมบูรณ์เนื่องจากในระบบอนุญาตให้ฎีกาเป็นระบบที่ศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณารับคดีใดคดีหนึ่งไว้วินิจฉัยด้วยตนเอง จึงทำให้ศาลฎีกามีอำนาจที่จะควบคุมคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลได้ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ กล่าวคือ ศาลฎีกาจะพิจารณารับฎีกาในปริมาณที่เหมาะสมที่ตนเองสามารถพิจารณาพิพากษาให้แล้วเสร็จได้ในแต่ละปี ซึ่งจะช่วยลดปัญหาคดีค้างพิจารณาในศาลฎีกาขณะเดียวกัน ศาลฎีกาจะเป็นผู้ควบคุมคุณภาพของคดีที่มีการฎีกาด้วยตนเอง คดีใดที่ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นคดีที่ศาลสูงสุดควรวินิจฉัยก็จะเกิดจากการใช้ดุลพินิจของตนเองวินิจฉัยเสียก่อนที่จะรับคดีนั้นไว้วินิจฉัย ในเนื้อหา ทำให้คดีที่ไม่สมควรได้รับการวินิจฉัยสิ้นสุดไปได้โดยเร็ว

๒. การนำระบบอนุญาตมาปรับใช้ จะช่วยลดความยุ่งยากซับซ้อนในการฎีกา กล่าวคือ กฎหมายพยายามที่จะลดภาระให้คดีหรือปัญหาสำคัญเท่านั้นขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาแต่การฎีกาในระบบสิทธิทำให้คดีที่มีคุณสมบัติครบถ้วนสามารถยื่นฎีกาได้เสมอ ในขณะที่คดีที่ไม่มีคุณสมบัติครบถ้วนกฎหมายก็จำเป็นต้องเปิดช่องให้ปัญหาสำคัญสามารถขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาได้ การพยายามสร้างข้อห้ามต่าง ๆ เพื่อสกัดกั้นคดีที่เห็นว่าไม่สำคัญออกไปในขณะที่ยังจำเป็นต้องมีข้อยกเว้นไว้เพื่อเปิดโอกาสไปพร้อม ๆ กัน ก่อให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนทั้งในแง่ของการบัญญัติกฎหมายและในแง่ของการตีความกฎหมายซึ่งระบบอนุญาตจะช่วยจัดปัญหาและความสลับซับซ้อนดังกล่าวโดยการที่คู่ความในคดีทุกคดีมีโอกาสขอให้ศาลฎีกาพิจารณารับคดีของตนไว้วินิจฉัย แต่ศาลฎีกาจะรับหรือไม่รับฎีกาเป็นดุลพินิจโดยอิสระของศาลฎีกาเอง

๓. การนำระบบอนุญาตมาปรับใช้ จะปรับปรุงการทำงานของศาลฎีกาให้มีสถานะเป็นศาลสูงสุดอย่างแท้จริง โดยเมื่อนำระบบอนุญาตมาใช้จะทำให้ศาลฎีกาเป็นศาลเดียวในระบบศาลยุติธรรมที่มีอำนาจควบคุมคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของตนเองได้ทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพ ซึ่งอำนาจเช่นนี้ไม่ปรากฏในศาลอื่น ๆ อันจะทำให้สถานะภาพของศาลฎีกามีความเด่นชัดแตกต่างจากศาลที่อยู่ในลำดับต่ำกว่าในระบบศาลยุติธรรม นอกจากนี้การที่ศาลฎีกาสามารถควบคุมปริมาณคดีของตนเองได้ก็เท่ากับศาลฎีกาสามารถควบคุมผู้พิพากษาของตนเองได้ ขณะเดียวกัน การที่ศาลฎีกาสามารถควบคุมคุณภาพของคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของตนเองได้ก็เท่ากับศาลฎีกาสามารถควบคุมการดำรงสถานะความสำคัญของตนเองในฐานะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดปัญหาที่มีความสำคัญต่อหลักกฎหมายซึ่งเป็นนโยบายของรัฐได้

๔. การนำระบบอนุญาตมาปรับใช้สอดคล้องกับแนวความคิดที่เปลี่ยนแปลงไปเกี่ยวกับระบบอุทธรณ์และฎีกา ปัจจุบันจะเห็นได้ว่ากฎหมายไทยได้รับเอาแนวความคิดที่จะให้คดีถึงที่สุดเมื่อได้รับการพิจารณาจากศาลเพียง ๒ ชั้น มากยิ่งขึ้น การนำระบบอนุญาตให้ฎีกามาปรับใช้จะทำ

ให้คดีทุกคดีอยู่ในศาลอุทธรณ์เป็นหลัก และมีคดีที่มีความสำคัญเป็นพิเศษจำนวนไม่มากนักในแต่ละปีที่จะได้รับการพิจารณาจากศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลลำดับที่สามและเป็นศาลสูงสุด

๕. การนำระบบอนุญาตมาปรับใช้จะสอดคล้องกับการปรับปรุงระบบการอุทธรณ์ที่ต้องการจะยกสถานะของศาลอุทธรณ์ให้มีสถานะเป็นศาลที่ตรวจสอบและถ่วงดุลการทำงานของศาลชั้นต้น และเมื่อมีการตรวจสอบและถ่วงดุลโดยศาลอุทธรณ์แล้วควรจะทำให้คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดท้าย เพื่อให้ศาลอุทธรณ์มีสถานะสูงขึ้นเป็นศาลสูงสุดในคดีทั่วไป ไม่ถูกมองเปรียบเทียบเสมือนเป็นแค่ขั้นตอนเพื่อให้คดีสามารถขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาเท่านั้น โดยไม่มีสถานะที่จะเป็นศาลที่วินิจฉัยชี้ขาดได้อย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขกฎหมายเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต เป็นเรื่องที่กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชน จำเป็นต้องใช้เวลาในการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจกับประชาชน ตลอดจนดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเริ่มต้นจากคดีล้มละลายซึ่งในระยะเริ่มแรกของการจัดตั้งศาลล้มละลายเป็นศาลชั้นอุทธรณ์พิเศษแยกต่างหากจากศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาโดยทั่วไปพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. ๒๕๔๒ กำหนดให้อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลล้มละลายต่อศาลฎีกาเพื่อให้คดีเสร็จโดยเร็วตามระบบศาลสองชั้น และได้กำหนดประเภทคดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ไว้ แต่ให้สิทธิคู่ความยื่นคำร้องขออุทธรณ์คดีที่ต้องห้ามอุทธรณ์ดังกล่าวต่อศาลฎีกาได้ ซึ่งยังต้องถือว่าระบบการอุทธรณ์คดีล้มละลายต่อศาลฎีกาในขณะนั้นยังเป็นระบบสิทธิอยู่ เพียงแต่เปลี่ยนตัวผู้อนุญาตให้อุทธรณ์จากผู้พิพากษาศาลชั้นต้นในคดีทั่วไปเป็นศาลฎีกาเท่านั้น ต่อมาจึงได้นำระบบอนุญาตมาใช้ในการฎีกาในคดีบางประเภทที่ต้องการให้คดีเสร็จเด็ดขาดโดยเร็วและจำเป็นต้องมีกฎหมายกำหนดวิธีพิจารณาคดีไว้เป็นพิเศษโดยเฉพาะ ได้แก่ คดียาเสพติดตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐ และคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ หลังจากนั้นจึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพื่อนำระบบอนุญาตมาใช้ในการฎีกาในคดีแพ่งทั่วไป โดยมีหลักการในการเสนอกฎหมายต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติคือ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังต่อไปนี้

๑. ยกเลิกการขออุทธรณ์ขึ้นอุทธรณ์เฉพาะในปัญหาข้อกฎหมายโดยตรงต่อศาลฎีกา (ยกเลิกมาตรา ๒๒๓ ทวิ)

๒. กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดท้าย (เพิ่มมาตรา ๒๔๔/๑)

๓. กำหนดให้การฎีกากระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๒๔๔)

๔. กำหนดให้มีองค์คณะผู้พิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกา (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๒๔๘)
๕. กำหนดเหตุที่ศาลฎีกาจะอนุญาตให้ฎีกาต่อศาลฎีกา (แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๒๔๙)
๖. กำหนดให้การยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกา การพิจารณาวินิจฉัยและระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกา รวมทั้งการตรวจรับฎีกา การแก้ฎีกา การพิจารณา และการพิพากษาคดี รวมทั้งการตั้งคืนค่าฤชาธรรมเนียม เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา (เพิ่มมาตรา ๒๕๐ และแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๒๕๑ และมาตรา ๒๕๒)

ในการเสนอแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งดังกล่าว คณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ดำเนินการตรวจพิจารณาร่างกฎหมายโดยศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศแล้ว สรุปได้ว่า การแก้ไขระบบการฎีกาจากเดิมที่เป็นระบบสิทธิมาเป็นระบบอนุญาต โดยให้ศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณาอนุญาตนี้เป็นหลักการที่เรียกว่า การอุทธรณ์ชั้นที่สอง (Second Appeal) ตามแนวทางที่ใช้บังคับอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ เยอรมนี และฝรั่งเศส เพื่อให้ศาลสูงสุดได้ใช้ทรัพยากรในการพิจารณาคดีที่มีความสำคัญต่อระบบกฎหมายในภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาแล้วก็ได้มีการประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติได้ระบุเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ว่า โดยที่บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนการฎีกาไม่สามารถถ่วงถ่วงคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรแก่การวินิจฉัยของศาลฎีกาได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเกิดความล่าช้า ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความศรัทธาที่มีต่อระบบศาลยุติธรรม ดังนั้น เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็วขึ้น สมควรกำหนดให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาว่าคดีที่ได้ยื่นฎีกาใดสมควรอนุญาตให้ยื่นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๘๖ก เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๘ โดยในมาตรา ๒ บัญญัติให้พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนด ๖๐ วัน นับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป และมาตรา ๕ บัญญัติว่า บรรดาคดีที่ได้ยื่นฟ้องไว้ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนกว่าคดีจะถึงที่สุด จึงมีผลให้คดีแพ่งทั่วไปซึ่งไม่ใช่คดีผู้บริโภคหรือคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลชั้นอุทธรณ์ ที่ฟ้องคดีต่อศาลตั้งแต่วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ อันเป็นวันที่พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเริ่มต้นใช้บังคับ

คู่ความที่ประสงค์จะฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ต้องยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาและศาลฎีกาจะอนุญาตให้ฎีกาเฉพาะคดีที่เป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัยเท่านั้น โดยประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้องและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาใช้บังคับควบคู่กันไปด้วย ส่วนคดีที่ฟ้องก่อนวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ การฎีกายังเป็นระบบลิติตตามกฎหมายเดิม

ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ พ.ศ.๒๕๕๘ ให้จัดตั้งศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษเป็นศาลชั้นอุทธรณ์ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาบรรดาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชำนัญพิเศษ ซึ่งได้แก่ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน ศาลล้มละลาย ศาลเยาวชนและครอบครัว กับได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาคดีของศาลชำนัญพิเศษดังกล่าวตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญา และการค้าระหว่างประเทศ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแรงงานและวิธีพิจารณาคดีแรงงาน (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๘ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๘ และพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๘ เปลี่ยนจากเดิมที่ให้อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ศาลภาษีอากร ศาลแรงงาน และศาลล้มละลายไปยังศาลฎีกา และอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลเยาวชนและครอบครัวไปยังศาลอุทธรณ์หรือศาลอุทธรณ์ภาคเป็นให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ กับให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับกับการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษโดยอนุโลม เพื่อให้ระบบการอุทธรณ์ฎีกาคดีชำนัญพิเศษและคดีธรรมดาเป็นระบบเดียวกัน โดยศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษเปิดทำการเมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๘ นอกจากนี้ยังได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๕๘ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับกับการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แผนกคดีผู้บริโภคหรือศาลอุทธรณ์ภาคแผนกคดีผู้บริโภคโดยอนุโลม ดังนั้น การฎีกาคดีส่วนแพ่งทั้งหมดในปัจจุบันจึงเป็นระบบการอนุญาตตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่แก้ไขใหม่โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘

สำหรับคดีอาญาทั่วไป ยังมีความเห็น ไม่ลงรอยกันว่าสมควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเปลี่ยนระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตหรือไม่ อย่างไร แต่สำหรับคดีอาญาที่มีลักษณะพิเศษนอกจากคดีอาเสพติดที่การฎีกาเป็นระบบอนุญาตดังกล่าวแล้ว ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและมีการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับคดี คำนุชย์ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. ๒๕๕๕ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดี คำนุชย์ พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้บัญญัติให้การฎีกาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบและคดี คำนุชย์ ใช้ระบบอนุญาตทำนองเดียวกับการฎีกาคดีอาเสพติดและการฎีกาคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่แก้ไขใหม่

การขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเปลี่ยนระบบการฎีกาคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ มีสาระสำคัญดังนี้

๑. ยกเลิกการอุทธรณ์เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายโดยตรงต่อศาลฎีกาตามมาตรา ๒๒๓ ทวิ เพื่อให้คดียุติที่ศาลอุทธรณ์เป็นหลัก และสอดคล้องกับการแก้ไขหลักการในการฎีกาให้เป็นระบบอนุญาต

๒. เพิ่มบทบัญญัติมาตรา ๒๔๔/๑ ซึ่งมีความว่า ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔๗ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ไขหลักการในการฎีกาให้เป็นระบบอนุญาต

๓. แก้ไขมาตรา ๒๔๗ จากเดิมที่กำหนดให้ภายหลังจากศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว ผู้มีส่วนได้เสียในคดีมีสิทธิยื่นฎีกาต่อศาลฎีกา ซึ่งทำให้มีปริมาณคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาเป็นจำนวนมากในขณะที่จำนวนผู้พิพากษาศาลฎีกามีจำนวนไม่เพียงพอกับปริมาณคดี ทำให้มีคดีค้างพิจารณาจำนวนมากและบางคดีเป็นเรื่องที่ไม่เป็นสาระที่ศาลฎีกาสมควรวินิจฉัยโดยแก้ไขเป็นว่า การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา การขออนุญาตฎีกา ให้ยื่นคำร้องพร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นภายในกำหนด ๑ เดือน นับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ แล้วให้ศาลชั้นต้นส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาไปให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว อันเป็นการเปลี่ยนหลักการในเรื่องฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต เพื่อให้ศาลฎีการับพิจารณาเฉพาะคดีที่มีความสำคัญ โดยไม่ต้องคำนึงว่าประเด็นปัญหาในคดีนั้นเป็นข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายและมีทุนทรัพย์จำนวนเท่าใด

๔. แก้ไขมาตรา ๒๔๘ จากเดิมที่กำหนดข้อจำกัดในการฎีกาตามประเภทคดีและจำนวนทุนทรัพย์ โดยยกเลิกข้อจำกัดดังกล่าวและกำหนดรายละเอียดการวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาตามมาตรา ๒๔๗ ที่แก้ไขใหม่ควมว่า ให้พิจารณาและวินิจฉัยคำร้องดังกล่าวโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้งซึ่งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา อีกอย่างน้อย ๓ คน การวินิจฉัยคำร้องให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นควรอนุญาตให้ฎีกา

๕. แก้ไขมาตรา ๒๔๙ จากเดิมที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับเนื้อความในฎีกาที่ว่า ข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่จะยกขึ้นอ้างในการยื่นฎีกานั้น คู่ความต้องกล่าวไว้โดยชัดแจ้งในฎีกา และต้องเป็นข้อที่ได้ยกขึ้นว่ากล่าวมาแล้วโดยชอบในศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ทั้งจะต้องเป็นสาระแก่คดีอันควรได้รับการวินิจฉัย โดยเปลี่ยนเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับเหตุที่ศาลฎีกาสมควรอนุญาตให้ฎีกาความว่า ให้ศาลฎีกาพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาเมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ซึ่งรวมถึงกรณีดังต่อไปนี้

๕.๑ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน

๕.๒ เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา

๕.๓ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญ ซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน

๕.๔ เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น

๕.๕ เพื่อเป็นการพัฒนาการตีความกฎหมาย

๕.๖ ปัญหาสำคัญอื่นตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ซึ่งต่อมาประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดว่า ปัญหาสำคัญอื่นได้แก่ กรณีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์มีความเห็นแย้งในสาระสำคัญ และกรณีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายสำคัญที่ไม่สอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันกับประเทศไทย (ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ข้อ ๑๓)

๖. เพิ่มบทบัญญัติมาตรา ๒๕๐ ให้ประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดโดยได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกา การพิจารณาวินิจฉัยและระยะเวลาในการพิจารณาคำร้อง การตรวจรับฎีกา การแก้ฎีกา การพิจารณา และการพิพากษาคดี รวมทั้งสิ่งอื่นค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นฎีกา ซึ่งต่อมาประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาก็ได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วย

การขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ โดยข้อกำหนดดังกล่าวประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๒ ตอนที่ ๑๑๔ ก เมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ และมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

๓. แก้ไขมาตรา ๒๕๑ จากเดิมที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการขอลอนการยึดทรัพย์สิน หรือขอคืนเงินที่วางศาลของกลุ่มความซึ่งแพ้คดีในศาลชั้นต้นแต่ชนะคดีในศาลอุทธรณ์ โดยเปลี่ยนเป็น บทบัญญัติที่ให้ศาลฎีกามีอำนาจวินิจฉัยแต่ปัญหาข้อกฎหมายที่อนุญาตให้ฎีกาและยกคำพิพากษา ศาลอุทธรณ์หรือศาลชั้นต้นแล้วมีคำสั่งให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลชั้นต้นทำคำพิพากษาใหม่ในเนื้อหา แห่งคดีภายใต้กรอบคำวินิจฉัยของศาลฎีกา อันจะเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระการทำคำพิพากษาของ ศาลฎีกา

๔. แก้ไขมาตรา ๒๕๒ จากเดิมที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่ง ศาลชั้นต้นที่ไม่รับฎีกา โดยเปลี่ยนเป็นบทบัญญัติที่ให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในเรื่องการอุทธรณ์มาใช้บังคับกับการฎีกาในกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดของประธานศาลฎีกากำหนดไว้ เป็นอย่างอื่นโดยอนุโลม

บทที่ ๔

แนวทางการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง

ผลกระทบและสภาพปัญหาในการดำเนินการตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่

๑. ความไม่ชัดเจนของการบังคับใช้กฎหมาย

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ มีผลทำให้คดีที่เคยต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๘ (เดิม) ได้แก่ คดีที่ราคาทรัพย์สินหรือจำนวนทุนทรัพย์ที่พิพาทกันในชั้นฎีกาไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท และคดีฟ้องขับไล่บุคคลใด ๆ ออกจากอสังหาริมทรัพย์อันมีค่าเช่าหรืออาจให้เช่าได้ในขณะยื่นคำฟ้องไม่เกินเดือนละ ๑๐,๐๐๐ บาท ก็สามารถขออนุญาตฎีกาได้ด้วย และเมื่อกฎหมายมิได้บัญญัติถึงขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ไว้โดยชัดแจ้ง จึงมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายว่า คดีที่ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาหรือคำสั่งคู่ความมีสิทธิยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาได้ทุกคดีหรือไม่

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๔/๑ ซึ่งเป็นบทบัญญัติทั่วไปในเรื่องอุทธรณ์ที่บัญญัติว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุดแล้ว ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งยังมีบทบัญญัติอีกหลายมาตราที่บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์หรือคำสั่งของประธานศาลอุทธรณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นที่สุด ได้แก่

๑. คำสั่งของประธานศาลอุทธรณ์ในเรื่องการโอนคดีตามมาตรา ๖ มาตรา ๖/๑ มาตรา ๘ และมาตรา ๒๘

๒. คำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่กำหนดให้ถือตามคำพิพากษาของศาลชั้นต้นฉบับใดในกรณีที่มีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นอันถึงที่สุดหลายฉบับขัดกันตามมาตรา ๑๔๖

๓. คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องการขอยกเว้นค่าธรรมเนียมศาลตามมาตรา ๑๕๖/๑

๔. คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องการขอให้บุคคลที่ทำให้ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมในการบังคับคดีโดยไม่จำเป็น หรือมีลักษณะประวิงการบังคับคดี หรือที่ต้อง

ดำเนินไปเพราะความผิดหรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือเพราะบังคับคดีไปโดยไม่สุจริต
รับผิดในคำฤชาธรรมเนียมนั้นตามมาตรา ๑๖๕/๑

๕. คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องการขอให้พิจารณาคดีใหม่ตาม
มาตรา ๑๕๕ เบื้อง

๖. คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องการขออนุญาตให้ดำเนินคดีแบบ
กลุ่มตามมาตรา ๒๒๒/๑๒

๗. คำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่ยื่นตามคำปฏิเสศไม่รับอุทธรณ์ของศาลชั้นต้นหรือมี
คำสั่งให้รับอุทธรณ์ ตามมาตรา ๒๓๖

๘. คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์กรณีจำเลยวางเงินต่อศาลโดยยอมรับผิด และโจทก์
พอใจยอมรับเงินที่จำเลยวางโดยไม่ตั้งใจเรียกร้องมากกว่านั้นตามมาตรา ๑๓๖ ประกอบมาตรา ๒๔๖

๙. คำพิพากษาของศาลอุทธรณ์กรณีจำเลยทำการชำระหนี้อื่นที่มีใช้หนี้เงินตามที่
โจทก์ฟ้องและโจทก์ยอมรับการชำระหนี้ดังกล่าวตามมาตรา ๑๓๗ ประกอบมาตรา ๒๔๖

นอกจากนี้ยังมีกรณีที่เป็นข้อจำกัดสิทธิในการฎีกาอีก ๕ กรณี ได้แก่

๑. ห้ามฎีกาคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ซึ่งพิพากษาตามที่คู่ความตกลงหรือ
ประนีประนอมยอมความกัน เว้นแต่เมื่อมีข้อกล่าวอ้างว่าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งฉ้อฉล เมื่อคำพิพากษานั้น
ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นการละเมิดต่อบทบัญญัติแห่งกฎหมายอันเกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อย
ของประชาชน หรือมิได้เป็นไปตามข้อตกลงหรือการประนีประนอมยอมความตามมาตรา ๑๓๘
ประกอบมาตรา ๒๔๖

๒. ห้ามฎีกาในปัญหาเรื่องคำฤชาธรรมเนียมอย่างเดียวตามมาตรา ๑๖๘

๓. ห้ามฎีกาคำสั่งในระหว่างพิจารณาของศาลอุทธรณ์ตามมาตรา ๒๒๖ ประกอบ
มาตรา ๒๔๖

๔. ห้ามฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องการขอทุเลาบังคับ
ซึ่งเป็นอำนาจโดยเฉพาะของศาลอุทธรณ์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๑
(คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๐๖/๒๕๓๖) รวมทั้งเรื่องที่ต้องเนื่องกับการขอทุเลาการบังคับ เช่น
การขอขยายระยะเวลาหาประกันมาวางศาลตามเงื่อนไขที่ศาลอุทธรณ์อนุญาตให้มีการทุเลาการ
บังคับไว้ในระหว่างการพิจารณาของศาลอุทธรณ์ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๖๗๖/๒๕๕๕)

๕. กรณีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดตามกฎหมายอื่น เช่น
คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องการบังคับหลักประกันที่เป็นทรัพย์สินและการคัดค้าน
ผู้บังคับหลักประกันในกรณีที่นำกิจการมาเป็นหลักประกันตามสัญญาหลักประกันทางธุรกิจ
ตามพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ พ.ศ.๒๕๕๘ มาตรา ๔๘ และมาตรา ๗๗

ก่อนการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ สำหรับคดีที่มีเนื้อหาแห่งคดีเป็นเรื่องที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องนั้นเป็นที่สุด หากคู่ความยื่นฎีกา ศาลชั้นต้นตรวจฎีกาพบว่าเป็นฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นที่สุด ก็จะมีคำสั่งไม่รับฎีกา หากคู่ความไม่เห็นด้วยก็มีสิทธิยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นที่ไม่รับฎีกาของตนต่อศาลฎีกาได้ โดยต้องนำค่าค่าธรรมเนียมทั้งปวงมาวางศาลและนำเงินมาชำระตามคำพิพากษาหรือหาประกันให้ไว้ต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๒ และมาตรา ๒๓๔ ประกอบมาตรา ๒๔๗ (เดิม) และมาตรา ๒๕๒ (เดิม) เมื่อศาลฎีกาพิจารณาคำร้องแล้วเห็นว่าเป็นกรณีที่คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด ก็จะมีคำสั่งยกคำร้อง อย่างไรก็ตาม หากศาลชั้นต้นสั่งรับฎีกาในเรื่องดังกล่าวทำให้คดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา เมื่อศาลฎีกาตรวจพบว่าเป็นฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นที่สุด ก็จะวินิจฉัยว่า ฎีกาดังกล่าวเป็นฎีกาที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย และพิพากษายกฎีกาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๒(๑) ประกอบมาตรา ๒๔๗ (เดิม) เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๗๑๗/๒๕๕๘ (กรณีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๖) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๔๔๗/๒๕๕๘ (กรณีประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๖)

แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ศาลฎีกาเคยแปลความบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดว่า คู่ความยังมีสิทธิฎีกาได้ แล้วพิพากษากลับหรือแก้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๓๔๘/๒๕๕๑ วินิจฉัยว่า การที่ผู้ร้องอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นที่ไม่อนุญาตให้เลื่อนคดีและถือว่าผู้ร้องไม่มีพยานมาไต่สวนให้เห็นได้ว่า ผู้ร้องเป็นคนยากจนไม่มีทรัพย์สินพอจะเสียค่าธรรมเนียม โดยผู้ร้องขอให้ยกคำสั่งดังกล่าวของศาลชั้นต้นและให้ศาลชั้นต้นดำเนินการไต่สวนคำร้องขอคำวินิจฉัยอย่างคนอนาถาของผู้ร้องต่อไป ถือไม่ได้ว่าเป็นการอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นที่ยกคำร้องขอคำวินิจฉัยอย่างคนอนาถาซึ่งจะต้องยื่นอุทธรณ์คำสั่งภายในกำหนด ๗ วัน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๕๖ วรรคห้า (เดิม) ผู้ร้องจึงขอที่จะยื่นอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นได้ภายในกำหนดเวลา ๑ เดือน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๒๖(๒) คดีนี้ศาลชั้นต้นมีคำสั่งไม่อนุญาตให้เลื่อนคดีเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๕๐ และผู้ร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่อนุญาตให้เลื่อนคดีเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๕๐ จึงยังอยู่ภายในกำหนด ๑ เดือน นับแต่วันที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่ง การที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์คำสั่งกรณีที่ไม่อนุญาตให้เลื่อนคดีจึงไม่ชอบ และเมื่อผู้ร้องยื่นคำร้องอุทธรณ์คำสั่งไม่รับอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์ก็ชอบที่จะต้องสั่งรับอุทธรณ์คำสั่งของศาลชั้นต้นที่ไม่อนุญาตให้เลื่อนคดีของผู้ร้องไว้พิจารณาและดำเนินการต่อไป การที่ศาลอุทธรณ์มีคำสั่งยื่นตามคำปฏิเสขของศาลชั้นต้นที่ไม่รับอุทธรณ์คำสั่งเพราะเหตุที่ผู้ร้องยื่นอุทธรณ์คำสั่งเกิน ๗ วัน นับแต่วันมีคำสั่ง จึงไม่ชอบและย่อมไม่ทำให้คดีเป็นที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๖ วรรคหนึ่ง เนื่องจากเป็นคำสั่งยื่นตามคำสั่งของศาลชั้นต้นที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๕๘๒/๒๕๕๖ วินิจฉัยว่า คดีมีปัญหาที่ต้องวินิจฉัยตามฎีกาของจำเลยซึ่งฎีกาว่า อุทธรณ์ของโจทก์ตามข้อ ๒.๑ เป็นอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง เมื่อศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ภาค ๕ มีคำสั่งไม่รับอุทธรณ์โจทก์ในข้อนี้ คำสั่งไม่รับอุทธรณ์ดังกล่าว จึงเป็นที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓๖ เห็นว่า คำสั่งศาลอุทธรณ์ภาค ๕ อันจะเป็นที่สุดตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้ หมายความว่า คำสั่งนั้นเป็นคำสั่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย คดีนี้โจทก์ฟ้องขอให้ขับไล่จำเลยออกจากบ้านและที่ดินพิพาทโดยอ้างว่าจำเลยนำมาขายฝากแก่โจทก์แล้วไม่ไถ่ถอนภายในกำหนด จำเลยให้การว่า จำเลยขอไถ่ถอนการขายฝากแล้วแต่โจทก์ผิดนัดซึ่งถือว่าจำเลยยังให้การต่อสู้ว่ากรรมสิทธิ์ในบ้านและที่ดินพิพาทยังไม่ตกแก่โจทก์ตามสัญญาขายฝาก จึงเป็นคดีมีทุนทรัพย์ตามราคาที่ยขายฝากคือ ๑๕๐,๐๐๐ บาท เมื่อโจทก์ยื่นอุทธรณ์ ศาลชั้นต้นมีคำสั่งรับอุทธรณ์ของโจทก์ฉบับลงวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๓ ทั้งฉบับโดยสั่งรับอุทธรณ์ปัญหาข้อเท็จจริงตามอุทธรณ์โจทก์ข้อ ๒.๑ และสั่งรับอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมายตามอุทธรณ์โจทก์ข้อ ๒.๒ ต่อมาวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๓ ศาลชั้นต้นมีคำสั่งยกเลิกคำสั่งเดิมที่สั่งรับอุทธรณ์ของโจทก์โดยอ้างว่าอุทธรณ์ของโจทก์ทั้งฉบับเป็นอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง เมื่อคดีนี้เป็นคดีฟ้องขับไล่ออกจากอสังหาริมทรัพย์ ค่าเช่าเดือนละไม่เกิน ๔,๐๐๐ บาท จึงต้องห้ามมิให้อุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงซึ่งเป็นคำสั่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย โจทก์อุทธรณ์คำสั่งศาลชั้นต้นที่ไม่รับอุทธรณ์แม้ศาลอุทธรณ์ภาค ๕ จะมีคำสั่ง (ฉบับลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๓) ให้รับอุทธรณ์โจทก์ในปัญหาข้อกฎหมายตามอุทธรณ์โจทก์ข้อ ๒.๒ และมีคำสั่งยื่นตามคำสั่งศาลชั้นต้นที่ไม่รับอุทธรณ์โจทก์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามอุทธรณ์โจทก์ข้อ ๒.๑ แต่ต่อมาเมื่อศาลอุทธรณ์ภาค ๕ พิจารณาแล้วเห็นว่า การที่ศาลอุทธรณ์ภาค ๕ มีคำสั่ง (ฉบับลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๓) ไม่รับอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามอุทธรณ์โจทก์ข้อ ๒.๑ เป็นคำสั่งโดยผิดหลง ศาลอุทธรณ์ภาค ๕ ย่อมมีอำนาจเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวได้ ซึ่งเท่ากับว่าศาลอุทธรณ์ภาค ๕ มีคำสั่งรับอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามอุทธรณ์โจทก์ข้อ ๒.๑ และได้วินิจฉัยต่อไปว่า ข้อเท็จจริงฟังได้ว่าจำเลยไม่ได้ไถ่ถอนที่ดินพิพาทภายในกำหนดเวลา ๖ เดือน นับตั้งแต่วันที่ขายฝาก คำสั่งของศาลอุทธรณ์ภาค ๕ (ฉบับลงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๓) จึงไม่เป็นที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาในคดียาเสพติดที่วินิจฉัยเกี่ยวกับความเป็นที่สุดของคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ซึ่งพอเทียบเคียงกับคดีแพ่งได้ คือ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๓๕๕๘/๒๕๕๖ วินิจฉัยว่า คดีนี้โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยในความผิดฐานมีเมทแอมเฟตามีนไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย อันเป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๕ ซึ่งมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว บัญญัติว่า “ให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งโดยมิชักช้า และภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา ๑๖ และมาตรา ๑๕ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เฉพาะการกระทำซึ่งเป็นความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดให้เป็นที่ที่สุด” และมาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง แล้ว คู่ความอาจยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องไปพร้อมกับฎีกาต่อศาลฎีกาภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลนั้น ให้คู่ความฝ่ายที่ขออนุญาตฎีกาฟัง เพื่อขอให้พิจารณารับฎีกาไว้วินิจฉัยก็ได้” เมื่อจำเลยฎีกาโต้แย้งคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ โดยไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง คำพิพากษาศาลอุทธรณ์จึงเป็นที่ที่สุดตามมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่งที่ศาลชั้นต้นรับฎีกาของจำเลย จึงเป็นการไม่ชอบ ศาลฎีกาไม่รับวินิจฉัย อนึ่ง เกี่ยวกับการบังคับชำระค่าปรับจากจำเลย ที่ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า ไม่ชำระค่าปรับให้จัดการตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๕,๓๐ ถือเป็นกรณีที่ศาลชั้นต้นไม่ได้สั่งให้กักขังจำเลยไว้เป็นอย่างอื่น ดังนั้น หากจะกักขังจำเลยแทนค่าปรับก็กักขังได้เพียง ๑ ปี ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐ วรรคแรก การที่ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้เป็นว่า หากต้องกักขังแทนค่าปรับให้กักขังไม่เกิน ๒ ปี โดยโจทก์ไม่ได้อุทธรณ์ถือว่าเป็นการเพิ่มเติมโทษจำเลย ซึ่งเป็นการไม่ชอบคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ในส่วนนี้ ไม่ชอบด้วยกฎหมาย จึงไม่เป็นที่ที่สุดตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง ปัญหาดังกล่าวเป็นข้อกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย ศาลฎีกามีอำนาจยกขึ้นวินิจฉัยและแก้ไขให้ถูกต้องได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๕๕ วรรคสอง ประกอบมาตรา ๒๒๕

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวเท่ากับศาลฎีกาเห็นว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์แม้จะมีกฎหมายบัญญัติให้เป็นที่ที่สุด ก็มีได้เป็นที่ที่สุดโดยเด็ดขาด หากคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นการสั่งไปโดยผิดหลงไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ศาลอุทธรณ์ย่อมมีอำนาจเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวของตนและมีคำสั่งใหม่ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๓ หากคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ไม่ถูกต้องตามกฎหมายและคดีขึ้นมาสู่ศาลฎีกาแล้ว ศาลฎีกาในฐานะศาลสูงสุดย่อมมีอำนาจแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้

เมื่อมีการเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต จึงมี ปัญหาสำคัญที่ต้องพิจารณาว่า คดีที่มีเนื้อหาแห่งคดีเป็นเรื่องที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายอื่นได้บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องนั้นเป็นที่สุดไว้เป็นการเฉพาะ คู่ความมีสิทธิขออนุญาตฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องดังกล่าวหรือไม่ ซึ่งนักกฎหมายยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ โดยไพโรจน์ วายุภาพ (๒๕๕๕ : ๒๕๐) ได้อธิบายผลของการเปลี่ยนระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตไว้ว่า คดีใดที่ขึ้นมาสู่ศาลชั้นอุทธรณ์ และศาลชั้นอุทธรณ์มีคำพิพากษาหรือคำสั่ง คู่ความย่อมมีสิทธิขออนุญาตฎีกาได้ตามมาตรา ๒๔๗ ที่แก้ไขใหม่ แม้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์นั้นจะมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าให้เป็นที่สุดก็ฎีกาและขออนุญาตฎีกาได้ เช่น กรณีอุทธรณ์คัดค้านคำสั่งศาลชั้นต้นที่ไม่อนุญาตให้พิจารณาคดีใหม่ตามมาตรา ๑๕๕ เบญจ วรคดี เนื่องจากมาตรา ๒๔๗ ที่แก้ไขใหม่ มิได้บัญญัติว่า คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ที่มีกฎหมายบัญญัติว่าให้เป็นที่สุดจะฎีกาและขออนุญาตฎีกาไม่ได้ดังที่มาตรา ๒๒๑ บัญญัติไว้ ในกรณีที่มีการประนีประนอมยอมความกันในชั้นอุทธรณ์ และศาลชั้นอุทธรณ์พิพากษตามยอม ย่อมฎีกาและขออนุญาตฎีกาได้ หรือกรณีที่ศาลชั้นอุทธรณ์มีคำพิพากษาและมีคำสั่งในเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมไว้อย่างไร ย่อมฎีกาในปัญหาเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมอย่างเดียวและขออนุญาตฎีกาได้เช่นกัน กรณีนี้ในชั้นอุทธรณ์มาตรา ๒๒๑ บัญญัติไว้ชัดเจนว่า “ภายใต้บังคับบทบัญญัติมาตรา ๑๓๘, ๑๖๘, ๑๘๘ และ ๒๒๒” แต่มาตรา ๒๔๗ ที่แก้ไขใหม่ มิได้บัญญัติไว้เช่นนั้น ส่วนศาลฎีกาจะอนุญาตให้ฎีกาหรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง การพิจารณาพิพากษาคดีจึงเป็นระบบ ๒ ชั้นศาลโดยศาลชั้นต้นและศาลชั้นอุทธรณ์ ส่วนศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาแต่ฎีกาที่เป็นปัญหาสำคัญอันศาลฎีกาควรวินิจฉัยตามมาตรา ๒๔๕ ที่แก้ไขใหม่

ในเรื่องเดียวกันนี้คณะอนุกรรมการปรับปรุงแก้ไขคู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการ (คณะที่ ๑) ซึ่งคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมแต่งตั้ง ได้ประชุมพิจารณาแก้ไขคู่มือปฏิบัติราชการของผู้พิพากษาเกี่ยวกับการอุทธรณ์ฎีกาให้สอดคล้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่แก้ไขใหม่ในการประชุมครั้งที่ ๒๕/๒๕๕๕ เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๕๕ โดยที่ประชุมคณะอนุกรรมการดังกล่าวมีความเห็นในประเด็นปัญหาว่า กรณีที่มีกฎหมายบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด จะขออนุญาตฎีกาได้หรือไม่ เป็น ๒ ฝ่าย

อนุกรรมการฝ่ายหนึ่งเห็นว่า สามารถขออนุญาตฎีกาได้เพราะการที่กฎหมายบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นที่สุด เป็นข้อจำกัดสิทธิในการฎีกาตามระบบสิทธิ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตก็ไม่จำเป็นต้องมีข้อจำกัดใด ๆ เพราะในที่สุดแล้วเป็นอำนาจของศาลฎีกาในการพิจารณาว่าจะอนุญาตให้ฎีกาหรือไม่

ส่วนอนุกรรมการอีกฝ่ายหนึ่ง เห็นว่า ไม่สามารถขออนุญาตฎีกาได้เพราะเมื่อกฎหมายบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นเป็นที่สุดแล้ว หากยังสามารถขออนุญาตฎีกาได้ต่อไปอีก ก็จะเป็นการที่อำนาจตุลาการก้าวล่วงอำนาจนิติบัญญัติ การที่กฎหมายกำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในบางกรณีเป็นที่สุดถือเป็นนโยบายที่ฝ่ายนิติบัญญัติต้องการให้เป็นที่ยุติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๔/๑ เป็นบทกฎหมายทั่วไปเรื่องการอุทธรณ์ฎีกา ส่วนกรณีใดที่กฎหมายบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดถือเป็นบทเฉพาะของเรื่องนั้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมายซึ่งเป็นผู้พิพากษาที่มีประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่ นายรังสรรค์ กุลาเลิศ ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกา, นายนวนรัตน์ กลิ่นรัตน์ ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗, นายจิระพัฒน์ พันธุ์ทวี ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๕, นายอนุกุลกิจ เศรษฐกิจนุกูล ตำแหน่งรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง และนางสาวอาภากริ อาสภวิริยะ ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งห้าท่าน มีความเห็นทำนองเดียวกันว่า กรณีที่กฎหมายบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด คู่ความไม่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ โดยพิจารณาจากเจตนารมณ์ของกฎหมายดังกล่าวที่ต้องการให้ข้อพิพาทที่ไม่ใช่ประเด็นสำคัญในคดีเสร็จเด็ดขาดไปโดยเร็วและการพิจารณาพิพากษาโดยศาล ๒ ชั้น น่าจะเพียงพอที่จะอำนวยความยุติธรรมแก่คู่ความแล้ว หากกฎหมายที่แก้ไขใหม่มีเจตนารมณ์ที่จะให้คดีทุกคดีรวมทั้งคดีที่กฎหมายบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดอยู่เดิม เป็นคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ ก็น่าจะต้องแก้ไขบทมาตราดังกล่าว ที่บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดให้มีข้อความเช่นเดียวกับมาตรา ๒๔๔/๑ เสียในคราวเดียวกันโดยเพิ่มเติมข้อความว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔๗” หรือ “เว้นแต่จะได้รับอนุญาตให้ฎีกาจากศาลฎีกา” ในบทบัญญัติมาตราดังกล่าวด้วย เมื่อไม่มีการแก้ไขบทมาตราดังกล่าว ก็ต้องถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องนั้น ๆ เป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๗ เมื่อคดีถึงที่สุดตามบทบัญญัติของกฎหมายเฉพาะแล้ว กรณีจึงไม่อาจจะขออนุญาตฎีกาได้อีก

สำหรับผู้วิจัยมีความเห็นทำนองเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว และมีความเห็นเพิ่มเติมว่า หากกฎหมายมีเจตนารมณ์ที่จะให้ใช้ระบบอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่งทุกคดี โดยให้ศาลฎีกาเป็นผู้พิจารณาเองว่าจะรับคดีใดไว้พิจารณา เมื่อพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ.๒๕๕๘ บัญญัติเพิ่มเติมมาตรา ๒๔๔/๑ ความว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔๗ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด” แล้ว ก็น่าจะยกเลิกข้อความ

ที่ว่า “คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด” ที่มีอยู่ในบทบัญญัติมาตราต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือกฎหมายอื่นเสีย การคงข้อความจำกัดสิทธิฎีกาในระบบเดิมไว้จึงก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายในระบบใหม่

เมื่อประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมิได้บัญญัติถึงขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ไว้โดยชัดเจน หากจะถือตามความเห็นที่ว่า กรณีที่มีกฎหมายบัญญัติห้ามฎีกาหรือบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นที่สุดไว้เป็นการเฉพาะ คู่ความสามารถขออนุญาตฎีกาได้ก็ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่า คู่ความจะต้องใช้สิทธิยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งทั้งที่เป็นคดีหลักและคดีสาขาที่ศาลชั้นอุทธรณ์ จำนวน ๑๑ ศาล ได้แก่ ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค ๑ - ๙ และศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ มีคำพิพากษาหรือคำสั่งเกือบทุกคดี

ตารางที่ ๔ - ๑ : สถิติจำนวนคดีแพ่งทั่วไปและคดีแพ่งของศาลชำนัญพิเศษที่ศาลชั้นอุทธรณ์พิจารณาเสร็จ

ศาล	พ.ศ. ๒๕๕๕	พ.ศ. ๒๕๖๐
ศาลอุทธรณ์	๓,๑๘๔	๒,๔๗๓
ศาลอุทธรณ์ภาค ๑	๕๒๕	๑,๑๑๔
ศาลอุทธรณ์ภาค ๒	๕๗๒	๖๗๒
ศาลอุทธรณ์ภาค ๓	๗๐๕	๗๑๕
ศาลอุทธรณ์ภาค ๔	๗๐๗	๖๒๒
ศาลอุทธรณ์ภาค ๕	๔๔๖	๔๓๑
ศาลอุทธรณ์ภาค ๖	๕๓๗	๔๕๕
ศาลอุทธรณ์ภาค ๗	๖๗๑	๖๐๓
ศาลอุทธรณ์ภาค ๘	๗๐๒	๖๐๕
ศาลอุทธรณ์ภาค ๙	๒๕๖	๒๗๑
ศาลอุทธรณ์คดีชำนัญพิเศษ	๕	๒,๒๑๒
รวม	๘,๗๑๔	๑๐,๑๘๑

ที่มา : สำนักแผนงานและงบประมาณ สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๖๑

ตารางที่ ๔-๒ : สถิติจำนวนคดีแพ่งทั่วไปรับใหม่ของศาลฎีกา

พ.ศ.	คดีแพ่งรับใหม่	คำร้องขออนุญาต ฎีการับใหม่	คำร้องขออนุญาต ฎีกาเสร็จไป	คำร้องขออนุญาต ฎีกาค้าง
๒๕๕๓	๔,๐๐๓	-	-	-
๒๕๕๔	๓,๓๑๔	-	-	-
๒๕๕๕	๓,๒๖๔	๘	๕	๓
๒๕๖๐	๓,๑๓๒	๖๕๓	๓๔๒	๓๑๘
๒๕๖๑ (ม.ค.-เม.ย.)	๖๒๖	๕๕๒	๔๐๑	๔๖๕

ที่มา : ส่วนบริหารจัดการคดี สำนักอำนวยการประจำศาลฎีกา, ๒๕๖๑

เมื่อพิจารณาปริมาณคดีตามสถิติคดีข้างต้นจะพบว่า ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และ พ.ศ. ๒๕๖๐ ศาลชั้นอุทธรณ์ ๑๑ ศาล พิจารณาคดีแพ่งเสร็จรวมกันโดยเฉลี่ยปีละประมาณ ๕,๐๐๐ คดี และจะมีคดีแพ่งประมาณหนึ่งในสาม ที่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา โดยจะมีทั้งคดีที่ฎีกาตามระบบเดิม คือคดีที่ฟ้องก่อนวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ซึ่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๓) พ.ศ. ๒๕๕๘ มีผลใช้บังคับ และคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาตามระบบใหม่ แม้ว่าคดีแพ่งรับใหม่ของศาลฎีกาจะมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากคดีแพ่งที่ศาลชั้นอุทธรณ์มีคำพิพากษาหรือคำสั่งแล้ว ส่วนหนึ่งต้องไปดำเนินการขออนุญาตฎีกาก่อนและศาลฎีกาไม่อนุญาตให้ฎีกา แต่ปริมาณคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งกลับเพิ่มสูงขึ้นมาก โดยเพิ่มจาก ๘ คดี ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ซึ่งเป็นปีแรกที่เริ่มมีการยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกา ตามกฎหมายที่แก้ไขใหม่ เป็น ๖๕๓ คดี ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ และเพียงช่วง ๔ เดือนแรกของปี พ.ศ. ๒๕๖๑ ก็มีปริมาณคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งมากถึง ๕๕๒ คดี คิดเป็นร้อยละ ๘๔ ของปริมาณคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ทั้งปี แสดงถึงแนวโน้มที่จะมีการยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเมื่อกฎหมายมีความไม่ชัดเจนเท่ากับกฎหมายเปิดโอกาสให้คู่ความยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้ทุกคดี และคู่ความส่วนใหญ่ น่าจะไม่ละทิ้งโอกาสที่จะสู้คดีจนครบสามศาล จึงมีความเป็นไปได้อย่างมากที่จะมีคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งขึ้นสู่ศาลฎีกาจำนวนหลายพันคดีต่อปี ทั้งนี้ ศาลฎีกาก็สังเกตเห็นว่าจะมีคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาจำนวนมาก จึงได้จัดตั้งแผนกคดีพิเศษในศาลฎีกาเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่งคือ แผนกคดีคำสั่งคำร้องและขออนุญาตฎีกา เพื่อบริหารจัดการคดีคำร้องขอ

อนุญาตฎีกาให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วและเป็นแนวทางเดียวกัน โดยตามประกาศคณะกรรมการบริหาร ศาสนาพุทธ ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ๒๕๖๑ เรื่อง การจัดตั้งแผนกในศาลฎีกา (ฉบับที่ ๕) กำหนดให้ แผนกคดีพิเศษดังกล่าวเริ่มทำการตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ๒๕๖๑ เป็นต้นไป

แม้ว่ากระบวนการพิจารณาวินิจฉัยและมีคำสั่งร้องขออนุญาตฎีกาคดีแพ่ง จะมีความยุ่งยากซับซ้อนน้อยกว่ากระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกา และประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๔๗ บัญญัติให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกา ให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว โดยศาลฎีกาได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานยกร่างคำสั่งร้องขออนุญาตฎีกา ในคดีแพ่งเพื่อเป็นแนวทางและอำนวยความสะดวกแก่ผู้พิพากษาศาลฎีกาในการพิจารณาวินิจฉัย คำร้องขออนุญาตฎีกาได้อย่างถูกต้องเหมาะสมรวดเร็วและเป็นธรรม แต่ในการปฏิบัติงานจริง ผู้พิพากษาต้องใช้ความละเอียดรอบคอบและถี่ถ้วนในการตรวจพิจารณาฎีกาและสำนวนคดีทั้งหมด ประกอบกับหลักเกณฑ์การอนุญาตให้ฎีกาตามกฎหมาย ทั้งต้องคำนึงด้วยว่า หากอนุญาตให้ฎีกา โดยง่ายก็จะเป็นภาระในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาต่อไปจนอาจทำให้ศาลฎีกาประสบ ปัญหาปริมาณคดีล้นศาลดังเช่นที่เคยเป็นมา แต่หากอนุญาตให้ฎีกาอย่างเคร่งครัดมากเกินไปซึ่งทำให้ คดีที่ไม่ได้รับอนุญาตให้ฎีกายุติไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ที่อาจมีข้อผิดพลาด บกพร่องบ้าง ก็อาจทำให้เสียความยุติธรรมได้ การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาจึงต้องใช้ ระยะเวลาานพอสมควร โดยตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ข้อ ๑๒ กำหนดให้องค์คณะผู้พิพากษาพึงพิจารณาวินิจฉัยและมีคำสั่งร้องขออนุญาต ฎีกาให้แล้วเสร็จภายใน ๑ เดือน นับแต่วันที่ได้รับสำนวน นอกจากนี้หลังจากองค์คณะผู้พิพากษา ศาลฎีกาทำคำสั่งร้องดังกล่าวแล้วเสร็จ ก็ยังต้องผ่านกระบวนการตรวจร่างคำสั่งของกองผู้ช่วย ผู้พิพากษาศาลฎีกาและกระบวนการพิจารณาสั่งออกร่างคำสั่งของผู้บริหารผู้รับผิดชอบราชการศาล ฎีกาก่อนที่จะส่งคำสั่งศาลฎีกาไปให้ศาลชั้นต้นอ่านให้คู่ความฟัง ซึ่งต้องใช้เวลาอีกระยะหนึ่ง ตามสถิติคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งจึงปรากฏว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำ ร้องดังกล่าวแล้วเสร็จประมาณ ร้อยละ ๕๒ เท่านั้น ดังนั้น หากมีการยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาใน คดีแพ่งจำนวนมากก็ย่อมมีผลทำให้ศาลฎีกาไม่สามารถพิจารณาคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ให้เสร็จสิ้นไป ด้วยความรวดเร็วได้ แม้ว่าปริมาณคดีแพ่งรับใหม่ของศาลฎีกาจะลดลงแล้วก็ตาม และถ้าศาลฎีกา ยังคงอยู่ในสถานะที่มีปริมาณคดีค้างพิจารณาสะสมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องอีก การแก้ไขกฎหมาย เปลี่ยนระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ ก็น่าจะยังไม่สามารถแก้ไขปัญหา ปริมาณคดีล้นศาลในศาลฎีกาได้อย่างเด็ดขาดสมบูรณ์

๒. ความยุ่งยากในกระบวนการขออนุญาตฎีกา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๕๐ บัญญัติให้อำนาจประธานศาลฎีกาออกข้อกำหนดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกา การพิจารณาวินิจฉัย และระยะเวลาในการพิจารณาคำร้อง การตรวจรับฎีกา การแก้ฎีกา การพิจารณา และการพิพากษาคดี รวมทั้งการสั่งคืนค่าฤชาธรรมเนียม โดยเมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้ และประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ กำหนดกระบวนการขออนุญาตฎีกาและการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกา โดยข้อกำหนดดังกล่าว ข้อ ๑๐ ระบุว่า เมื่อศาลชั้นต้นได้ตรวจคำร้องและคำฟ้องฎีกาแล้วให้รีบส่งสำเนาคำร้องและคำฟ้องฎีกานั้นให้คู่ความอีกฝ่ายแล้วส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาและสำนวนความไปยังศาลฎีกาโดยเร็ว ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องรอคำคัดค้านของคู่ความฝ่ายนั้น แต่ถ้ามีการยื่นคำคัดค้านภายหลังที่ได้ดำเนินการดังกล่าวแล้วก็ให้ส่งคำคัดค้านนั้นไปยังศาลฎีกาเพื่อประกอบการพิจารณาวินิจฉัย ข้อ ๑๔ และข้อ ๑๕ ระบุว่าเมื่อองค์คณะผู้พิพากษามีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาและสั่งรับฎีกาทั้งหมดหรือบางข้อไว้พิจารณาหรือมีคำสั่งยกคำร้องและไม่รับฎีกา แล้วให้ส่งคำสั่งดังกล่าวไปยังศาลชั้นต้นเพื่ออ่านให้คู่ความฟังกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกา จำเลยฎีกาอาจยื่นคำแก้ฎีกาต่อศาลชั้นต้นได้ภายในกำหนด ๑๕ วัน นับแต่วันฟังคำสั่ง และภายในกำหนด ๗ วัน นับแต่วันที่จำเลยฎีกายื่นคำแก้ฎีกาหรือนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับการยื่นคำแก้ฎีกาได้สิ้นสุดลง ให้ศาลชั้นต้นส่งคำแก้ฎีกาไปยังศาลฎีกาหรือแจ้งให้ทราบว่ามีคำแก้ฎีกา เมื่อศาลฎีกาได้รับคำแก้ฎีกาหรือแจ้งความดังกล่าวแล้วให้นำคดีลงสารบบความโดยพลัน

กระบวนการตามข้อกำหนดดังกล่าวยังคงให้ศาลชั้นต้นและคู่ความดำเนินการต่าง ๆ ทำนองเดียวกันกับกระบวนการยื่นคำร้องทั่วไป การยื่นอุทธรณ์ และการมีคำสั่งคำร้องของศาลสูงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งมีขั้นตอนสลับซับซ้อนหลายขั้นตอนและไม่อาจควบคุมระยะเวลาดำเนินการให้อยู่ในกรอบเวลาที่รวดเร็วเหมาะสมได้ ทำให้ศาลชั้นต้นมักจะมีปัญหาความล่าช้าในการส่งเรื่องให้ศาลสูงพิจารณาและการอ่านคำสั่งของศาลสูงให้คู่ความฟังอยู่เสมอ

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ นางสาวอาภากรวี อาสภวิริยะ ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ให้ข้อมูลว่ามีหลายกรณีที่ศาลชั้นต้นปฏิบัติไม่ตรงตามขั้นตอนในข้อกำหนดและศาลฎีกาต้องย้อนสำนวนให้ศาลชั้นต้นดำเนินการตามข้อกำหนดให้ถูกต้องก่อน แล้วจึงส่งสำนวนกลับไปให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาใหม่อีกครั้ง บางกรณีศาลฎีกามีคำสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาและส่งไปให้ศาลชั้นต้นอ่านให้คู่ความฟังแล้ว ปรากฏว่าก่อนอ่านคำสั่งศาลฎีกา คู่ความอีกฝ่ายเพ่งยื่นคำคัดค้านคำร้องขออนุญาตฎีกา ศาลชั้นต้นจึงงดการอ่านคำสั่งศาลฎีกาและส่งของคำสั่งศาลฎีกาพร้อมสำนวนและคำคัดค้านมาให้ศาลฎีกาพิจารณา

นายอนุชิต กิจ เศรษฐกิจนุกูล ตำแหน่งรองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง ให้ข้อมูลว่า การให้จำเลยฎีกาแก้ฎีกาภายหลังศาลฎีกาอนุญาตให้ฎีกาแล้ว ทำให้สำนวนต้องอยู่ที่ศาลชั้นต้น เพื่อรอคำแก้ฎีกาอีกช่วงเวลาหนึ่ง หากจำเลยฎีกามีหลายคนและไม่ได้มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลชั้นต้นที่พิจารณาพิพากษาคดี ก็อาจต้องใช้ระยะเวลานานหลายเดือนกว่าจะส่งสำนวนไปให้ศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาคดีได้

นายจิระพัฒน์ พันธุ์ทวี ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๕ และเคยดำรงตำแหน่งเลขานุการศาลฎีกา ให้ข้อมูลว่า เมื่อศาลฎีกามีคำสั่งแล้วจะใส่ซองปิดผนึกไว้และส่งของคำสั่งศาลฎีกาพร้อมสำนวนไปยังศาลชั้นต้น โดยคำสั่งศาลฎีกาก่อนที่จะอ่านให้คู่ความฟังถือว่าเป็นความลับของทางราชการ เมื่อศาลชั้นต้นได้รับของคำสั่งศาลฎีกาแล้วก็จะพิมพ์หมายแจ้งวันนัดฟังคำสั่งศาลฎีกาให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ และจะเปิดซองนำคำสั่งศาลฎีกาออกมาอ่านให้คู่ความฟัง โดยเปิดเผยในวันนัด เมื่ออ่านคำสั่งศาลฎีกาแล้ว ศาลชั้นต้นก็จะแจ้งให้ศาลฎีกาทราบ และถือว่าคำสั่งศาลฎีกานั้นสามารถนำไปเผยแพร่ตลอดจนใช้อ้างอิงได้

ด้วยข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวทำให้เห็นได้ว่า แม้ว่ากฎหมายจะมีเจตนารมณ์ที่จะให้การดำเนินการขออนุญาตฎีกาและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว แต่จากกระบวนการขออนุญาตฎีกาตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนงานทางธุรการก่อนและหลังการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาขององค์คณะผู้พิพากษา กลับมีส่วนทำให้การรอฟังผลการขออนุญาตฎีกาของคู่ความต้องใช้ระยะเวลานานเกินสมควร และอาจทำให้ประชาชนเข้าใจไปได้ว่าศาลใช้เวลาไปกับการดำเนินการทางธุรการและให้ความสำคัญกับแบบพิธีในชั้นนี้มากเกินไป นอกจากนี้ คดีที่ศาลฎีกามีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาแล้ว ศาลฎีกาก็ยังไม่สามารถพิจารณาพิพากษาในเนื้อหาแห่งคดีตามฎีกาของคู่ความไปได้ โดยต้องรอให้เสร็จสิ้นกระบวนการแก้ฎีกาของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเสียก่อน เป็นเหตุให้ประชาชนเข้าใจว่าศาลฎีกายังคงพิจารณาคดีล่าช้า แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตแล้วก็ตาม อันอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความสะดวกของศาลยุติธรรมได้

สำหรับสภาพปัญหาในการดำเนินการที่เกิดขึ้นทั้งสองประการดังกล่าวสืบเนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องของไทยโดยเฉพาะ โดยไม่ปรากฏกรณีปัญหาดังกล่าวในการขออนุญาตฎีกาตามกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศเยอรมนีแต่อย่างใด

แนวทางการปรับปรุงหลักเกณฑ์และกระบวนการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง

เมื่อมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตมาได้ระยะหนึ่ง ปรากฏผลกระทบและปัญหาในการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น จึงจำเป็นต้องดำเนินการแก้ไขและหามาตรการป้องกันเพื่อมิให้ศาลฎีกาต้องประสบปัญหาปริมาณคดีต้นศาลทำให้การพิจารณาคดีล่าช้า โดยตามแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๑ – ๒๕๖๔ ในส่วนยุทธศาสตร์ระดับมาตรฐานระบบงานศาลยุติธรรมสู่ระดับสากล มีตัวชี้วัดที่เกี่ยวกับศาลฎีกาคือ คดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาพิจารณาแล้วเสร็จในแต่ละปีด้วยความถูกต้องเป็นธรรมไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ คดีค้างพิจารณาเกิน ๑ ปี ลดลง และคำพิพากษาศาลฎีกายืนตามคำพิพากษาศาลชั้นอุทธรณ์ ไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๕๕ โดยมีแนวทางการดำเนินการที่เกี่ยวข้อง คือพัฒนามาตรฐานการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลยุติธรรมให้มีความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ตลอดจนปรับปรุงขั้นตอนการดำเนินการของศาลยุติธรรมให้มีความคล่องตัวสะดวกรวดเร็วมากขึ้น ซึ่งหากมีการกำหนดแนวทางการปรับปรุงหลักเกณฑ์และกระบวนการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมดังกล่าวนอกจากจะเป็นการพัฒนากระบวนการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่งซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็วยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นการนำแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมไปใช้ปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมตามคำสั่งคณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมที่ ๒๘/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๐ ที่ให้ศาลยุติธรรมใช้แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงานและพัฒนาองค์กรศาลยุติธรรมอีกด้วย

สำหรับปัญหาความไม่ชัดเจนของกฎหมายเกี่ยวกับขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ เมื่อเป็นกรณีที่นักกฎหมายมีความเห็นแตกต่างกัน และเป็นระยะเริ่มแรกของการเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตซึ่งนักกฎหมายอาจจะยังมีความรู้ความเข้าใจหลักการของระบบอนุญาต สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกา ตลอดจนหลักเกณฑ์และวิธีการในการขออนุญาตฎีกาตามระบบใหม่ไม่เพียงพอและไม่ตรงกันจึงยากที่จะได้ข้อยุติที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปได้ แม้ว่าจะได้นำปัญหาดังกล่าวเสนอให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยก็อาจจะไม่สามารถใช้เป็นแนวทางวินิจฉัยคดีที่ตามมาภายหลังได้ทุกคดี เพราะบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องอาจจะแตกต่างกัน นอกจากนี้ แม้ว่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจะวินิจฉัยว่า กรณีที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด คู่ความไม่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ แต่หากต่อไปมีการยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีทำนองเดียวกันอีก ศาลชั้นต้น

ก็ต้องส่งคำร้องมาให้ศาลฎีกาวินิจฉัย เนื่องจากศาลชั้นต้นไม่มีอำนาจส่งคำร้องดังกล่าวเอง ทำให้ไม่อาจลดปริมาณคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาในลักษณะนี้ได้ กรณีนี้จึงสมควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเพื่อกำหนดขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ให้ชัดเจนว่า คดีที่ไม่สามารถฎีกาได้ในระบบสิทธิตามกฎหมายเดิม เป็นคดีที่ไม่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ และหากคู่ความยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในกรณีนี้ ก็ให้ศาลชั้นต้นมีอำนาจส่งยกคำร้องและสั่งไม่รับฎีกาได้ คำสั่งศาลชั้นต้นให้เป็นที่สุด เพื่อมิให้ศาลฎีกามีภาระต้องพิจารณาวินิจฉัยคำร้องดังกล่าวอีก

ส่วนปัญหาความยุ่งยากในกระบวนการขออนุญาตฎีกา การที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๕๐ ให้อำนาจประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาออกข้อกำหนดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งเป็นรายละเอียดในการดำเนินการขออนุญาตฎีกาในชั้นฎีกาซึ่งบังคับในศาลยุติธรรมได้เอง ก็เพื่อให้ศาลซึ่งเป็นผู้ควบคุมกระบวนการพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์และกระบวนการพิจารณาที่คู่ความและศาลต้องปฏิบัติเพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรมมากที่สุด ทั้งกระบวนการออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกามีความยุ่งยากซับซ้อนและใช้เวลาดำเนินการน้อยกว่ากระบวนการออกกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติมาก จึงทำให้ศาลสามารถปรับเปลี่ยนกระบวนการวิธีพิจารณาความให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อเป็นที่ประจักษ์ว่ากระบวนการในการขออนุญาตฎีกาในส่วนก่อนและหลังจากองค์คณะผู้พิพากษาพิจารณาวินิจฉัยและมีคำสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ไม่เอื้ออำนวยให้การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องดังกล่าวของศาลฎีกาเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม ทั้งมีผลทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาแล้วต้องล่าช้า จึงสมควรแก้ไขข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาดังกล่าว โดยกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำคัดค้านคำร้องขออนุญาตฎีกาให้ชัดเจน เพื่อมิให้เป็นข้อขัดข้องในการมีคำสั่งคำร้องของศาลฎีกา และเมื่อข้อกำหนดให้สิทธิคู่ความอีกฝ่ายยื่นคำคัดค้านคำร้องขออนุญาตฎีกาได้ จึงสมควรกำหนดให้คู่ความอีกฝ่ายยื่นคำแก้ฎีกาในคราวเดียวกัน เพื่อให้ศาลฎีกาสามารถพิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกาและคำฟ้องฎีกาได้ละเอียดรอบคอบยิ่งขึ้นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัยหรือไม่ ทั้งหากศาลฎีกามีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาแล้ว ศาลฎีกาก็สามารถพิจารณาพิพากษาคดีตามฎีกาไปได้เลย โดยไม่ต้องย้อนสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นดำเนินการให้คู่ความอีกฝ่ายยื่นคำแก้ฎีกาก่อน แล้วจึงส่งสำนวนคืนมาให้ศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาคดีตามฎีกาอีกรอบหนึ่ง

นอกจากนี้ สมควรปรับปรุงกระบวนการอ่านคำสั่งคำร้องของศาลฎีกาโดยในชั้นขออนุญาตฎีกาเป็นเพียงการพิจารณาว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัยหรือไม่ โดยยังไม่ได้มีการวินิจฉัยในเนื้อหาแห่งคดี คดีที่ศาลฎีกามีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาก็ไม่ได้

หมายความว่า เมื่อศาลฎีกาพิจารณาคดีนั้นแล้วจะต้องพิพากษากลับหรือแก้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ เมื่อศาลฎีกามีคำสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาแล้ว จึงสมควรกำหนดให้มีผลทันทีและให้ศาลชั้นต้นแจ้งคำสั่งของศาลฎีกาให้คู่ความทราบ โดยไม่ถือว่าคำสั่งดังกล่าวเป็นความลับของทางราชการจนกว่าจะได้อ่านให้คู่ความฟังโดยเปิดเผยในศาลดังเช่นคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา โดยทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ (๓) ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการพิจารณาในชั้นฎีกาตามระบบอนุญาตมีความรวดเร็วยิ่งขึ้น และโดยที่การอ่านคำสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาวินิจฉัยและระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกาซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๕๐ บัญญัติให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา กรณีนี้จึงอาจเพียงแต่แก้ไขข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ.๒๕๕๘ ระบุให้ศาลชั้นต้นแจ้งคำสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาให้คู่ความทราบ โดยไม่จำเป็นต้องแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๑๔๐ (๓) แต่อย่างใด

หากได้มีการปรับปรุงหลักเกณฑ์และกระบวนการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งตามแนวทางดังกล่าวข้างต้น ก็เชื่อได้ว่าจะทำให้นักกฎหมายและประชาชนทั่วไปมีความเข้าใจและเห็นถึงประโยชน์ของการแก้ไขเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตเพิ่มมากขึ้น และทำให้ปริมาณคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาลดน้อยลง การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็วยิ่งขึ้น

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

ศาลฎีกาประสบปัญหาปริมาณคดีต้นศาลจนเป็นเหตุให้การพิจารณาพิพากษาคดีต้องล่าช้ามาอย่างต่อเนื่อง โดยสาเหตุสำคัญเกิดจากการที่ศาลฎีกาไม่สามารถควบคุมปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาได้ ทั้งนี้เนื่องจากระบบการฎีกาของไทยเป็นระบบสิทธิ ซึ่งถือหลักว่า การฎีกาเป็นสิทธิของคู่ความ การห้ามฎีกาเป็นข้อยกเว้น จึงมีการแก้ไขกฎหมายเปลี่ยนระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต ซึ่งถือหลักว่า การฎีกาเป็นสิ่งที่กฎหมายห้าม คู่ความจะสามารถฎีกาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา เพื่อให้ศาลฎีกามีอำนาจคัดกรองเฉพาะคดีที่มีความสำคัญขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา ซึ่งจะทำให้ลดปริมาณคดีของศาลฎีกาลงได้มาก ศาลฎีกาสามารถพิจารณาคดีให้เสร็จสิ้นได้ภายในเวลาอันรวดเร็วและการพิจารณาพิพากษาคดีแต่ละคดีเป็นไปด้วยความละเอียดรอบคอบมากยิ่งขึ้น โดยมีการแก้ไขกฎหมายที่สำคัญคือ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ เปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต และประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้องและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกา ตลอดจนการตรวจรับฎีกา การแก้ฎีกา การพิจารณาและการพิพากษาคดีในชั้นฎีกาใช้บังคับควบคู่กันไป แต่ผลกระทบจากการแก้ไขกฎหมายเปลี่ยนระบบการฎีกาดังกล่าวทำให้คดีแพ่งที่เคยต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามกฎหมายเดิมสามารถขออนุญาตฎีกาได้ด้วย ปัญหาข้อกฎหมายที่เดิมสามารถฎีกาได้เสมอที่ข้อของขออนุญาตฎีกาก่อน และเนื่องจากในการดำเนินกระบวนการพิจารณาบางเรื่องประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือกฎหมายอื่นได้บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องนั้นเป็นที่สุดไว้เป็นการเฉพาะ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ได้บัญญัติถึงขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ไว้โดยชัดเจน จึงมีปัญหาคำกฎหมายว่า คู่ความจะขออนุญาตฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องดังกล่าวได้หรือไม่ ซึ่งนักกฎหมายยังมีความเห็นแตกต่างกันเป็นสองฝ่าย แต่ละฝ่ายก็ล้วนมีเหตุผลอันหนักแน่นสนับสนุนความเห็นของตน หากถือตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นว่า กรณีเช่นนี้คู่ความสามารถขออนุญาตฎีกาได้ ก็ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่า คู่ความจะต้องใช้สิทธิยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งทั้งที่เป็นคดีหลักและคดีสาขาที่ศาลอุทธรณ์ รวมทั้งศาล

อุทธรณ์ภาค ๑ - ๕ และศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์คดีคำพิพากษาหรือคำสั่งเกือบทุกคดี ทำให้มีคำร้องขออนุญาตฎีกาขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาเป็นจำนวนมาก ซึ่งการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องดังกล่าวจำเป็นต้องใช้ความละเอียดรอบคอบถี่ถ้วนและระยะเวลาในการดำเนินการพอสมควร เมื่อศาลฎีกาต้องใช้เวลาส่วนหนึ่งในการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาซึ่งมีจำนวนมาก ศาลฎีกาก็อาจไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ให้เสร็จสิ้นไปด้วยความรวดเร็วได้ แม้ว่าปริมาณคดีในส่วนนี้จะลดลงแล้วก็ตาม ซึ่งจากการตรวจสอบสถิติปริมาณคดีของศาลฎีกาปรากฏว่า เมื่อใช้ระบบการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งแล้ว คดีแพ่งรับใหม่ของศาลฎีกามีปริมาณลดลง ส่วนคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และศาลฎีกาได้จัดตั้งแผนกคดีพิเศษในศาลฎีกาเพิ่มขึ้นอีก ๑ แผนก คือแผนกคดีคำสั่งคำร้องและขออนุญาตฎีกา เพื่อบริหารจัดการคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาโดยเฉพาะ อันแสดงว่ามีคำร้องขออนุญาตฎีกาขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาจำนวนมาก จำเป็นต้องแยกการบริหารจัดการ โดยใช้วิธีการเฉพาะของแผนกคดีพิเศษเพื่อให้คดีดังกล่าวเสร็จสิ้นไปโดยเร็วและในแนวทางเดียวกัน ฉะนั้น เพื่อจำกัดมิให้คดีคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง ซึ่งคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดตามกฎหมายเฉพาะและคู่ความไม่มีสิทธิฎีกาอยู่แล้วตามระบบเดิมขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา อันจะมีผลทำให้ปริมาณคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งของศาลฎีกาลดลง จึงสมควรแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งระบอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ดังกล่าวให้ชัดเจน ซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง ทำให้ทราบว่า กระบวนการในการขออนุญาตฎีกาตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ในเรื่องการคัดค้านคำร้องขออนุญาตฎีกา การแก้ฎีกา และการอ่านคำสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาของศาลฎีกาให้คู่ความฟังไม่เอื้ออำนวยให้การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ทั้งนี้ผลทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาแล้วต้องล่าช้า จึงสมควรแก้ไขข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ ในเรื่องดังกล่าว เพื่อให้การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง และการพิจารณาพิพากษาคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาแล้ว เป็นไปโดยรวดเร็วและเป็นธรรม

ข้อเสนอแนะ

เมื่อมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๓) พ.ศ. ๒๕๕๘ และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ มาได้ระยะหนึ่ง ปรากฏผลกระทบและสภาพปัญหาจากการดำเนินการตามกฎหมาย และข้อกำหนดดังกล่าว ทำให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ในการเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาต จึงจำเป็นต้องปรับปรุงกระบวนการในการขออนุญาตฎีกาให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง อันจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็ว โดยผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง ดังต่อไปนี้

๑. กำหนดขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ โดยแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๒๔๗ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เป็นดังนี้

“ มาตรา ๒๔๗ การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา เว้นแต่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ประมวลกฎหมายนี้ นอกจากบทบัญญัติมาตรา ๒๒๔/๑ หรือกฎหมายอื่นจะได้บัญญัติว่าให้เป็นที่สุด หรือเป็นกรณีที่ต้องห้ามมิให้ฎีกาตามที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายนี้

การขออนุญาตฎีกา ให้ยื่นคำร้องพร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ แล้วให้ศาลชั้นต้นรีบส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาดังกล่าวไปยังศาลฎีกา เว้นแต่ศาลชั้นต้นตรวจคำร้องแล้วเห็นว่าเป็นกรณีที่ไม่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ตามวรรคหนึ่ง ก็ให้ศาลชั้นต้นมีคำสั่งยกคำร้องและไม่รับฎีกา คำสั่งของศาลชั้นต้นให้เป็นที่สุด

เมื่อศาลฎีกาได้รับคำร้องตามวรรคสองแล้ว ให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว ”

๒. ปรับปรุงกระบวนการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง โดยแก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๑๐ และข้อ ๑๔ แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นดังนี้

“ ข้อ ๑๐ เมื่อศาลชั้นต้นได้ตรวจคำร้องและคำฟ้องฎีกาตามข้อ ๘ แล้ว ให้รีบส่งสำเนาคำร้องและคำฟ้องฎีกานั้นให้คู่ความอีกฝ่ายเพื่อยื่นคำคัดค้านและคำแก้ฎีกาภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำร้องและคำฟ้องฎีกา

ภายในกำหนดเจ็ดวันนับแต่วันที่คู่ความอีกฝ่ายยื่นคำคัดค้านและคำแก้ฎีกาหรือนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับการยื่นคำคัดค้านและคำแก้ฎีกาตามวรรคหนึ่งได้สิ้นสุดลง ให้ศาลชั้นต้นส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีการวมทั้งคำคัดค้านและคำแก้ฎีกา(ถ้ามี) และสำนวนความไปยังศาลฎีกา

ในกรณีที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาคด้วยให้ศาลชั้นต้นดำเนินการเกี่ยวกับคำร้องดังกล่าวให้เสร็จสิ้นเสียก่อน แล้วจึงส่งคำร้องและคำฟ้องฎีกาของคู่ความทุกฝ่ายไปยังศาลฎีกาในคราวเดียวกัน

ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอทุเลาการบังคับคดีในระหว่างฎีกา ให้ศาลชั้นต้นรีบส่งคำร้องนั้นไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณา และห้ามมิให้มีคำสั่งอนุญาตตามคำร้องนั้นจนกว่าศาลฎีกาจะมีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกา ทั้งนี้ ไม่กระทบถึงอำนาจในการสั่งการบังคับคดีหรือถอนการบังคับคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ”

“ ข้อ ๑๔ ในกรณีที่องค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่า ปัญหาตามคำร้องทั้งหมดหรือบางข้อเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ให้มีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกา และสั่งรับฎีกาทั้งหมดหรือบางข้อไว้พิจารณา รวมทั้งสั่งรับคำแก้ฎีกา(ถ้ามี) แล้วส่งสำเนาคำสั่งศาลฎีกาดังกล่าวไปยังศาลชั้นต้นเพื่อแจ้งให้คู่ความทราบ และให้นำคดีลงสารบบความโดยพลัน ”

ข้อเสนอแนะทั้งสองประการดังกล่าวมิได้ทำให้สิทธิในการดำเนินคดีของคู่ความที่เคยมีอยู่ก่อนการเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งลดน้อยลงและมีได้เป็นการเพิ่มภาระของคู่ความเกินสมควร ซึ่งหากมีการดำเนินการตามข้อเสนอแนะทั้งสองประการดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยเชื่อว่าจะเป็นการพัฒนากระบวนการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่งให้มีความสมบูรณ์ตามที่ควรจะเป็น สามารถลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกา ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งยังมีส่วนเสริมสร้างให้ประชาชนและสังคมมีความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมของศาลยุติธรรมในภาพรวมอีกด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

จรัญ ภัคศิธนากุล. กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งว่าด้วยอุทธรณ์-ฎีกา. พิมพ์ครั้งที่ ๓, กรุงเทพฯ : พลสยามพริ้นติ้ง, ๒๕๕๓.

ไพโรจน์ วายุภาพ. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งภาค ๓ อุทธรณ์และฎีกา. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕.

_____. คำอธิบายระบบศาลและพระธรรมนูญศาลยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๖๐.

วรรณชัย บุญบำรุง และคณะ. หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพฯ : วิญญูชน, ๒๕๕๔.

ศาลฎีกา. คู่มือการปฏิบัติงานยกคำร้องคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง. กรุงเทพฯ : ศาลฎีกา, ๒๕๕๕.

สุพิศ ปราณิตพลกรัง. กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒๓, ๒๔ และ ๒๕ พ.ศ. ๒๕๕๘. กรุงเทพฯ : นิติธรรม, ๒๕๕๘.

เอื้อน ขุนแก้ว และ วรรณยา ใช้เทียมวงษ์. การดำเนินคดีแบบกลุ่มและการขออนุญาตฎีกา. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร, ๒๕๕๕.

วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย เอกสารวิจัย

กาญจนา ชัยคงดี. “การฎีกา : กรณีศึกษากระบวนการพิจารณาคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด”. เอกสารวิจัย, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๓.

ขรรค์ชัย สุนทร และคณะ. “แนวทางการปรับปรุงกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีชั้นอุทธรณ์ฎีกาให้เป็นระบบอนุญาตให้อุทธรณ์และฎีกา”. รายงานวิชาการหลักสูตรผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น, สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๔๕.

ชาญณรงค์ ปราณิจิตต์ และคณะ. “การวิจัยเพื่อหาวิธีลดปริมาณคดีที่มาสู่ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา”. เอกสารวิจัย, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

จิตติมา ภู่อสาร. “ปัญหาการอุทธรณ์ฎีกาแบบระบบสิทธิในคดีแพ่งของไทย”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.

เทพ อิงคสิทธิ์. “การไม่รับคดีไว้พิจารณาพิพากษาของศาลฎีกา กรณีศึกษา : ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่อุทธรณ์หรือฎีกาอันไม่เป็นสาระอันควรแก่การพิจารณา”. เอกสารวิจัย, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ๒๕๕๒.

นฤมล เทียนนาม. “การดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลสูงของไทย”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

นัครีญา พิรวินิจ. “แนวทางการแก้ไขระบบอุทธรณ์ฎีกาในคดีอาญา”. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

สถิตย์ อรรถพลกุล. “แนวความคิดจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบอนุญาตให้ฎีกาและการรับวินิจฉัยฎีกาในศาลยุติธรรม”. เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง, สำนักงานศาลยุติธรรม, ๒๕๕๑.

อารีวรรณ ดุสิต. “ปัญหาการสั่งคำร้องในศาลฎีกา : ศึกษาเปรียบเทียบคดีอาชญากรรมและคดีบริโภคนิติ”. รายงานการศึกษาระดับสูงตรินิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๘.

สัมภาษณ์

จิระพัฒน์ พันธุ์ทวี, ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๕. สัมภาษณ์. ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

นวรรตน์ กลิ่นรัตน์, ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗. สัมภาษณ์. ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

นฤกุลกิจ เศรษฐกิจนฤกุล, รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่ง. สัมภาษณ์. ๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

รังสรรค์ กุลาเลิศ, ผู้พิพากษาศาลฎีกา. สัมภาษณ์. ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

อาภากร อัสภาวิริยะ, ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นประจำกองผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา. สัมภาษณ์. ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

นายกรัฐมนตรี, สำนัก. “หนังสือที่ นร ๐๕๐๓/๒๕๕๕ เรื่อง ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ..) พ.ศ. (แก้ไขเพิ่มเติมการอุทธรณ์ฎีกา)”. ๒๗ มกราคม ๒๕๕๘.

ศาลยุติธรรม, สำนักงาน. “รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการปรับปรุงแก้ไขคู่มือปฏิบัติราชการของตุลาการ (คณะที่ ๑) ครั้งที่ ๒๕/๒๕๕๕”. ๖ ธันวาคม ๒๕๕๕.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ชนกฤต วรรณัชชากุล. “ฎีการะบบอนุญาตในคดีแพ่ง ความยุติธรรมภายใต้หลักสากล”. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <https://www.matichon.co.th/news/44982,2559>.

ศาลยุติธรรม,สำนักงาน. “แผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรม พ.ศ. 2561 - 2564”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก :

https://www.coj.go.th/home/file/str61_64coj.pdf,2561.

ภาคผนวก

ผนวก ก
พระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗)
พ.ศ. ๒๕๕๘

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘
เป็นปีที่ ๓๐ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ
ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอม
ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหกสิบวันนับแต่วันประกาศใน
ราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกมาตรา ๒๒๓ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่ง
แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๑๒)
พ.ศ. ๒๕๓๔

มาตรา ๔ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๒๔๔/๑ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความแพ่ง

“มาตรา ๒๔๔/๑ ภายใต้บังคับมาตรา ๒๔๓ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์
ให้เป็นที่สุด”

มาตรา ๕ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๒๔๗ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๔๕๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๒๔๗ การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา

การขออนุญาตฎีกา ให้ยื่นคำร้องพร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้นที่มีคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีนั้นภายในกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ แล้วให้ศาลชั้นต้นรีบส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาดังกล่าวไปยังศาลฎีกา และให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว”

มาตรา ๖ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๒๔๘ และมาตรา ๒๔๙ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๑๒) พ.ศ. ๒๕๓๔ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๒๔๘ คำร้องตามมาตรา ๒๔๗ ให้พิจารณาและวินิจฉัยโดยองค์คณะผู้พิพากษาที่ประธานศาลฎีกาแต่งตั้ง ซึ่งประกอบด้วยรองประธานศาลฎีกาและผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาอีกอย่างน้อยสามคน

การวินิจฉัยให้เป็นไปตามเสียงข้างมาก ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้บังคับตามความเห็นของฝ่ายที่เห็นควรอนุญาตให้ฎีกา

มาตรา ๒๔๙ ให้ศาลฎีกาพิจารณาอนุญาตให้ฎีกาตามมาตรา ๒๔๗ ได้ เมื่อเห็นว่าปัญหาตามฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย

ปัญหาสำคัญตามวรรคหนึ่ง ให้รวมถึงกรณีดังต่อไปนี้

(๑) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะ หรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน

(๒) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญขัดกันหรือขัดกับแนวบรรทัดฐานของคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกา

(๓) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายที่สำคัญซึ่งยังไม่มีแนวคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกามาก่อน

(๔) เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ขัดกับคำพิพากษาหรือคำสั่งอันถึงที่สุดของศาลอื่น

(๕) เพื่อเป็นการพัฒนาการตีความกฎหมาย

(๖) ปัญหาสำคัญอื่นตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามวรรคสอง (๖) เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งไม่อนุญาตให้ฎีกา ให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุดตั้งแต่วันที่ได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น”

มาตรา ๗ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๒๕๐ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งถูกยกเลิกโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๔๕๕

“มาตรา ๒๕๐ หลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้อง การพิจารณาวินิจฉัยและระยะเวลาในการพิจารณาคำร้องตามมาตรา ๒๔๗ การตรวจรับฎีกา การแก้ฎีกา การพิจารณาและการพิพากษาคดี รวมทั้งการตั้งคืนค่าฤชาธรรมเนียม ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามวรรคหนึ่ง เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้”

มาตรา ๘ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๒๕๑ และมาตรา ๒๕๒ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๒๕๑ ในคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาที่มีแต่เฉพาะปัญหาข้อกฎหมาย หากศาลฎีกาเห็นว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ไม่ถูกต้องไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ศาลฎีกาจะมีคำวินิจฉัยในปัญหาข้อกฎหมายนั้นและยกคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์หรือศาลชั้นต้นแล้วมีคำสั่งให้ศาลอุทธรณ์หรือศาลชั้นต้น แล้วแต่กรณี ทำคำพิพากษาหรือคำสั่งใหม่ภายใต้กรอบคำวินิจฉัยของศาลฎีกาก็ได้

มาตรา ๒๕๒ ในกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาตามมาตรา ๒๕๐ กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้นำบทบัญญัติในลักษณะ ๑ ว่าด้วยอุทธรณ์มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

มาตรา ๕ บรรดาคดีที่ได้ยื่นฟ้องไว้ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนกว่าคดีนั้นจะถึงที่สุด

มาตรา ๑๐ ให้ประธานศาลฎีการักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนการฎีกาไม่สามารถกั้นกรองคดีที่ไม่เป็นสาระอันควรแก่การวินิจฉัยของศาลฎีกาได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงพอ ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเกิดความล่าช้า ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและความศรัทธาที่มีต่อระบบศาลยุติธรรม ดังนั้น เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็วขึ้น สมควรกำหนดให้ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาว่าคดีที่ได้ยื่นฎีกาใดสมควรอนุญาตให้ยื่นสู่การพิจารณาของศาลฎีกา จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ผนวก ข

ข้อกำหนดของประธานสภาผู้ว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง

พ.ศ. ๒๕๕๘

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๔๕ วรรคสอง (๖) และมาตรา ๒๕๐ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ ประธานสภาผู้ว่าฯ โดยความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่สภาผู้ว่าฯ ออกข้อกำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้อกำหนดนี้เรียกว่า “ข้อกำหนดของประธานสภาผู้ว่าฯ ด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘”

ข้อ ๒ ข้อกำหนดนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในข้อกำหนดนี้ ถ้าข้อความมิได้แสดงให้เห็นเป็นอย่างอื่น

“คำร้อง” หมายความว่า คำร้องขออนุญาตฎีกาตามมาตรา ๒๔๗

“ผู้ร้อง” หมายความว่า คู่ความผู้ยื่นคำร้อง

“ศาลชั้นต้น” หมายความว่า ศาลซึ่งมีคำพิพากษาหรือคำสั่งในชั้นต้น

“องค์คณะผู้พิพากษา” หมายความว่า องค์คณะผู้พิพากษามาตรา ๒๔๘ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาและวินิจฉัยคำร้อง

ข้อ ๔ ในกรณีจำเป็นต้องมีวิธีการใดในทางธุรการเพื่อให้การปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้เป็นไปโดยเรียบร้อย ให้เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้กำหนดวิธีการนั้น

ข้อ ๕ ให้ประธานสภาผู้ว่าฯ รักษาการและมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติรวมทั้งออกกระเบียบ ประกาศ คำสั่ง หรือคำแนะนำเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้

หมวด ๑
การยื่นคำร้อง

ข้อ ๖ การขออนุญาตฎีกา ให้ยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้น โดยต้องแสดงถึง

(๑) ปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมายที่ขออนุญาตฎีกาโดยชัดแจ้ง และ

(๒) ปัญหาที่ขออนุญาตฎีกานั้นเป็นปัญหาสำคัญคงที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๔๕ หรือ
ในข้อกำหนดนี้ซึ่งศาลฎีกาควรรับวินิจฉัย

ข้อ ๗ ผู้ร้องต้องยื่นคำร้องพร้อมกับคำฟ้องฎีกาโดยเสียค่าขึ้นศาลชั้นฎีกาและต้องนำ
เงินค่าธรรมเนียมซึ่งจะต้องใช้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตามคำพิพากษาหรือคำสั่งมาวางศาลพร้อมกับ
คำฟ้องฎีกานั้นด้วย เว้นแต่จะได้รับอนุญาตให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมศาล

ถ้าผู้ร้องไม่ปฏิบัติตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องพร้อมสำนวนความไปยัง
ศาลฎีกากรณีเช่นนี้ ให้องค์คณะผู้พิพากษามีคำสั่งไม่รับคำร้องและไม่รับฎีกาโดยสั่งคืนค่าขึ้นศาล
ชั้นฎีกาทั้งหมดหากมี ให้แก่ผู้ร้อง

ข้อ ๘ ให้ศาลชั้นต้นมีอำนาจตรวจคำร้องและคำฟ้องฎีกาและมีคำสั่งตามมาตรา ๑๘
หากผู้ร้องไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องและคำฟ้องฎีกาดังกล่าวพร้อมสำนวนความ
ไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณาสั่งต่อไป

กรณีตามวรรคหนึ่ง ถ้าองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าคำสั่งของศาลชั้นต้นถูกต้องให้มี
คำสั่งไม่รับคำร้องและไม่รับฎีกา หรือถ้าไม่มีคำร้องก็ให้สั่งไม่รับฎีกาและสั่งคืนค่าขึ้นศาลชั้นฎีกา
ทั้งหมดหากมี ให้แก่ผู้ร้อง

ข้อ ๙ ในกรณีมีการขอขยายระยะเวลาใด ๆ เช่น การยื่นคำร้องหรือคำฟ้องฎีกาหรือ
การชำระหรือวางเงินตามข้อ ๗ หากศาลชั้นต้นเห็นสมควรอนุญาตให้ขยาย ให้ศาลชั้นต้นสั่งตามที่
เห็นสมควรหากจะไม่อนุญาต ให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องขอขยายระยะเวลาพร้อมสำนวนความไป
ยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณาสั่งโดยเร็วต่อไป

ข้อ ๑๐ เมื่อศาลชั้นต้นได้ตรวจคำร้องและคำฟ้องฎีกาตามข้อ ๘ แล้ว ให้รับส่งสำเนา
คำร้องและคำฟ้องฎีกานั้นให้คู่ความอีกฝ่ายแล้วส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาและสำนวนความไปยัง
ศาลฎีกาโดยเร็ว ทั้งนี้ ไม่จำเป็นต้องรอคำคัดค้านของคู่ความฝ่ายนั้น แต่ในกรณีที่คู่ความอีกฝ่ายได้ยื่นคำ
ร้องขออนุญาตฎีกาด้วย ให้ศาลชั้นต้นดำเนินการเกี่ยวแก่คำร้องดังกล่าวให้เสร็จสิ้นเสียก่อน แล้วจึง
ส่งคำร้องและคำฟ้องฎีกาของคู่ความทุกฝ่ายไปยังศาลฎีกาในคราวเดียวกัน

ถ้ามีการยื่นคำคัดค้านภายหลังที่ได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ก็ให้ส่งคำคัดค้านนั้นไปยังศาลฎีกาเพื่อประกอบการพิจารณาวินิจฉัย

ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องขอทุเลาการบังคับคดีในระหว่างฎีกา ให้ศาลชั้นต้นรีบส่งคำร้องนั้นไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณาและห้ามมิให้มีคำสั่งอนุญาตตามคำร้องนั้นจนกว่าศาลฎีกาจะมีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกา ทั้งนี้ ไม่กระทบถึงอำนาจในการสั่งงดการบังคับคดีหรือถอนการบังคับคดีตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

หมวด ๒

การพิจารณาวินิจฉัยคำร้อง การรับฎีกาและการแก้ฎีกา

ข้อ ๑๑ การขอแก้ไขคำร้องหรือคำฟ้องฎีกาให้กระทำได้ภายในกำหนดระยะเวลาตาม มาตรา ๒๔๗ วรรคสองหรือตามที่ศาลมีคำสั่งให้ขยายออกไป

ข้อ ๑๒ การพิจารณาคำร้องตามมาตรา ๒๔๘ องค์คณะผู้พิพากษาพึงพิจารณาวินิจฉัย และมีคำสั่งให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ได้รับสำนวนหรือตามระเบียบของประธานศาลฎีกา

ข้อ ๑๓ ปัญหาสำคัญอื่นตามมาตรา ๒๔๕ วรรคสอง (๖) ได้แก่ กรณีดังต่อไปนี้

(๑) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์มีความเห็นแย้งในสาระสำคัญ

(๒) คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ได้วินิจฉัยข้อกฎหมายสำคัญที่ไม่สอดคล้องกับความตกลงระหว่างประเทศที่มีผลผูกพันกับประเทศไทย

ข้อ ๑๔ ในกรณีที่องค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่า ปัญหาตามคำร้องทั้งหมดหรือบางข้อ เป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ให้มีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาและสั่งรับฎีกาทั้งหมดหรือบางข้อไว้พิจารณาแล้วส่งให้ศาลชั้นต้นอ่านคำสั่งดังกล่าวให้คู่ความฟัง

จำเลยฎีกาอาจยื่นคำแก้ฎีกาต่อศาลชั้นต้นได้ภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันฟังคำสั่งและภายในกำหนดเจ็ดวันนับแต่วันที่จำเลยฎีกายื่นคำแก้ฎีกาหรือนับแต่ระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับการยื่นคำแก้ฎีกาได้สิ้นสุดลง ให้ศาลชั้นต้นส่งคำแก้ฎีกาไปยังศาลฎีกาหรือแจ้งให้ทราบว่ามีคำแก้ฎีกาเมื่อศาลฎีกาได้รับคำแก้ฎีกาหรือแจ้งความเช่นว่าแล้ว ให้นำคดีลงสารบบความโดยพลัน

การขอขยายระยะเวลายื่นคำแก้ฎีกา ให้ยื่นภายในกำหนดระยะเวลาตามวรรคสองและให้นำความในข้อ ๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ ๑๕ ในกรณีที่องค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่า คำร้องมิได้ปฏิบัติตามข้อ ๖ หรือปัญหาตามคำร้องทั้งหมดมิใช่ปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัย ให้มีคำสั่งยกคำร้องและไม่รับฎีกาแล้วส่งจำนวนความคืบหน้าคดีขึ้นต้นเพื่อแจ้งให้คู่ความทราบโดยเร็ว

คำสั่งที่ไม่อนุญาตตามวรรคหนึ่งให้แสดงเหตุผลโดยย่อและให้องค์คณะผู้พิพากษามีอำนาจตั้งคืนค่าขึ้นศาลชั้นฎีกาทั้งหมดหรือแต่บางส่วนแก่ผู้ร้องได้ตามที่เห็นสมควร

ข้อ ๑๖ ในกรณีที่มีคู่ความหลายฝ่ายต่างยื่นคำร้อง ให้วินิจฉัยโดยทำเป็นคำสั่งฉบับเดียวกันก็ได้

หมวด ๓

การพิจารณาและพิพากษาคดีในศาลฎีกา

ข้อ ๑๗ องค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาสั่งอนุญาตให้ฎีกาคดีใด อาจเป็นองค์คณะผู้พิพากษาพิจารณาพิพากษาคดีนั้น

ประกาศ ณ วันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๘

วิระพล ตั้งสุวรรณ

ประธานศาลฎีกา

ประวัติย่อผู้วิจัย

- ชื่อ** : นายคมกฤช เทียนศักดิ์
- วัน เดือน ปีเกิด** : ๑๓ มิถุนายน ๒๕๐๖
- การศึกษา** : นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
: ประกาศนียบัตรเนติบัณฑิต สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่ง
เนติบัณฑิตยสภา
- ประวัติการทำงาน**
- โดยย่อ** : ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดนครราชสีมา
: ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลแขวงนครราชสีมา
: ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลแพ่งธนบุรี
: รองอธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งกรุงเทพใต้
: ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์
: ผู้ช่วยผู้พิพากษาศาลฎีกา
- ตำแหน่งปัจจุบัน** : ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗

สรุปย่อ

ลักษณะวิชาการเมือง

เรื่อง แนวทางการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่ง

ผู้วิจัย นายคมกฤษ เทียนทัต หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ ๖๐

ตำแหน่ง ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ภาค ๗

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาลฎีกาประสบปัญหาปริมาณคดีล้นศาล โดยมีคดีขึ้นสู่การพิจารณาเป็นจำนวนมาก แต่ไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จไปในเวลาอันรวดเร็วเป็นเหตุให้มีปริมาณคดีค้างพิจารณาสูงการที่ประชาชนผู้มีอรรถคดีต้องรอผลคำพิพากษาศาลฎีกาเป็นเวลานานทำให้การบังคับคดีตามคำพิพากษาต้องล่าช้าส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเป็นคดีแพ่งซึ่งมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแล้ว ความรวดเร็วในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลมีผลต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติด้วย แม้ว่าจะมีการแก้ไขกฎหมายเพิ่มข้อจำกัดสิทธิการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ แต่ก็มีผลเพียงบรรเทาปัญหาดังกล่าวไปบ้างเท่านั้น ต่อมาเมื่อมีความคิดว่าสาเหตุที่ทำให้คดีขึ้นสู่ศาลฎีกาจำนวนมากเกิดจากระบบการอุทธรณ์ฎีกาที่ไม่เหมาะสมหากเปลี่ยนระบบการฎีกาของไทยจากเดิมที่ใช้ “ระบบสิทธิ” (Appeal as of Rights) ซึ่งถือหลักว่าการฎีกาเป็นสิทธิของคู่ความ การห้ามฎีกาเป็นข้อยกเว้น เป็น “ระบบอนุญาต” (Discretionary Appeal) ซึ่งถือหลักว่าการฎีกาเป็นสิ่งที่กฎหมายห้าม คู่ความจะสามารถฎีกาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกาเพื่อให้ศาลฎีกามีอำนาจคัดกรองเฉพาะคดีที่มีความสำคัญขึ้นสู่ศาลฎีกาก็จะทำให้ลดปริมาณคดีของศาลฎีกาลงได้มากและการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งมีผลให้คดีแพ่งที่ฟ้องต่อศาลตั้งแต่วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ อันเป็นวันที่พระราชบัญญัตินี้มีผลใช้บังคับคู่ความที่ประสงค์จะฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ต้องยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาต่อศาลฎีกา โดยประธานศาลฎีกาได้ออกข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการยื่นคำร้องและการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาใช้บังคับควบคู่กันไปด้วยการแก้ไขกฎหมายเปลี่ยนระบบการฎีกาดังกล่าวทำให้คดีที่เคยต้องห้ามฎีกาในปัญหาข้อเท็จจริงตามกฎหมายเดิมสามารถขออนุญาตฎีกาได้ด้วยและเนื่องจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาบางเรื่องประมวลกฎหมายวิธี

พิจารณาความแฟ่งหรือกฎหมายอื่น ได้บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ในเรื่องนั้นเป็นที่สุดไว้เป็นการเฉพาะ จึงมีปัญหาข้อกฎหมายว่าคู่ความจะขออนุญาตฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นอุทธรณ์ในเรื่องดังกล่าวได้หรือไม่ ซึ่งนักกฎหมายยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ และหากถือตามความเห็นที่ว่ากรณีเช่นนี้คู่ความสามารถขออนุญาตฎีกาได้ก็ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่าคู่ความจะต้องใช้สิทธิยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งที่ศาลชั้นอุทธรณ์มีคำพิพากษาหรือคำสั่งเกือบทุกคดีทำให้มีคำร้องขออนุญาตฎีกาขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาเป็นจำนวนมากและเมื่อศาลฎีกาต้องใช้เวลาส่วนหนึ่งในการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกา ศาลฎีกาก็อาจจะไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วได้ แม้ว่าปริมาณคดีในส่วนนี้จะลดลงแล้วก็ตามนอกจากนี้กระบวนการขออนุญาตฎีกาตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาในบางเรื่องไม่เอื้ออำนวยให้การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาเป็นไปโดยเร็วและเป็นธรรมทั้งมีผลทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาแล้วต้องล่าช้าด้วยผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบและสภาพปัญหาจากการเปลี่ยนระบบ การฎีกาดังกล่าวเพื่อเสนอแนะแนวทางพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่งซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างแท้จริงและรวดเร็วยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์ฎีกาโต้แย้งคัดค้านคำพิพากษาของศาลยุติธรรม
๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบและสภาพปัญหาจากการเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแฟ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๕๘
๓. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ฎีกาในคดีแพ่งซึ่งจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

เน้นการวิจัยเฉพาะหลักเกณฑ์และกระบวนการในการยื่นคำร้องและการพิจารณา วินิจฉัยคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ.๒๕๕๘ และตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการรวบรวมข้อมูลจากกฎหมายและเอกสาร ที่เกี่ยวข้องของไทยเปรียบเทียบกับของต่างประเทศรวมทั้งการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำมา วิเคราะห์เพื่อให้ทราบปัญหาข้อขัดข้องแล้วจึงเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบการอนุญาตให้ ฎีกาในคดีแพ่ง

ผลการวิจัย

เมื่อได้วิเคราะห์ข้อมูลจากกฎหมายและเอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบกับสถิติปริมาณคดี และข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ทำให้ได้ทราบว่า การแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตตาม พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ.๒๕๕๘ และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ อาจจะยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาปริมาณคดีล้นศาลในศาลฎีกาได้เท่าที่ควรทำให้ศาลฎีกาไม่สามารถพิจารณา พิพากษาคดีให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วและเป็นธรรมตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ โดยปรากฏปัญหา ข้อขัดข้องในกระบวนการขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งที่สำคัญ ๒ ประการ ดังนี้

๑. ปัญหาความไม่ชัดเจนของการบังคับใช้กฎหมายจากการศึกษาวิจัยพบว่า ประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่แก้ไขใหม่มิได้บัญญัติถึงขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ไว้ โดยชัดเจน โดยก่อนการแก้ไขกฎหมายเปลี่ยนระบบการฎีกาในคดีแพ่งจากระบบสิทธิเป็นระบบ อนุญาตจะมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาในหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องนั้นเป็นที่สุดอยู่แล้วและมี แนวคำพิพากษาศาลฎีกาว่า หากคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ตามบทบัญญัติดังกล่าว ไม่ชอบด้วยกฎหมายก็ไม่เป็นที่สุดในการแก้ไขกฎหมายเปลี่ยนระบบการฎีกาได้ยกเลิกบทบัญญัติ จำกัดสิทธิฎีกาในเรื่องทุนทรัพย์ของคดี และเพิ่มเติมบทบัญญัติหลักการของระบบอนุญาตให้ฎีกาว่า

คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุดแล้วแต่จะได้รับอนุญาตให้ฎีกาจากศาลฎีกา โดยมีได้ยกเลิกบทบัญญัติที่กำหนดให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นที่สุดที่มีอยู่เดิมจึงมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายว่า คดีที่มีเนื้อหาแห่งคดีเป็นเรื่องที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือกฎหมายอื่นได้บัญญัติให้คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องนั้นเป็นที่สุดไว้เป็นการเฉพาะ คู่ความมีสิทธิขออนุญาตฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ในเรื่องดังกล่าวหรือไม่ ซึ่งนักกฎหมายยังมีความเห็นแตกต่างกันอยู่ หากถือตามความเห็นที่ว่า กรณีดังกล่าวคู่ความสามารถขออนุญาตฎีกาได้ ก็ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่า คู่ความจะต้องใช้สิทธิยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งที่ศาลอุทธรณ์มีคำพิพากษาหรือคำสั่งเกือบทุกคดี แม้ว่ากระบวนการพิจารณาวินิจฉัยและมีคำสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งจะมีความยุ่งยากซับซ้อนน้อยกว่ากระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกา แต่ก็ต้องใช้ระยะเวลาดำเนินการพอสมควร ดังนั้น หากมีการยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาจำนวนมากก็ย่อมมีผลทำให้ศาลฎีกาไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีที่ค้างพิจารณาอยู่ให้เสร็จสิ้นไปโดยเร็วได้ซึ่งเมื่อพิจารณาสถิติคดีคำร้องขออนุญาตฎีกาคดีแพ่งของศาลฎีกาก็ปรากฏแนวโน้มว่าจะมีคดีดังกล่าวขึ้นสู่การพิจารณาของศาลฎีกาจำนวนมาก

๒. ปัญหาความยุ่งยากในกระบวนการขออนุญาตฎีกาจากการศึกษาวิจัยพบว่า ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ มีบทบัญญัติบางข้อที่ทำให้กระบวนการขออนุญาตฎีกาและการพิจารณาพิพากษาคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาแล้วต้องล่าช้า กล่าวคือ ตามข้อกำหนดฯ ข้อ ๑๐ และข้อ ๑๔ ให้ศาลชั้นต้นส่งสำเนาคำร้องขออนุญาตฎีกาและคำฟ้องฎีกาให้คู่ความอีกฝ่าย แล้วส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาและสำนวนความไปยังศาลฎีกาโดยเร็วโดยไม่ต้องรอคำคัดค้านของคู่ความอีกฝ่าย แต่ถ้ามีการยื่นคำคัดค้านในภายหลัง ก็ให้ส่งคำคัดค้านไปยังศาลฎีกาเพื่อประกอบการพิจารณาวินิจฉัย และเมื่อองค์คณะผู้พิพากษามีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาและสั่งรับฎีกาแล้ว ให้ส่งคำสั่งดังกล่าวไปให้ศาลชั้นต้นอ่านให้คู่ความฟัง และให้จำเลยฎีกายื่นคำแก้ฎีกาภายในกำหนดเวลา ๑๕ วัน จากนั้นจึงให้ศาลชั้นต้นส่งสำนวนไปยังศาลฎีกาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป ซึ่งการปฏิบัติตามข้อกำหนดดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาข้อขัดข้องกรณีศาลฎีกามีคำสั่งคำร้องขออนุญาตฎีกาส่งมายังศาลชั้นต้นแล้ว แต่คู่ความเพิ่งจะยื่นคำคัดค้านทำให้ศาลชั้นต้นต้องงดการอ่านคำสั่งศาลฎีกาและส่งสำนวนกลับไปให้ศาลฎีกาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องอีกครั้ง เป็นเหตุให้มีขั้นตอนการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้นและคู่ความต้องรอฟังผลการขออนุญาตฎีกานานเกินสมควร และเมื่อศาลฎีกาอนุญาตให้ฎีกาแล้ว ก็ยังไม่สามารถพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้เลย เพราะต้องส่งคำสั่งไปให้ศาลชั้นต้นอ่านให้คู่ความฟังและดำเนินการให้จำเลยฎีกายื่นคำแก้ฎีกาก่อน

ซึ่งหากจำเลยฎีกามีหลายคน และมีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตศาลชั้นต้นที่พิจารณาพิพากษาคดีก็อาจต้องใช้เวลาหลายเดือน ทำให้ประชาชนเข้าใจว่าศาลฎีกายังคงพิจารณาคดีล่าช้า แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงระบบการฎีกาจากระบบสิทธิเป็นระบบอนุญาตแล้วก็ตาม

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบและสภาพปัญหาในการดำเนินการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่งดังกล่าวแล้วใคร่ขอเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงหลักเกณฑ์และกระบวนการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง ดังนี้

๑. กำหนดขอบเขตคดีที่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ให้ชัดเจนว่า คดีที่ไม่สามารถฎีกาได้ในระบบสิทธิตามกฎหมายเดิม เป็นคดีที่ไม่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ และหากคู่ความยื่นคำร้องขออนุญาตฎีกาในกรณีนี้ ก็ให้ศาลชั้นต้นมีอำนาจสั่งยกคำร้องและสั่งไม่รับฎีกาได้ โดยแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๒๔๗ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นว่า

“มาตรา ๒๔๗ การฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอุทธรณ์ ให้กระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกาเว้นแต่คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นประมวลกฎหมายนั้นนอกจากบทบัญญัติมาตรา ๒๒๔/๑ หรือกฎหมายอื่นจะได้บัญญัติไว้ให้เป็นที่สุดหรือเป็นกรณีที่ต้องห้ามมิให้ฎีกาตามที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะในประมวลกฎหมายนี้

การขออนุญาตฎีกาให้ยื่นคำร้องพร้อมกับคำฟ้องฎีกาต่อศาลชั้นต้น...แล้วให้ศาลชั้นต้นรับส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีกาดังกล่าวไปยังศาลฎีกาเว้นแต่ศาลชั้นต้นตรวจคำร้องแล้วเห็นว่าเป็นกรณีที่ไม่สามารถขออนุญาตฎีกาได้ตามวรรคหนึ่งก็ให้ศาลชั้นต้นมีคำสั่งยกคำร้องและไม่รับฎีกาคำสั่งของศาลชั้นต้นให้เป็นที่สุด...”

๒. ปรับปรุงกระบวนการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง โดยกำหนดระยะเวลาในการยื่นคำคัดค้านคำร้องขออนุญาตฎีกาให้ชัดเจน และให้คู่ความอีกฝ่ายยื่นคำแก้ฎีกาในคราวเดียวกันกับเมื่อศาลฎีกามีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาแล้ว ให้ศาลฎีกาส่งสำเนาคำสั่งไปยังศาลชั้นต้น เพื่อแจ้งให้คู่ความทราบและให้ศาลฎีกาพิจารณาพิพากษาคดีที่ได้รับอนุญาตให้ฎีกาไปได้เลย โดยแก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๑๐ และข้อ ๑๔ แห่งข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาว่าด้วยการขออนุญาตฎีกาในคดีแพ่ง พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นว่า

“ข้อ ๑๐ เมื่อศาลชั้นต้นได้ตรวจคำร้องและคำฟ้องฎีกาตามข้อ ๘ แล้วให้รับส่งสำเนาคำร้องและคำฟ้องฎีกานั้นให้คู่ความอีกฝ่ายเพื่อยื่นคำคัดค้านและคำแก้ฎีกาภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำร้องและคำฟ้องฎีกา

...ให้ศาลชั้นต้นส่งคำร้องพร้อมคำฟ้องฎีการวมทั้งคำคัดค้านและคำแก้ฎีกา(ถ้ามี) และสำนวนความไปยังศาลฎีกา...”

“ข้อ๑๔ ในกรณีที่ต้องคัดคณะผู้พิพากษาเห็นว่าปัญหาตามคำร้องทั้งหมดหรือบางข้อ เป็นปัญหาสำคัญที่ศาลฎีกาควรวินิจฉัยให้มีคำสั่งอนุญาตให้ฎีกาและสั่งรับฎีกาทั้งหมดหรือ บางข้อไว้พิจารณาแล้วส่งสำเนาคำสั่งศาลฎีกาดังกล่าวไปยังศาลชั้นต้นเพื่อแจ้งให้คู่ความทราบและ ให้นำคดีลงสารบบความโดยพลัน”

ผู้วิจัยเชื่อว่า การดำเนินการตามข้อเสนอแนะดังกล่าวจะเป็นการพัฒนากระบวนการอนุญาต ให้ฎีกาในคดีแพ่งให้มีความสมบูรณ์ตามที่ควรจะเป็นสามารถลดปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลฎีกาทำให้ การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาเป็นไปโดยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นทั้งยังมีส่วน เสริมสร้างให้ประชาชนและสังคมมีความเชื่อมั่นศรัทธาในการอำนวยความยุติธรรมของศาล ยุติธรรมในภาพรวมอีกด้วย